

De inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming

Eindrapport

Universiteit van Amsterdam, Forensische Orthopedagogiek

S. Dijkstra, MSc

dr. H. E. Creemers

dr. J. J. Asscher

prof. dr. G. J. J. M. Stams

De inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming

Eindrapport

Universiteit van Amsterdam, Forensische Orthopedagogiek

Sharon Dijkstra, MSc

dr. Hanneke Creemers

dr. Jessica Asscher

prof. dr. Geert Jan Stams

Amsterdam, april 2016

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het WODC, afdeling Externe Wetenschappelijke Betrekkingen, ministerie van Veiligheid en Justitie.

Begeleidingscommissie:

prof. dr. D.J. de Ruyter (voorzitter)

dr. E.G.M.J. Berben

dr. D.H.M. Bodden

mr. W.M. de Jongste

drs. E. A. Slijper

drs. A. P. M. Pont

© 2016, WODC, ministerie van Veiligheid en Justitie. Auteursrechten voorbehouden.

Voorwoord

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie is onderzoek uitgevoerd naar de praktijkervaringen met en resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming. Middels verschillende deelstudies is getracht een actueel totaalbeeld te schetsen van de resultaten van familienetwerkberaden bij gezinnen waar een ondertoezichtstelling is uitgesproken. Naast een vast team van onderzoekers zijn bij de uitvoering van enkele deelstudies masterstudenten betrokken. In dit rapport wordt daarom ook per deelstudie aangegeven wie de betrokken auteurs zijn.

Dit onderzoek is tot stand gekomen dankzij de hulp en kennis van velen. Wij willen daarom iedereen bedanken die op welke manier dan ook heeft bijgedragen aan de totstandkoming van dit rapport. Daarnaast willen we een bijzonder woord van dank uitspreken aan de medewerkers en het bestuur van de jeugdzorgorganisaties die meewerkten aan dit onderzoek (Deelstudie II-IV). Patty Hofman, Irma Goldenbeld, Janet Verburg, Sophie de Wijs, Andre van Zoen, Patricia Bischof, Erie Merkus, Mike Detiger, Rob Beukering, Marc Dinkgreve, Tania Monteiro, Anne van Andel, Lineke Joanknecht, Femke Boersma en Hans Orsel vervulden de rol van projectleider bij de verschillende jeugdzorgorganisaties. Zij vormden hiermee een essentiële schakel tussen de jeugdbeschermers en de gezinnen waarbij deze vanuit hun functie betrokken zijn en het onderzoeksteam. Ook willen we Jeugdbescherming Regio Amsterdam bedanken voor de samenwerking ten behoeve van Deelstudie V. Eveneens willen wij onze dank uitspreken naar de Eigen Kracht Centrale en in het bijzonder de coördinatoren van de Eigen Kracht Centrale voor hun tijdsinvestering in het invullen van vragenlijsten.

Daarnaast bedanken we alle stagiaires en onderzoeksassistenten die zich de afgelopen twee jaar hebben ingezet om vragenlijsten en interviews af te nemen bij ouders, kinderen, leden van het netwerk, betrokken jeugdbeschermers en netwerkberaadcoördinatoren. De wilskracht en het doorzettingsvermogen van de onderzoeksassistenten hebben ertoe bijgedragen dat we het onderzoek hebben kunnen uitvoeren met een mooie onderzoeksgroep. Een speciaal woord van dank aan Janneke Hammerstein en Brechtje de Mooij, die naast de dataverzameling intensief betrokken waren bij drie deelstudies.

Tot slot willen we benadrukken dat dit onderzoeksproject niet tot stand had kunnen komen zonder de medewerking van alle betrokken gezinnen. Onze grote dank gaat uit naar de ouders, kinderen en leden van het netwerk die hun toestemming voor deelname aan het onderzoek hebben gegeven en met zorgvuldigheid en betrokkenheid de vragenlijsten hebben ingevuld en de interviews hebben afgerond.

Sharon Dijkstra, MSc
dr. Hanneke Creemers
dr. Jessica Asscher
prof. dr. Geert Jan Stams

Amsterdam, april 2016

Inhoudsopgave

Samenvatting	9
Algemene inleiding	16
Probleemstelling en onderzoeksvragen	17
Onderzoeksgroep	19
Inclusie van gezinnen bij de deelnemende jeugdzorgorganisaties	20
Onderzochte vormen van familienetwerkberaden bij de deelnemende organisaties	21
Inhoud van dit rapport	22
Deelstudie I - Een systematische review en meta-analyse van de uitkomsten van studies naar de effectiviteit van familienetwerkberaden	25
Inleiding	26
Methode	29
<i>Inventarisatie van uitkomstmaten</i>	<i>30</i>
<i>Steekproef van studies voor de meta-analyses</i>	<i>31</i>
<i>Coderen van de studies</i>	<i>31</i>
<i>Berekening en analyse van effectgroottes</i>	<i>33</i>
Resultaten – meta analyses	34
<i>Minder meldingen van kindermishandeling</i>	<i>35</i>
<i>Minder en kortere uithuisplaatsingen</i>	<i>36</i>
<i>Netwerkplaatsing</i>	<i>36</i>
Resultaten – overige uitkomstmaten	37
<i>Zorgpunten</i>	<i>37</i>
<i>Welbevinden van kinderen</i>	<i>38</i>
<i>Ingezette professionele zorg</i>	<i>39</i>
<i>Kosteneffectiviteit</i>	<i>39</i>
<i>Benutten van aangeboden professionele hulp</i>	<i>39</i>
Discussie en conclusie	40
Deelstudie II - Een kwalitatief onderzoek naar de praktijkervaringen van familienetwerkberaden bij gezinnen in de jeugdbescherming	53
Inleiding	54

Methode.....	54
<i>Steekproef en procedure</i>	54
<i>Instrumentarium</i>	57
<i>Analyses</i>	58
Resultaten	58
<i>Praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden</i>	59
<i>Werken met het familiegroepsplan</i>	67
<i>Regieverschuiving</i>	70
Discussie en conclusie.....	72
<i>Discussie</i>	72
<i>Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek</i>	75
<i>Conclusie</i>	76
Deelstudie III - Een kwalitatief onderzoek naar de inhoud van familiegroepsplannen ..	79
Inleiding	80
Methode.....	80
<i>Steekproef en procedure</i>	80
<i>Analyses</i>	81
Resultaten	82
<i>Format</i>	82
<i>Vooropgestelde vragen</i>	84
<i>Inhoud van de plannen</i>	84
<i>Inhoud van de plannen per vorm familienetwerkberaad</i>	88
Discussie en conclusie.....	90
<i>Discussie</i>	90
<i>Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek</i>	92
<i>Implicaties voor de praktijk</i>	93
<i>Conclusie</i>	93
Deelstudie IV - Een kwantitatief onderzoek naar de korte termijn resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming	104
Inleiding	105
Methode.....	106
<i>Design</i>	106
<i>Procedure en methodiek</i>	106

<i>Steekproef</i>	108
<i>Instrumenten</i>	110
<i>Analyses</i>	114
Resultaten	115
<i>Slagingskans van een familienetwerkberaad in de jeugdbescherming</i>	115
<i>Verschillen tussen de groep familienetwerkberaad afgerond en de controlegroep op gezinskenmerken en situatie voormeting</i>	116
<i>Korte termijn resultaten van familienetwerkberaden en de invloed van gezinskenmerken hierop</i>	121
Discussie en conclusie	123
<i>Discussie</i>	123
<i>Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek</i>	127
<i>Conclusie</i>	128
Deelstudie V - Een kwantitatief onderzoek naar de lange termijn resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming	145
Inleiding	146
Methode	146
<i>Steekproef en procedure</i>	146
<i>Coderingsinstrument</i>	148
<i>Analyses</i>	152
Resultaten	152
<i>Beschrijvende gegevens van uithuisplaatsing, kindermishandeling en professionele zorg op voormeting</i>	152
<i>Beschrijvende gegevens: moderatoren</i>	153
<i>Uitkomstmaten na twaalf maanden</i>	154
Discussie en conclusie	156
<i>Discussie</i>	156
<i>Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek</i>	159
<i>Conclusie</i>	160
Algemene discussie	172
Literatuuronderzoek naar de resultaten van familienetwerkberaden	172
Praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden	174
Resultaten van de inzet van familienetwerkberaden	175

Sterke punten en beperkingen	179
Conclusie	180
Implicaties voor de praktijk.....	182
Referentielijst.....	184
Afkortingenlijst.....	190

Samenvatting

In het afgelopen decennium worden familienetwerkberaden, zoals Eigen Kracht conferenties (EK-C) en familienetwerkberaden ontwikkeld vanuit de Sociale Netwerk Strategieën (SoNeStra) in toenemende mate ingezet als besluitvormingsmodel in de jeugdzorg en jeugdbescherming in Nederland. Waar doorgaans de jeugdhulpverlener of de gezinsvoogdijwerker de leiding neemt bij het opstellen van een plan om de (opvoedings)problemen in het gezin aan te pakken, wordt binnen het model van familienetwerkberaden de verantwoordelijkheid voor het plan neergelegd bij het gezin. Het doel van familienetwerkberaden is om het gezin met haar netwerk, onder leiding van een al dan niet onafhankelijke coördinator, zelf een plan (familiegroepsplan) te laten maken voor de aanpak van problemen op een manier dat zelf regie gehouden wordt, maar onder voorwaarde dat de veiligheid van de in het gezin aanwezige kinderen gewaarborgd is.

Sinds 1 januari 2015 is in de Jeugdwet vastgelegd dat de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling ouders als eerste de mogelijkheid moet bieden om, binnen een redelijke termijn, een familiegroepsplan op te stellen (Jeugdwet, artikel 4.1.2). Dit geldt voor zowel de (vrijwillige) jeugdhulp als voor de (gedwongen) jeugdbescherming. Het voorliggend onderzoek is uitgevoerd om antwoord te geven op de vraag *“Zorgt de inzet van familienetwerkberaden voor een betere bescherming van kinderen en jongeren die onder toezicht gesteld zijn en door welke kenmerken wordt dit beïnvloed?”*. Er zijn vijf deelstudies verricht naar wat bekend is uit de nationale en internationale literatuur over de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming (literatuuronderzoek), naar de praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden in Nederland en de inhoud van de familiegroepsplannen (twee kwalitatieve studies), en naar de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in Nederland op de kortere en langere termijn (twee kwantitatieve studies).

Onderzoeksopzet

Voor het literatuuronderzoek¹ werd op systematische wijze gezocht naar alle beschikbare nationale en internationale studies naar de effectiviteit van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming, waarin de resultaten in

gezinnen waarbij een familienetwerkberaad werd ingezet vergeleken werden met de resultaten in gezinnen waarbij geen familienetwerkberaad werd ingezet.

De kwalitatieve studies en de kwantitatieve studie naar de korte termijn resultaten van familienetwerkberaden zijn uitgevoerd bij verschillende gecertificeerde instellingen waar, van februari tot december 2014, aan gezinnen waarin een kind onder toezicht werd gesteld een vorm van familienetwerkberaad werd aangeboden. Middels een voormeting (zo snel mogelijk na de ondertoezichtstelling) en een nameting (drie maanden na de totstandkoming van een plan om de problemen in het gezin aan te pakken) zijn gegevens verzameld bij de gezinnen en de betrokken jeugdbeschermers. Om de werkzaamheid van de inzet van familienetwerkberaden te onderzoeken zijn de gegevens van 84 gezinnen waarbij een familienetwerkberaad tot stand is gekomen (experimentele groep) afgezet tegen de gegevens van 85 gezinnen waarin een kind onder toezicht werd gesteld maar waar in het kader van het onderzoek niet aangeboden werd om een familienetwerkberaad in te zetten (controlegroep). Gezinnen voor de experimentele groep werden benaderd via Bureau Jeugdzorg Limburg (FNB-SoNeStra), Jeugdbescherming Regio Amsterdam (EK-c), Jeugdbescherming Overijssel (VERVE), De Jeugd- & Gezinsbeschermers (FNB-SoNeStra), de William Schrikker Groep (EK-c) en Jeugdbescherming Regio Noord (Signs of Safety). Gezinnen voor de controlegroep werden benaderd via Jeugdbescherming Regio Amsterdam, de Jeugd- & Gezinsbeschermers, Bureau Jeugdzorg Friesland en Jeugdbescherming Noord Nederland. Om de praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden in kaart te brengen zijn interviews gehouden met ouders, kinderen, leden van het netwerk, jeugdbeschermers en netwerkberaad-coördinatoren in een deel van de experimentele groep (17 gezinnen). Daarnaast werd de inhoud van de gemaakte familiegroepsplannen van een deel van de experimentele groep (36 gezinnen) geanalyseerd.

De resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming op de langere termijn (een jaar na de totstandkoming van het plan) zijn onderzocht door middel van dossieronderzoek. Voor dit dossieronderzoek zijn 140 gezinnen zijn geselecteerd waarbij in 2012 en 2013 een kind onder toezicht is gesteld en waarbij uit het dossier bleek dat er na uitspraak van de ondertoezichtstelling een EK-c was ingezet (70 gezinnen) of geen EK-c was ingezet of voorgesteld (70 gezinnen).

Literatuuronderzoek naar de resultaten van familienetwerkberaden

De zoektocht naar relevante studies resulteerde in 16 studies, gebaseerd op gegevens uit 13 onafhankelijke steekproeven. Er zijn opvallend weinig robuuste studies naar de

effectiviteit van familienetwerkberaden voor deze doelgroep beschikbaar, dat wil zeggen, studies op basis waarvan causale uitspraken gedaan kunnen worden. De meeste geïncludeerde studies zijn afkomstig uit de Verenigde Staten, waar onder de algemene noemer *Family Group Decision Making* verschillende vormen van familienetwerkberaden worden ingezet. De resultaten op de meest onderzochte indicatoren zijn middels meta-analyses getoetst. Hieruit komt naar voren dat overall, de inzet van familienetwerkberaden niet lijkt te leiden tot minder meldingen van kindermishandeling, minder uithuisplaatsingen en snellere afsluiting van dossiers bij jeugdzorg. Uit prospectieve studies (waarvoor gezinnen zijn gevolgd over de tijd), blijkt zelfs dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot meer meldingen van kindermishandeling en meer en langere uithuisplaatsingen, terwijl het tegenovergestelde wordt gevonden in retrospectieve studies. De inzet van familienetwerkberaden lijkt wel een klein effect te hebben op het vergroten van de kans op een netwerkplaatsing (versus plaatsing elders) en op een snellere terugplaatsing bij ouders.

Praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden en de inhoud van familiegroepsplannen

De interviews bevestigen het beeld uit eerder onderzoek dat betrokkenen bij een tot stand gekomen familienetwerkberaad over het algemeen tevreden zijn over de sfeer tijdens het netwerkberaad. Gezinsleden voelen zich gehoord, ervaren betrokkenheid van het netwerk en zijn tevreden met de onderlinge samenwerking. Niet alle betrokkenen ervaren het familiegroepsplan echter als een “eigen” plan (versus plan van de jeugdbeschermer) of als een geschikt plan om de problemen in het gezin aan te pakken (omdat de afspraken niet gericht zijn op het oplossen van de onderliggende problematiek). Bij gezinnen waar sprake is van conflicten, zoals bij vechtscheidingen, zijn de ervaringen van de verschillende betrokkenen minder positief door de onderlinge spanningen en de minder constructieve samenwerking. Jeugdbeschermers en netwerkberaad-coördinatoren lijken bij gezinnen waar sprake is van onderlinge conflicten, net als bij gezinnen met een beperkt sociaal netwerk, ook minder mogelijkheden te zien om een familienetwerkberaad succesvol in te zetten.

Gemiddeld drie maanden na het familienetwerkberaad blijkt dat met het merendeel van de plannen niet meer wordt gewerkt. Genoemde redenen hiervoor zijn dat gemaakte afspraken niet houdbaar waren omdat ouders het hier achteraf toch niet mee eens waren, of niet langer relevant waren vanwege uithuisplaatsing van de kinderen in het gezin. Ook werd door zowel ouders, leden van het netwerk als jeugdbeschermers aangegeven dat het familiegroepsplan weliswaar duidelijke afspraken bevatte over de dagelijkse ondersteuning

van ouders in de zorg voor hun kinderen, maar zich niet richtte op de onderliggende problemen in het gezin die eerst aangepakt zouden moeten worden.

Ten slotte werd onderzocht in hoeverre een jeugdbeschermer kan terugtreden na de inzet van een familienetwerkberaad, zoals ook beoogd wordt in situaties buiten de jeugdbescherming. Uit de interviews met ouders en jeugdbeschermers blijkt dat een deel van de ouders meer regie ervaart waardoor de jeugdbeschermer een stapje terug kon doen, maar een even groot deel niet. Als reden voor het ontbreken van regieverschuiving werd de complexiteit van de problematiek genoemd. De beperkte mate van regieverschuiving moet gezien worden in het licht van de relatief korte onderzoekstermijn (de meeste gezinnen werden ongeveer drie maanden na het netwerkberaad geïnterviewd). Leden van het netwerk zijn positiever over de regieverschuiving. Zij merken op dat ouders vanwege de betrokkenheid van het netwerk gemotiveerder zijn om zaken zelf op te pakken.

Uit de inhoudsanalyse van familiegroepsplannen komt naar voren dat er veel variatie is in de manier waarop deze plannen opgesteld worden. Alleen voor EK-c plannen bestaat een vast format. Hoewel dit format niet altijd geheel gevolgd wordt, laten EK-c plannen onderling meer gelijkens zien en bevatten ze meer informatie over de betrokkenen, de vooropgestelde hulpvragen die tijdens het beraad beantwoord moeten worden en de onderlinge communicatie dan de familiegroepsplannen die tot stand komen middels FNB-SoNeStra.

In het merendeel van de plannen (81 procent) waren er voorafgaand aan het familienetwerkberaad vragen opgesteld die de basis vormden voor de te maken afspraken. In 79 procent van de plannen waarin deze vragen stonden beschreven, werden alle vooraf gestelde vragen beantwoord door middel van gemaakte afspraken. De niet beantwoorde vragen variëren in ernst en onderwerp. Wat opvalt is dat afspraken veelal op abstract niveau beschreven worden.

De meeste afspraken in de familiegroepsplannen hebben betrekking op de ondersteuning van ouders (28 procent) en de communicatie van ouders onderling, met hun kinderen, met hun netwerk en met professionals (32 procent). Opvallend weinig afspraken hebben direct betrekking op de veiligheid van de kinderen in het gezin (5 procent). Hoewel gemaakte afspraken indirect beogen bij te dragen aan de veiligheid in het gezin, suggereren deze bevindingen dat in ieder geval in een deel van de gezinnen het familienetwerkberaad niet wordt ingezet om een volwaardig plan op te stellen om de problematiek in een gezin aan te pakken, maar als hulpmiddel om de betrokkenheid van het netwerk bij de dagelijkse ondersteuning van het gezin te vergroten.

Resultaten van de inzet van familienetwerkberaden

Uit dit deelonderzoek blijkt allereerst dat slechts 41 procent van de gezinnen die in de gelegenheid worden gesteld om een familienetwerkberaad in te zetten erin slaagt hiermee een familiegroepsplan op te stellen. De gemiddelde termijn tussen de start van de ondertoezichtstelling en de totstandkoming van het familienetwerkberaad of de beslissing om het familienetwerkberaad geen doorgang te laten vinden is respectievelijk 18 (range van 0 tot 77 weken) en 28 (range van 0 tot 81 weken) weken. Ten opzichte van de gemiddelde termijn waarbinnen in dit onderzoek een gezinsplan tot stand kwam middels de reguliere werkwijze ($M = 10$ weken, range 0-37 weken) lijkt er met het inzetten van een familienetwerkberaad in een deel van de gezinnen een langere periode nodig voor besluiten over zorg worden genomen naar aanleiding van het gemaakte plan van aanpak. De aanzienlijk langere periode voordat in sommige gezinnen duidelijkheid bestaat over de aanpak van de problemen in het gezin kan op gespannen voet staan met de noodzaak om de ernstige zorgen over het kind die aanleiding vormden voor de OTS op te lossen. Echter, tijdens de interviews kwam naar voren dat er bij sommige gezinnen naast het familiegroepsplan ook een gezinsplan of veiligheidsplan opgesteld was. Mogelijk hebben betrokken jeugdbeschermers dit nodig geacht om de veiligheid in de gezinnen te kunnen waarborgen gedurende de voorbereidingstijd van het familienetwerkberaad.

Wat betreft de effectiviteit van familienetwerkberaden komt uit dit onderzoek naar voren dat de inzet daarvan na drie maanden niet effectiever is dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming wat betreft het terugdringen van kindermishandeling en het verminderen van de inzet van professionele zorg. Hoewel de resultaten van het literatuuronderzoek suggereren dat in prospectieve studies, waar dit deelonderzoek toe behoort, de inzet van familienetwerkberaden zou leiden tot meer meldingen van kindermishandeling, wordt dit niet ondersteund door de resultaten van het huidige onderzoek. Vanwege het kleine aantal gezinnen waarbij sprake was van één of meerdere nieuwe uithuisplaatsing(en) of terugplaatsing(en), kunnen op dit gebied geen conclusies worden getrokken over de effectiviteit van familienetwerkberaden. Er werden geen aanwijzingen gevonden dat bepaalde kenmerken de werkzaamheid van familienetwerkberaden in het terugdringen van kindermishandeling en het verminderen van in te zetten professionele zorg beïnvloeden.

Wat betreft de kosten voor de inzet van een familienetwerkberaad geldt dat vormen van familienetwerkberaden waarbij een aparte coördinator wordt ingezet gepaard gaan met een extra investering, variërend van €2460,- tot €4000,-, bovenop de kosten voor de reguliere

werkwijze in de jeugdbescherming. Voor vormen waarbij de reeds betrokken jeugdbeschermer met het gezin een familienetwerkberaad organiseert wordt dezelfde prijs gehanteerd als voor de reguliere hulpverlening. Hoewel er wat betreft de kosten voor juridische hulpverlening geen verschil wordt gevonden tussen de twee werkwijzen, lijkt de inzet van familienetwerkberaden op de korte termijn te leiden tot hogere kosten voor gezondheidszorg (inclusief de kosten voor het familienetwerkberaad) dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. Er lijkt op de korte termijn daarom sprake van een kostenverhoging door de inzet van familienetwerkberaden. Benadrukt dient te worden dat in het huidige onderzoek nadrukkelijk geen kosteneffectiviteit is berekend. De hogere kosten zijn hierdoor niet afgewogen tegen de effecten, waardoor over de kosteneffectiviteit geen uitspraken gedaan kunnen worden.

Ook op de langere termijn blijkt dat de inzet van familienetwerkberaden niet effectiever is dan de inzet van de reguliere zorg in de jeugdbescherming wat betreft het terugdringen van kindermishandeling en het verminderen van de inzet van professionele zorg. Ook in dit deelonderzoek was het aantal gezinnen waarbij sprake was nieuwe uithuisplaatsing(en) of terugplaatsing(en) te klein om conclusies over de effectiviteit van familienetwerkberaden op dit gebied te kunnen trekken. Uit dit deelonderzoek blijkt verder dat de inzet van familienetwerkberaden *overall* niet leidt tot minder verlengingen van de ondertoezichtstelling na een jaar of een kortere duur van de ondertoezichtstellingen. Etniciteit lijkt echter van invloed te zijn op de resultaten van familienetwerkberaden met betrekking tot het verloop van de ondertoezichtstelling; in gezinnen met een allochtone etnische achtergrond leidde de inzet van een familienetwerkberaad vaker tot verlenging na een jaar dan in gezinnen van autochtone afkomst. Er werden geen aanwijzingen gevonden dat andere kenmerken de werkzaamheid van familienetwerkberaden in het verloop van de ondertoezichtstelling, het terugdringen van kindermishandeling en het verminderen van in te zetten professionele zorg beïnvloeden.

Implicaties voor de praktijk

Op basis van de resultaten uit het huidige onderzoeksproject kan niet geconcludeerd worden dat de inzet van familienetwerkberaden zorgt voor een betere bescherming van kinderen en jongeren die onder toezicht gesteld zijn dan de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming, noch voor de korte noch voor de langere termijn. Hoewel ook niet geconcludeerd kan worden dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot minder goede resultaten dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming, leiden de

bevindingen tot enkele aandachtspunten voor de praktijk. Ten eerste worden complexe problematiek en een beperkte beschikbaarheid van het netwerk door zowel jeugdbeschermers als coördinatoren genoemd als redenen voor het niet realiseren van een familienetwerkberaad. Handvatten voor jeugdbeschermers en coördinatoren om ondanks de extra uitdagingen toch succesvol een familienetwerkberaad in te zetten (mits de veiligheid in het gezin dit toestaat) zijn gewenst. Ten tweede is er meer inzicht nodig in wat gezinnen, jeugdbeschermers en coördinatoren kunnen doen om binnen een redelijke termijn een familiegroepsplan op te stellen. Ten derde zullen gezinnen en hun netwerk gebaat zijn bij handvatten om afspraken zo concreet mogelijk te kunnen opstellen tijdens het familienetwerkberaad. Daarnaast is extra aandacht van de jeugdbeschermer op dit gebied belangrijk, daar deze de taak heeft familiegroepsplannen te toetsen op geschiktheid om de problemen in het gezin aan te pakken. Ten slotte lijkt er winst te behalen in de monitoring en evaluatie van de uitvoering van de familiegroepsplannen en in de communicatie hierover. Een vast format waarin de afspraken duidelijk worden genoteerd en waarin een planbewaker wordt aangewezen die de uitvoering van het plan monitort en actie onderneemt wanneer dit niet gebeurt is hierin een eerste stap.

Algemene inleiding

In het afgelopen decennium worden familienetwerkberaden in toenemende mate ingezet als besluitvormingsmodel in de jeugdzorg en jeugdbescherming in Nederland. Waar doorgaans de jeugdhulpverlener of de gezinsvoogdijwerker de leiding nam bij het opstellen van een plan om de (opvoedings)problemen in het gezin aan te pakken, wordt binnen familienetwerkberaden de verantwoordelijkheid voor het plan neergelegd bij het gezin. Het doel van familienetwerkberaden is om het gezin met haar netwerk, onder leiding van een al dan niet onafhankelijke coördinator, zelf een plan te laten maken voor de aanpak van problemen op een manier dat zelf regie gehouden wordt, maar onder voorwaarde dat de veiligheid van de in het gezin aanwezige kinderen gewaarborgd is.

In de praktijk worden verschillende vormen van familienetwerkberaden ingezet, zoals Eigen Kracht conferenties (EK-c; www.eigen-kracht.nl) en familienetwerkberaden ontwikkeld vanuit de Sociale Netwerk Strategieën (SoNeStra; www.sonestra.nl). In dit rapport wordt de term “familienetwerkberaad” gebruikt voor werkvormen waarbij het gezin met het sociale netwerk samenkomt om een plan te maken om de problemen in het gezin aan te pakken. Het hulpverleningsplan of plan van aanpak dat tijdens een familienetwerkberaad wordt opgesteld door het gezin en haar netwerk wordt ook wel een familiegroepsplan genoemd.

Waar de keuze om middels een familienetwerkberaad een familiegroepsplan te maken in eerste instantie meestal werd gemaakt door de jeugdhulpverlener, is sinds 1 januari 2015 in de Jeugdwet vastgelegd dat de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling ouders als eerste de mogelijkheid moet bieden om, binnen een redelijke termijn, een familiegroepsplan op te stellen (Jeugdwet, artikel 4.1.2). Aan de inwerkingtreding van dit wetsartikel gingen verschillende wetsvoorstellen vooraf, waaronder – specifiek voor de jeugdbescherming – artikel 262a in het wetsvoorstel herziening Kinderbeschermingsmaatregelen, aangenomen in 2011. Op grond van dit artikel moet de stichting belast met de uitvoering van de ondertoezichtstelling als eerste de ouder of ouders met gezag in de gelegenheid stellen om samen met bloedverwanten, aanverwanten of anderen die tot de sociale omgeving behoren binnen zes weken een plan van aanpak op te stellen of een bestaand plan aan te passen. Dit artikel gaf aanleiding voor voorliggend onderzoek naar de praktijkervaringen met en resultaten van de inzet van familienetwerkberaden bij de uitvoering van de ondertoezichtstelling. Met de inwerkingtreding van de Jeugdwet is dit artikel komen te

vervallen vanwege het overkoepelende artikel 4.1.2 van de Jeugdwet dat geldt voor de (vrijwillige) jeugdhulp en de (gedwongen) jeugdbescherming.

Probleemstelling en onderzoeksvragen

Het ontstaan van familienetwerkberaden komt voort uit de visie dat wanneer burgers zelf regie hebben over hun leven, en daarmee ook over de in te zetten hulpverlening (indien van toepassing), zij gemotiveerder zijn om zich in te zetten voor het slagen van een hulpverleningstraject (Pagée, 2012). Achterliggende ambities van de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming zijn het vergroten van de veiligheid van het kind bij een goede ontwikkeling en uitvoering van het familiegroepsplan en het verminderen van de noodzaak van professionele hulp. De vraag is echter of het in alle gezinnen lukt om middels een familienetwerkberaad een familiegroepsplan te formuleren en uit te voeren, en of deze werkwijze effectief is in termen van het bieden van voldoende veiligheid aan kinderen in het gezin (afname kindermishandeling en -verwaarlozing), het voorkomen van uithuisplaatsingen, en het reduceren van de inzet van professionele zorg. Resultaten van voorgaand onderzoek op dit gebied zijn schaars en inconsistent (Crampton & Jackson, 2007; Shlonsky & Saini, 2011; Sundell & Vinnerljung, 2004). Het voorliggend onderzoek richt zich daarom op de vraag of familienetwerkberaden en de uitvoering van de daar ontwikkelde familiegroepsplannen effectief zijn in de praktijk van de jeugdbescherming. De probleemstelling van dit onderzoek is als volgt:

Zorgt de inzet van familienetwerkberaden voor een betere bescherming van kinderen en jongeren die onder toezicht gesteld zijn en door welke kenmerken wordt dit beïnvloed?

Dit onderzoek bestaat uit twee delen. Het eerste deel, beschreven in Deelstudie I, betreft een literatuuronderzoek gericht op het opstellen van een actueel totaalbeeld van de resultaten van diverse vormen van familienetwerkberaden beschreven in de nationale en internationale literatuur¹. In dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de volgende onderzoeksvragen:

1. *Welke vormen van familienetwerkberaden in de jeugdzorg zijn beschreven in de nationale en internationale literatuur?*
2. *In welke indicatoren worden de uitkomsten van familienetwerkberaden uitgedrukt?*

¹ Deelstudie I is in 2015 gepubliceerd op de website van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (www.wodc.nl).

3. *Leidt de inzet van familienetwerkberaden tot positieve uitkomsten voor de bescherming van kinderen en jongeren?*
4. *Welke kenmerken van de methoden, gezinnen en studies zijn van invloed op de effectiviteit van familienetwerkberaden?*

In het tweede deel van dit onderzoek ligt de focus op de actuele ervaringen met en resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in Nederland. Dit deel bestaat uit twee kwalitatieve en twee kwantitatieve studies uitgevoerd bij verschillende jeugdzorgorganisaties in Nederland. Deelstudie II betreft een kwalitatief onderzoek naar de praktijkervaringen van ouders, kinderen, leden van het netwerk, jeugdbeschermers en netwerkberaad-coördinatoren met de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming. De volgende onderzoeksvragen staan hierbij centraal:

1. *Wat zijn de praktijkervaringen in Nederland met de inzet van familienetwerkberaden ten behoeve van het opstellen van een plan van aanpak voor de uitvoering van de ondertoezichtstelling?*
2. *Wat zijn de praktijkervaringen bij het werken met de plannen van aanpak?*
3. *In hoeverre kan de jeugdbeschermer 'terugtrekken', zoals nu gebruikelijk is in situaties buiten de jeugdbescherming?*

Deelstudie III betreft een kwalitatief onderzoek naar de inhoud van familiegroepsplannen die tot stand gekomen zijn tijdens verschillende vormen van familienetwerkberaden. In deze deelstudie worden de volgende vragen beantwoord:

1. *Wordt er voor het opstellen van een familiegroepsplan gewerkt met een vast format en zo ja, voldoen de gemaakte plannen aan dit format?*
2. *In hoeverre worden de vooropgestelde hulpvragen, gemaakt door ouders, netwerk en professionals, beantwoord door middel van afspraken?*
3. *Welke categorieën van afspraken zijn te onderscheiden in de plannen van aanpak?*
4. *Welke verschillen zijn er te vinden in de familiegroepsplannen opgesteld in de verschillende vormen van familienetwerkberaden?*

In Deelstudie IV wordt aandacht besteed aan de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming op de korte termijn, dat wil zeggen, drie maanden na het werken met het familiegroepsplan dat tijdens het familienetwerkberaad opgesteld wordt. Hiervoor werd een

quasi-experimenteel onderzoek uitgevoerd waarin de volgende onderzoeksvragen beantwoord werden:

1. *Wat is de slagingskans van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming?*
2. *Wat zijn de resultaten van familienetwerkberaden in termen van het terugdringen van kindermishandeling, het verminderen van het aantal uithuisplaatsingen en het verminderen van de inzet van professionele zorg?*
3. *Welke gezinskenmerken beïnvloeden de resultaten van familienetwerkberaden?*
4. *Wat kosten familienetwerkberaden en is er een verschil in zorgkosten tussen gezinnen waar een familienetwerkberaad is ingezet en gezinnen waar reguliere hulpverlening is ingezet?*

Ten slotte worden in Deelstudie V de resultaten beschreven van een dossieronderzoek naar de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming op de langere termijn, namelijk een jaar na de uitvoering van het netwerkberaad. Dit wordt gedaan aan de hand van de volgende twee onderzoeksvragen:

1. *Leidt de inzet van familienetwerkberaden tot een kortere duur van de ondertoezichtstelling, minder uithuisplaatsingen, minder signalen van kindermishandeling en minder inzet van professionele zorg?*
2. *Hebben gezinskenmerken of kenmerken van de hulpverlening invloed op de resultaten van familienetwerkberaden?*

Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep verschilt per deelstudie (zie Tabel A.1. voor een overzicht). Voor deelstudie I werd op systematische wijze gezocht naar alle beschikbare nationale en internationale studies naar de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming waarbij een vergelijking gemaakt werd met een controlegroep.

Deelstudie II, III en IV zijn uitgevoerd bij verschillende jeugdzorgorganisaties in Nederland. Deze organisaties reageerden op een verzoek van het ministerie van Veiligheid en Justitie, uitgezet via Jeugdzorg Nederland, om in een substantieel aantal gezinnen waarin een kind (0-18 jaar) onder toezicht werd gesteld een vorm van familienetwerkberaad te starten en dit onderdeel te laten uitmaken van het onderzoek. De zes jeugdzorgorganisaties die hieraan gehoor gaven zijn Bureau Jeugdzorg Limburg, Jeugdbescherming Regio Amsterdam (voorheen Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam), Jeugdbescherming Overijssel (voorheen Bureau Jeugdzorg Overijssel), Samen Veilig Midden Nederland (voorheen Bureau

Jeugdzorg Utrecht), De Jeugd- & Gezinsbeschermers (voorheen Bureau Jeugdzorg Noord-Holland) en de William Schrikker Groep. Voor het prospectieve, quasi-experimentele onderzoek beschreven in Deelstudie IV werd daarnaast een controlegroep geworven, ook bestaande uit gezinnen waarin voor één of meerdere kinderen een ondertoezichtstelling werd uitgesproken, maar waar, in het kader van het onderzoek, niet aangeboden werd om een familienetwerkberaad in te zetten. De werving van de controlegroep verliep in eerste instantie enkel bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam. Om de controlegroep voldoende te vullen, werd aanvullende medewerking toegezegd door de Jeugd- & Gezinsbeschermers en werden nieuwe samenwerkingsverbanden opgestart met Bureau Jeugdzorg Friesland en Jeugdbescherming Noord Nederland.

Het retrospectieve dossieronderzoek naar de resultaten van familienetwerkberaden op de langere termijn, beschreven in Deelstudie V, is uitgevoerd bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam.

Inclusie van gezinnen bij de deelnemende jeugdzorgorganisaties

Voor de werving van dit onderzoek, verspreid over meerdere organisaties in Nederland, werd per organisatie een projectleider aangedragen. Deze projectleider was binnen de organisatie verantwoordelijk voor de informatievoorziening over het onderzoek en het uitrollen van het onderzoek. De uitvoering van het onderzoek verliep volgens een onderzoeksprotocol dat werd opgesteld door het onderzoeksteam in afstemming met de projectleiders. Het onderzoek verliep hierdoor bij elke organisatie op een zo gelijk mogelijke, gestandaardiseerde wijze. Middels maandelijkse projectleidersbijeenkomsten en individuele (vaak telefonische) afspraken onderhiielden het onderzoeksteam en de projectleiders frequent contact over onder andere de werving van gezinnen, de uitvoering van het onderzoeksprotocol en eventuele knelpunten. De projectleiders waren verantwoordelijk voor het aanleveren van gezinnen die toestemming gaven voor deelname aan het onderzoek (via de betrokken jeugdbeschermer) en voor het doorgeven van informatie over het verloop van het familienetwerkberaad bij de deelnemende gezinnen. Het onderzoeksteam was verantwoordelijk voor het uitvoeren van de interviews (Deelstudie II) en de voor- en nametingen bij de gezinnen, jeugdbeschermers en andere informanten (Deelstudie IV).

In februari 2014 werd gestart met de inclusie en dataverzameling van het onderzoek. Beoogd werd in korte tijd 563 gezinnen te includeren. Dit aantal was gebaseerd op inschattingen van de deelnemende jeugdzorgorganisaties, die gevraagd waren aan te geven in hoeveel zaken in het gedwongen kader een familienetwerkberaad gestart kon worden

gedurende de inclusieperiode van dit onderzoek (februari-april 2014). Omdat al vrij snel duidelijk werd dat de instroom van gezinnen in het onderzoek achterbleef is de wervingsperiode verlengd tot december 2014. De afname van het aantal ondertoezichtstellingen en de onzekerheid vanwege de naderende transitie in de jeugdzorg werden genoemd als redenen voor de achterblijvende instroom. Daarnaast bleken veel gezinnen geen toestemming te geven voor deelname aan het onderzoek. Omdat het uitrollen van de onderzoeksprocedure bij Samen Veilig Midden Nederland erg moeizaam verliep en er bij deze organisatie uiteindelijk geen gezinnen zijn ingestroomd in het onderzoek waarbij een familienetwerkberaad tot stand is gekomen, is besloten deze organisatie in dit onderzoek buiten beschouwing te laten.

Onderzochte vormen van familienetwerkberaden bij de deelnemende organisaties

Bij de deelnemende jeugdzorgorganisaties zijn verschillende vormen van familienetwerkberaden ingezet. Bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam en de William Schrikker Groep zijn de ervaringen met en resultaten van Eigen Kracht-conferenties onderzocht. Bij Bureau Jeugdzorg Limburg en de Jeugd- & Gezinsbeschermers zijn de resultaten van FamilieNetwerkBeraden die zijn doorontwikkeld vanuit de Sociale Netwerk Strategieën (FNB-SoNeStra) onderzocht. Jeugdbescherming Overijssel en Samen Veilig Midden Nederland namen deel aan het onderzoek met zelf ontwikkelde methoden, respectievelijk Veiligheid En Regie Voor Elk (VERVE, van Montfoort & Slot, 2013) en Samenwerken aan Veiligheid (SAVE; van Montfoort & Beukering, 2014), waarbinnen verschillende vormen van familienetwerkberaden aangewend kunnen worden om een familiegroepsplan te maken. Hoewel de verschillende jeugdzorgorganisaties gebruik maken van verschillende vormen van familienetwerkberaden is het doel overal hetzelfde: het opstellen van een familiegroepsplan waarbij het gezin en het netwerk de regie in handen nemen om de problemen in het gezin aan te pakken. Binnen de verschillende vormen van familienetwerkberaden wordt eenzelfde fasering aangehouden die gekenmerkt wordt door 1) de voorbereidingsfase waarin het netwerk in kaart wordt gebracht, 2) de beraadfase waarin het gezin en netwerk een plan maken, en 3) de implementatiefase, waarin het plan uitgevoerd wordt. De verschillen tussen de vormen hebben betrekking op het al dan niet toevoegen van een aparte coördinator die het gezin ondersteunt in het organiseren van het netwerkberaad en op de onafhankelijkheid van de organisatie waarvoor de coördinator werkzaam is. Bij EK-c en bij de uitvoering van FNB-SoNeStra door Bureau Jeugdzorg Limburg wordt een aparte coördinator aan het gezin toegewezen, bij de andere methodes ondersteunt de reeds betrokken

jeugdbeschermer het gezin bij het organiseren van het netwerkberaad. Bij EK-c gaat het daarbij om een onafhankelijke coördinator, die nadrukkelijk geen hulpverlener is maar een burger die getraind is om gezinnen te begeleiden bij het organiseren van een familienetwerkberaad, terwijl er bij FNB-SoNeStra uitgevoerd door Bureau Jeugdzorg Limburg een extra jeugdhulpverlener, werkzaam bij Bureau Jeugdzorg Limburg, betrokken wordt die is opgeleid om met het gezin een familienetwerkberaad te organiseren. Daarnaast verschillen de methodes in de invulling van de beraadfase. Bij EK-c en FNB-SoNeStra bij Bureau Jeugdzorg Limburg wordt het plan doorgaans gemaakt tijdens een enkel beraad, terwijl bij VERVE en SAVE het familiegroepsplan in meerdere bijeenkomsten wordt gemaakt. Daarnaast kenmerken EK-c en FNB-SoNeStra bij Bureau Jeugdzorg Limburg zich door een besloten deel tijdens de beraadfase waarin de professionals zich terugtrekken en het gezin en het netwerk zelf een plan opstellen. Andere vormen kennen dit besloten deel niet (zie Tabel A.2 voor een overzicht per organisatie).

Gedurende het onderzoek bleek dat het percentage familienetwerkberaden dat in de onderzoeksgroep tot stand kwam lager is dan verwacht werd op basis van eerder onderzoek (bijvoorbeeld Wijnen-Lunenburg, van Beek, Bijl, Gramberg, & Slot, 2008), waardoor de onderzoeksgroepen per vorm van familienetwerkberaad te klein zijn om robuuste kwantitatieve onderzoeksresultaten te kunnen genereren. In deelstudie IV (naar de korte termijn resultaten) worden de verschillende vormen van familienetwerkberaden daarom gecombineerd en wordt gekeken naar de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden (ongeacht de vorm) in de jeugdbescherming. Aangezien alle onderzochte vormen van familienetwerkberaden ingezet worden om een familiegroepsplan te maken, kan met deze aanpak getoetst worden in hoeverre het werken met familiegroepsplannen leidt tot betere resultaten dan de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. De resultaten van dit deelonderzoek kunnen echter niet zonder meer gegeneraliseerd worden naar specifieke vormen van familienetwerkberaden.

Inhoud van dit rapport

In dit rapport worden de opzet en resultaten van de verschillende deelstudies beschreven. Het rapport wordt afgesloten met een discussie waarin op basis van de resultaten van de verschillende deelstudies conclusies worden getrokken over de ervaringen met de inzet van familienetwerkberaden in Nederland en over de werkzaamheid van familienetwerkberaden wat betreft de bescherming van kinderen en jongeren die onder toezicht gesteld zijn.

Tabel A.1.

Opzet van de verschillende deelstudies

Deelstudie	Design	Steekproef- grootte	Betrokken organisaties	Participanten
Deelstudie I Systematische review en meta-analyse	Meta-analyse	$N = 16$	-	Resultaten uit wetenschappelijk onderzoek
Deelstudie II Kwalitatief onderzoek naar de praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden	Interviews	$N = 57$	Bureau Jeugdzorg Limburg Jeugdbescherming Regio Amsterdam William Schrikker Groep Jeugdbescherming Overijssel De Jeugd & Gezinsbeschermers	Ouder Kind Lid netwerk Jeugdbeschermer FNB-coördinator
Deelstudie III Kwalitatief onderzoek naar de inhoud van familiegroepsplannen	Inhoudsanalyse	$N = 36$	Bureau Jeugdzorg Limburg Jeugdbescherming Regio Amsterdam William Schrikker Groep Jeugdbescherming Overijssel De Jeugd & Gezinsbeschermers	Familiegroepsplannen
Deelstudie IV Kwantitatief onderzoek naar de korte termijn resultaten van familienetwerkberaden	Quasi-experimenteel – prospectief	$N = 294$	Bureau Jeugdzorg Limburg Jeugdbescherming Regio Amsterdam William Schrikker Groep Jeugdbescherming Overijssel De Jeugd & Gezinsbeschermers Jeugdbescherming Noord Bureau Jeugdzorg Friesland	Ouders Jeugdbeschermer FNB-coördinator Dossiergegevens
Deelstudie V Kwantitatief onderzoek naar de lange termijn resultaten van familienetwerkberaden	Quasi-experimenteel – retrospectief	$N = 140$	Jeugdbescherming Regio Amsterdam	Dossiergegevens

Tabel A.2

Vorm van familienetwerkberaad per organisatie

Organisatie	Vorm familienetwerkberaad	Aparte coördinator	Onafhankelijkheid coördinator	Besloten deel
Bureau Jeugdzorg Limburg	FamilieNetwerkBeraden (FNB-SoNeStra))	Ja	Professional	Ja
Jeugdbescherming Regio Amsterdam	Eigen Kracht-conferenties (EK-c)	Ja	Burger	Ja
William Schrikker Groep	Eigen Kracht-conferenties (EK-c)	Ja	Burger	Ja
Jeugdbescherming Overijssel	Veiligheid En Regie Voor Elk (VERVE) ²	Nee	Professional	Nee
De Jeugd & Gezinsbeschermers	FamilieNetwerkBeraden (FNB-SoNeStra)	Nee	Professional	Nee

² Binnen de methodiek VERVE kunnen verschillende vormen van familienetwerkberaden aangewend worden om een familiegroepsplan op te stellen (van Montfoort & Slot, 2013). Bij de gezinnen in het huidige onderzoek werd echter alleen gebruik gemaakt van een werkvorm waarbij geen aparte coördinator werd betrokken en waarbij er geen sprake was van een besloten deel.

**Deelstudie I - Een systematische review en meta-analyse van de
uitkomsten van studies naar de effectiviteit van
familienetwerkberaden**

S. Dijkstra, MSc & dr. H. E. Creemers

dr. J. J. Asscher

prof. dr. G. J. J. M. Stams

Inleiding

In het afgelopen decennium worden familienetwerkberaden in toenemende mate ingezet in de jeugdzorg. Een familienetwerkberaad kan worden omschreven als een besluitvormingsmodel waarbij het gezin de gelegenheid krijgt om, samen met het netwerk, een plan te maken om de zorg en bescherming van de kinderen in het gezin te verbeteren. De regie en controle over de uitvoering van het plan liggen bij het gezin en het netwerk. Onder het netwerk wordt een ieder verstaan die door ouders en kind als steun of hulpbron wordt ervaren, zoals familie, vrienden, kennissen en buurtgenoten.

De oorsprong van familienetwerkberaden ligt in Nieuw Zeeland, waar in 1989 de *New Zealand Children, Young Persons and their Families Act* werd aangenomen. Met deze wet werd *Family Group Conferencing* (FGC, de oorspronkelijke vorm van familienetwerkberaden) het primaire besluitvormingsproces in de jeugdzorg. Een combinatie van filosofische, politieke en economische overwegingen lag ten grondslag aan de beslissing om de inzet van FGC in de wet te verankeren. Enerzijds kwam deze beslissing voort uit de overrepresentatie van Maori's in de jeugdzorg en de ontevredenheid bij deze populatie over de werkwijze van jeugdzorginstanties. Vanuit hun traditie om problemen binnen de familie op te lossen pleitten de Maori's voor een cultuur-sensitievare aanpak, waarbij zij nauwer betrokken werden bij het nemen van beslissingen over hun kinderen (Barnsdale & Walker, 2007; Frost, Abram, & Burgess, 2013). Anderzijds kwam het besluit om de inzet van FGC in de wet vast te leggen voort uit de behoefte om overheidsdiensten te decentraliseren en te minimaliseren door de verantwoordelijkheid voor het oplossen van problemen bij het gezin en het netwerk te laten (Huntsman, 2006).

Met de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdzorg wordt beoogd dat gezinnen zelf de verantwoordelijkheid nemen om met hun netwerk problemen op te lossen. Concreet wordt hiermee bedoeld dat de inzet van familienetwerkberaden moet leiden tot betere ontwikkelingskansen voor en veiligheid van het kind, minder en kortere kinderbeschermingsmaatregelen opgelegd door de rechter, minder en kortere uithuisplaatsingen en minder inzet van professionele zorg. Dit zijn de zogenaamde primaire uitkomsten van familienetwerkberaden. De secundaire uitkomsten zijn die factoren waarvan op grond van theorie verwacht kan worden dat ze verbeteren om de veranderingen in primaire uitkomstmaten te bewerkstelligen. Zo beschrijven Crampton (2007) en Hudson en collega's (1996) dat het gezin competent is in het nemen van besluiten en dat de aandacht gericht moet worden op de krachten van het gezin en haar netwerk, zoals een gedeelde geschiedenis en unieke inzet voor de kinderen. Zij veronderstellen dat het gezin effectiever gaat functioneren

door te focussen op de krachten van het gezin. Volgens de auteurs leidt de focus op de krachten tot *empowerment*, ofwel versterking van het gezin, waarbij gezinnen zich niet langer machteloos voelen, maar zelfbeschikking ervaren. Dit zou ook ten goede komen aan de samenwerking met jeugdzorginstanties (Hudson, Galaway, Morris, & Maxwell, 1996; Lupton, 1999). Andere auteurs benadrukken dat besluiten zoveel mogelijk genomen moeten worden door degenen die het probleem ervaren, omdat hiermee de betrokkenheid van het gezin bij het opgestelde plan wordt vergroot en het plan hierdoor eerder wordt uitgevoerd (Paterson & Harvey, 1991). In dit kader benoemt Crampton (2007) dat het werken met de eigen definitie van problemen van het gezin zorgt voor meer aansluiting van het plan bij de zelf ervaren problemen. Ook wordt benoemd dat plannen van het gezin gebaseerd zijn op completere informatie, doordat er waarschijnlijk eerder gevoelige informatie opgenomen wordt wanneer de problemen (privé) onderling besproken worden. Daarnaast wordt benoemd dat de opgestelde plannen eerder uitgevoerd worden doordat zij meer aansluiten bij de eigen cultuur, levensstijl en geschiedenis van het gezin (Merkel-Holguin, 2005). Ten slotte wordt beschreven dat familienetwerkberaden bijdragen aan het herstellen van relaties binnen het netwerk en aan het versterken van het sociale netwerk, bijvoorbeeld door nieuwe bronnen van steun te activeren (Merkel-Holguin, 2005). Schuurman en Mulder (2011) beschrijven dat een vergroting van de steun door het sociale netwerk een besparing van de kosten voor de inzet van professionele zorg kan opleveren. Ook wordt gesteld dat het betrekken van het netwerk de mogelijkheid vergroot om het kind in het netwerk te plaatsen wanneer (indien nodig) het kind uit huis geplaatst moet worden (Crampton, 2007; Lupton, 1999).

Sinds de ontwikkeling van FGC is het besluitvormingsmodel geïmplementeerd in bijna 20 landen, waaronder de Verenigde Staten, Canada, Australië, Israël, Groot-Brittannië, Frankrijk, Zweden, Noorwegen, Denemarken en Nederland (Nixon, Burford, Quinn, & Edelbaum, 2005). Wereldwijd worden verschillende vormen van familienetwerkberaden gebruikt, waarbij de meeste landen zich baseren op het oorspronkelijke FGC model. Het originele FGC model is meerdere malen aangepast voor toepassing binnen verschillende rechtsgebieden, jeugdzorgsystemen en op verschillende besluitvormingsmomenten, zoals bij aanvang van (vrijwillige) hulpverlening, wanneer uithuisplaatsing dreigt, voorafgaand aan een terugplaatsing of bij het afsluiten van de zorg door een jeugdzorginstantie. Met name in de Verenigde Staten zijn verschillende varianten ontstaan, zoals *Family Unity Meeting* (FUM), *Family Decision Meeting* (FDM), *Team Decision making Meeting* (TDM), *Family Team Meeting* (FTM) en *Family Team Conferences* (FTC), vallend onder de overkoepelende term *Family Group Decision Making* (FGDM) (Helland, 2005). De voornaamste overeenkomst

tussen de verschillende soorten familienetwerkberaden is dat een bijeenkomst belegd wordt waarbij het gezin en haar netwerk samenkomen om een plan op te stellen om de problemen in het gezin aan te pakken. Verder wordt bij verschillende vormen van familienetwerkberaden eenzelfde fasering aangehouden, waarin drie fasen onderscheiden worden. In de voorbereidingsfase brengt een, al dan niet onafhankelijke, coördinator samen met het gezin het netwerk in kaart, en worden de leden van het netwerk en reeds betrokken hulpverleners uitgenodigd. De conferentiefase die hierop volgt bestaat uit 1) een introductie waarin de jeugdbeschermer informatie deelt over de zorgen en de mogelijkheden voor hulpverlening en zo nodig kaders stelt, 2) een deel waarin het gezin en het netwerk een plan maken, en 3) een deel waarin, door de jeugdbeschermer, het plan getoetst wordt op veiligheid en bescherming voor de betrokken kinderen. Hierna volgt de implementatiefase, waarin het plan uitgevoerd wordt. De uitvoering van het plan wordt geëvalueerd en er kan indien nodig opnieuw een familienetwerkberaad georganiseerd worden om het plan te verbeteren of te vervangen. Bij de meeste soorten familienetwerkberaden trekken de coördinator en de professionals zich terug tijdens de fase waarin het plan opgesteld wordt, zodat het gezin de mogelijkheid krijgt om in besloten kring een plan op te stellen. De coördinator en de professionals blijven wel beschikbaar voor het geval er aanvullende informatie of hulp nodig is.

Ondanks de brede steun voor en investering in familienetwerkberaden in de jeugdzorg is er nog weinig bekend over de uitkomsten van de inzet van dit besluitvormingsmodel voor de bescherming van kinderen. Met de toename van het aantal familienetwerkberaden dat ingezet wordt in de jeugdzorg, is ook het aantal studies naar familienetwerkberaden de afgelopen jaren toegenomen. Echter, bestaand onderzoek naar familienetwerkberaden richt zich grotendeels op de implementatie van familienetwerkberaden, programmatrouw en cliënttevredenheid (Jagtenberg, Hulst, & Roo, 2011; Oosterkamp-Szwajcer & de Swart, 2012; Schuurman & Mulder, 2011; Schuurman, 2011). Er zijn enkele onderzoeken die de effectiviteit van familienetwerkberaden hebben onderzocht, waarbij zowel gecontroleerde als ongecontroleerde onderzoeksdesigns zijn gebruikt. Shlonsky en collega's (2009) hebben een systematische review uitgevoerd naar de effectiviteit van verschillende vormen van familienetwerkberaden, met alleen gecontroleerde onderzoeken. In een abstract van een congrespresentatie van dit onderzoek concluderen zij, op basis van zes studies, dat familienetwerkberaden leiden tot een toename van kindermishandeling, meer en langere uithuisplaatsingen en uiteindelijk meer professionele zorg (Shlonsky & Saini, 2011). De systematische review van Shlonsky en collega's is echter om onbekende reden niet gepubliceerd. Hierdoor ontbreekt specifieke informatie over de gebruikte studies en over de

resultaten, waardoor er alleen op basis van het abstract iets gezegd kan worden over de gevonden effectiviteit van familienetwerkberaden. Bovendien is sinds het verschijnen van dit abstract het onderzoek naar familienetwerkberaden voortgezet en zijn er nieuwe studies beschikbaar gekomen. Het is daarom belangrijk om een nieuwe literatuurstudie uit te voeren, waarmee middels meta-analyses conclusies kunnen worden getrokken over de werkzaamheid van familienetwerkberaden in de jeugdzorg.

In het huidige literatuuronderzoek wordt niet alleen gekeken naar de algemene effectiviteit van familienetwerkberaden, maar wordt ook onderzocht of specifieke kenmerken van de methoden, van gezinnen, en van de gebruikte studies van invloed zijn op de werkzaamheid van familienetwerkberaden. Het toetsen van deze moderatoren is niet alleen van belang om te bepalen welke families het meeste baat hebben bij een familienetwerkberaad en onder welke omstandigheden een familienetwerkberaad tot de beste resultaten leidt, het is ook belangrijk voor het verbeteren van de implementatie van familienetwerkberaden in verschillende subgroepen (Kraemer, Wilson, Fairburn, & Agras, 2002). De huidige literatuurstudie heeft tot doel om 1) in kaart te brengen welke vormen van familienetwerkberaden in de jeugdzorg zijn beschreven in de nationale en internationale literatuur, 2) inzicht te geven in de indicatoren waarin de uitkomsten van familienetwerkberaden worden uitgedrukt, 3) vast te stellen of de inzet van familienetwerkberaden leidt tot positieve uitkomsten voor de bescherming van kinderen en jongeren en 4) te onderzoeken welke kenmerken van de methoden, van gezinnen en van de studies van invloed zijn op de effectiviteit van familienetwerkberaden.

Methode

Voor deze literatuurstudie verzamelden we alle beschikbare, relevante studies, gebruik makend van de volgende inclusie criteria: (1) de studie moest zich richten op de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdzorg (2) de studie moest zich richten op de effectiviteit van familienetwerkberaden, (3) in de studie werd gebruik gemaakt van een controlegroep, en (4) de studie bevatte bruikbare statistische gegevens voor een meta-analyse. Hiervoor zochten we allereerst in verschillende digitale databases (Psychinfo, Google Scholar, Medline, Eric, dissertation abstract) naar bruikbare studies, gebruik makend van de search string: “(*family group decision making or family group conferenc* or family unity meeting or family decision making or team decision making or family team meeting or family meeting*) in combinatie met (*youth care or youth protect* or youth welfare or child care or child protect* or child welfare or foster care*)”. Ook doorzochten we de referentielijsten van relevante studies en van reviews

over familienetwerkberaden ingezet in de jeugdzorg. Tevens is er gebruik gemaakt van de omvangrijke internationale database met studies naar familienetwerkberaden van de American Humane organisatie, die sinds de introductie van familienetwerkberaden in de Verenigde Staten de inzet hiervan heeft gestimuleerd. Ten slotte hebben we contact gezocht met verschillende onderzoekers die gepubliceerd hebben in dit onderzoeksveld, met de vraag of zij beschikken over additionele (en mogelijk ongepubliceerde) studies. Naast het zoeken naar Engelstalige studies, hebben we ook gezocht naar studies verschenen in het Nederlands, Duits, Frans en Italiaans. De zoektocht resulteerde in 108 studies, waarvan er 19 voldoen aan de inclusiecriteria van dit onderzoek. Van deze 19 studies vielen drie studies af omdat de verdeling van de steekproef over de experimentele en controlegroep niet werd beschreven (Crampton, Usher, Wildfire, Webster & Cuccaro-Alamin, 2011; Wheeler & Jackson, 2003) of omdat de onderzoeksperiode voor de experimentele en controlegroep niet vergelijkbaar was (Kiely & Bussey, 2001). In de overige 16 studies worden de resultaten beschreven op basis van gegevens uit 15 onafhankelijke steekproeven. Tabel 1.1 toont de geïncludeerde studies en hun kenmerken.

Inventarisatie van uitkomstmaten

Om vast te stellen in welke indicatoren de uitkomsten van familienetwerkberaden worden uitgedrukt inventariseerden en categoriseerden we alle primaire en secundaire uitkomstmaten die gebruikt werden in de geïncludeerde studies. De meest gebruikte categorieën betreffen primaire uitkomsten, namelijk 1) minder meldingen van kindermishandeling, uitgedrukt in (bevestigde of totaal aantal) meldingen van kindermishandeling en verwaarlozing², 2) minder en kortere uithuisplaatsingen, 3) meer plaatsingen binnen het netwerk, 4) het eerder sluiten van het dossier bij jeugdzorg (case closure), en 5) eerdere terugplaatsing bij ouders. Deze indicatoren werden in minimaal vier onafhankelijke steekproeven onderzocht, waardoor we de resultaten konden onderzoeken middels meta-analyses. De uitkomsten op de overige indicatoren, die in minder dan drie onafhankelijke steekproeven werden onderzocht worden in het huidig onderzoek beschrijvend weergegeven. Het gaat hierbij om uitkomsten in termen van het aantal zorgpunten, welzijn van het kind, ingezette professionele zorg, kosteneffectiviteit en de mate waarin de

² In sommige studies wordt gekeken naar het totaal aantal meldingen van kindermishandeling (door professionals, ouders of betrokkenen). In andere studies wordt gekeken naar het aantal bevestigde meldingen van kindermishandeling (door een instantie).

aangeboden hulp benut wordt, uitgedrukt in het aantal contacten met jeugdbeschermers, het daadwerkelijk opstarten van professionele zorg en het sluiten van dossiers ten gevolge van zorgweigering.

Steekproef van studies voor de meta-analyses

Voor de meta-analyses excludeerden we vier van de 16 studies (Lorentzen, 2008; Onrust & Romijn, 2013; Weigensberg, Barth, & Guo, 2009; Wijnen-Lunenburg, van Beek, Bijl, Gramberg, & Slot, 2008) omdat hierin uitkomstmaten gebruikt werden die in minder dan drie studies werden onderzocht. De resultaten van deze studies zijn opgenomen in het beschrijvende deel van de resultaten. Ten slotte viel nog één studie af (Berzin, Cohen, Thomas, & Dawson, 2008) omdat de resultaten geheel overlaptten met de resultaten beschreven in Berzin (2006). In Berzin (2006) werden twee onderzoeken beschreven, uitgevoerd in twee verschillende regio's. Deze studie leverde daarom twee onafhankelijke steekproeven.

Zodoende bestond de uiteindelijke steekproef voor de meta-analyse uit 10 onafhankelijke steekproeven beschreven in 11 artikelen. In zeven van de tien steekproeven is het effect van familienetwerkberaden op het terugdringen van kindermishandeling onderzocht (bevestigde melding van kindermishandeling ($n = 7$) en totaal aantal meldingen van kindermishandeling ($n = 2$). In zeven steekproeven is het effect van familienetwerkberaden op het voorkomen of verkorten van uithuisplaatsing onderzocht (ja of nee ($n = 2$), duur ($n = 4$) en aantal herplaatsingen ($n = 3$). In vijf steekproeven is het effect op netwerkplaatsing versus plaatsing elders onderzocht. Het eerder afsluiten van het dossier, ofwel het eerder afsluiten van begeleiding door jeugdzorg vanwege een stabiele gezinssituatie, is onderzocht in vier steekproeven. Eerdere terugplaatsing bij ouders is onderzocht in vijf steekproeven.

Coderen van de studies

Twee onderzoekers codeerden de geïncludeerde studies met behulp van een gedetailleerd codeerschema voor het registreren van uitkomstmaten en moderators. Bij gebrek aan overeenstemming werd overlegd met een derde onderzoeker teneinde consensus te bereiken. De geregistreeerde moderators zijn onderverdeeld in drie groepen, namelijk kenmerken van de studie, kenmerken van de steekproef en kenmerken van de methoden. Studiekekenmerken betreffen de onderzoeksopzet, de kwaliteit van de studies, en publicatiekenmerken. Binnen de categorie onderzoeksopzet registreerden we het onderzoeksdesign (Randomized Controlled Trial (RCT), quasi experimenteel onderzoek

gebruik makend van een vergelijkingsgroep, of een cohort studie), of het een prospectieve studie (gezinnen worden gevolgd over de tijd) of een retrospectieve studie (bestaande informatie wordt uit dossiers gehaald) betrof, de follow-up duur, of er gecorrigeerd is voor een voormeting, of er werd gemeten op kind- of gezinsniveau en of de inzet van een familienetwerkberaad wel/niet was aangeboden aan de gezinnen in de controlegroep. Met betrekking tot dit laatste geldt dat de controlegroep in alle studies bestond uit een groep waarin de reguliere methodiek ingezet werd, en waarin geen familienetwerkberaad had plaatsgevonden. Echter, studies verschilden in het gegeven of de inzet van een familienetwerkberaad wel of niet was aangeboden in de controlegroep. Kwaliteit van de studies werd vastgesteld middels de Quality Assessment Tool for Quantitative Studies (Thomas, Ciliska, Dobbins, & Micucci, 2004). Middels deze checklist wordt een kwaliteitsscore van 0-12 berekend op basis van zes studiekekenmerken. Het gaat hierbij om de representativiteit van de steekproef bij de voormeting, kwaliteit van het onderzoeksdesign, of rekening is gehouden met de invloed van derde variabelen (factoren waarmee geen rekening gehouden is die verantwoordelijk zijn voor het effect), of informanten en deelnemers blind zijn voor de conditie waarin het gezin deelneemt, de betrouwbaarheid en validiteit van de meetinstrumenten en de mate van uitval van deelnemers op de nameting. Binnen de categorie publicatiekenmerken hebben we het jaar van publicatie en de impactfactor van het tijdschrift gecodeerd.

Steekproefkenmerken zijn het land waar de studie is uitgevoerd, de grootte van de steekproef (<200 of >200), de gemiddelde leeftijd van het kind bij aanvang, het gemiddeld aantal kinderen per gezin, en het percentage deelnemers dat behoort tot een minderheidsgroep (o.a. African-American, Hispanic, Anglo, Asian). Voor de uitkomstmaat plaatsing bij netwerkgezinnen is tevens gecodeerd of het percentage kinderen geplaatst bij het netwerk berekend werd in verhouding tot de totale onderzoeksgroep of tot de groep uithuisgeplaatste kinderen. Tijdens het coderen is er ook gezocht naar het percentage eenoudergezinnen en het percentage gezinnen met een lage sociaal economische status. Vanwege de beperkt beschikbare informatie over deze steekproefkenmerken was het niet mogelijk deze moderatoren op te nemen.

Als methodekenmerken hebben we gecodeerd of er tijdens het familienetwerkberaad sprake was van privé tijd voor het gezin. Ook is gecodeerd of het familienetwerkberaad werd ingezet wanneer er een vraag voorlag met betrekking tot (uithuis)plaatsing van het kind. In veel studies werd niet duidelijk aangegeven of er sprake was van een vrijwillig of gedwongen kader. Hierdoor was het niet mogelijk om het vrijwillig/gedwongen kader mee te nemen als

moderator.

Berekening en analyse van effectgroottes

We hebben voor iedere studie effectgroottes berekend door de uitkomsten (uitgedrukt in gemiddelden, standaarddeviaties, t , F , χ^2 of een eenzijdige p -waarde) om te zetten naar Cohen's d . Met Cohen's d (het gestandaardiseerde verschil tussen de gemiddelden van twee groepen) wordt het verschil tussen de experimentele en controlegroep uitgedrukt. Hiervoor gebruikten we de formules van Lipsey en Wilson (2001) en Mullen (1989). Een aantal studies rapporteerde geen t , F , χ^2 of een eenzijdige p -waarde, maar gaf slechts een aantal of percentage van de steekproef. Voor deze studies zijn eerst χ^2 waarden berekend, die vervolgens zijn omgezet in Cohen's d .

Wanneer in studies naar effectiviteit in termen van het terugdringen van kindermishandeling zowel een voormeting als nameting werd uitgevoerd, hebben we effectgroottes berekend zowel vóór de inzet van familienetwerkberaden als erna. Vervolgens hebben we de effectgrootte vóór de inzet van familienetwerkberaden afgetrokken van de effectgrootte na de inzet van familienetwerkberaden. Hiermee wordt gecorrigeerd voor al aanwezige verschillen tussen de experimentele en controlegroep voordat de familienetwerkberaden worden ingezet. Voor de andere uitkomstmaten was dit niet relevant. We centreerden continue moderators en maakten dummy-variabelen voor de categoriale moderators.

Het programma MlwiN is gebruikt om een multilevel meta-analyse uit te voeren, zodat meerdere uitkomsten per studie meegenomen kunnen worden. Om te kunnen controleren voor afhankelijkheid van effectgroottes binnen studies, hebben we een multilevel random effects model gebruikt voor de berekening van gecombineerde effectgroottes en moderator-analyses (Hox, 2002; Van Den Noortgate & Onghena, 2003). Dit model corrigeert voor de hiërarchische structuur in de data waarbij de effectgroottes (het laagste niveau) genest zijn binnen de studies (het hoogste niveau).

In totaal is er voor elke uitkomstmaat een aparte meta-analyse uitgevoerd wat neerkomt op 5 meta-analyses. Allereerst berekenden we het overall effect van familienetwerkberaden. Cohen's (1988) richtlijnen zijn gebruikt om de effectgrootten te interpreteren, waarbij effectgrootten van $d = .20$ beschouwd worden als klein, $d = .50$ middelgroot en $d = .80$ groot. De heterogeniteit van effectgrootten is onderzocht om significante variaties in effectgrootten tussen de studies te vinden. Hiervoor is per uitkomstmaat de Q -within waarde berekend. Wanneer er sprake was van heterogeniteit, werd

middels moderator-analyses onderzocht of de effectiviteit van familienetwerkberaden samenhangt met kenmerken van de studie, van de steekproef of van de methoden. Onderzocht werd of de moderatoren van invloed zijn op de heterogeniteit van de effectgrootten (of de toevoeging van de moderator de mate van heterogeniteit tussen de effectgrootten significant verminderde) en of dit de fit verbeterde (of er een significant betere fit was tussen het model en de data na het toevoegen van de moderator). Per uitkomstmaat werden hiervoor die moderatoren geselecteerd waarvoor minimaal 3 effectgrootten beschikbaar waren, waarbij de voorwaarde is gesteld dat er spreiding was over de categorieën en iedere categorie gevuld was met minimaal 1 effectgrootte. Hierbij dient vermeld te worden dat resultaten op basis van categorie(ën) gevuld met een enkele effectgrootte met voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden. Wanneer er geen sprake is van heterogeniteit, betekent dit dat er te weinig variabiliteit tussen de effectgrootten uit de verschillende studies is om moderatie te verwachten, en werden er geen moderatoranalyses uitgevoerd. Moderatoren zijn enkel beschreven wanneer zowel 1) de fit van het model verbeterde als 2) de moderator (trend) significant was.

Resultaten – meta analyses

Uit de meta-analyses kwam naar voren dat de inzet van familienetwerkberaden, in vergelijking met de reguliere hulp door de jeugdzorg, niet leidt tot 1) minder meldingen van kindermishandeling, 2) minder en kortere uithuisplaatsingen, en 3) het eerder kunnen afsluiten van het dossier bij de jeugdzorg. Wel vonden we effecten voor netwerkplaatsing en voor terugplaatsing bij ouders. Kinderen uit gezinnen waar een familienetwerkberaad was ingezet bleken bij uithuisplaatsing vaker geplaatst te worden bij familie of vrienden. Ook bleek dat deze kinderen eerder teruggeplaatst werden bij ouders. De overall effectgrootten voor minder meldingen van kindermishandeling, minder en kortere uithuisplaatsing, sluiting van het dossier, netwerkplaatsing en terugplaatsing bij ouders worden getoond in Tabel 1.2. Voor de uitkomstmaten ‘minder meldingen van kindermishandeling’, ‘minder en kortere uithuisplaatsingen’ en ‘meer netwerkplaatsingen’ was de *Q-within* waarde minimaal trend significant, wat betekent dat er sprake is van heterogeniteit van de effectgrootten. Voor deze uitkomstmaten zijn moderatoranalyses uitgevoerd om te bepalen of de effectiviteit van familienetwerkberaden afhankelijk is van kenmerken van de studies, van de steekproef en van de gebruikte methoden. Voor de overige uitkomstmaten (sluiting van het dossier en terugplaatsing bij ouders) was de *Q-within* waarde niet significant wat betekent dat er geen sprake was van heterogeniteit van de effectgrootten. Voor deze uitkomstmaten zijn daarom

geen moderatoranalyses uitgevoerd. Vanwege het relatief kleine aantal studies per uitkomstmaat konden niet alle moderatoren onderzocht worden.

Minder meldingen van kindermishandeling

Drie studiekenmerken bleken de resultaten op het gebied van kindermishandeling significant te beïnvloeden, namelijk onderzoeksdesign, of het prospectieve of retrospectieve studies betreft en meetniveau. Uit studies gebruik makend van het meest robuuste onderzoeksdesign, de RCT, bleek dat familienetwerkberaden leiden tot meer in plaats van minder meldingen van kindermishandeling. Uit studies gebruik makend van een al dan niet via matching verkregen controlegroep bleek daarentegen dat familienetwerkberaden leiden tot minder meldingen van kindermishandeling. Uit retrospectieve studies kwam naar voren dat familienetwerkberaden leiden tot minder meldingen van kindermishandeling, terwijl uit prospectieve studies naar voren kwam dat familienetwerkberaden leiden tot meer meldingen van kindermishandeling. Uit studies gemeten op gezinsniveau (meldingen kindermishandeling per gezin), bleek dat familienetwerkberaden leiden tot minder meldingen van kindermishandeling, terwijl er geen effect gevonden werd in studies waarin op kindniveau (meldingen kindermishandeling per kind) gemeten werd. Voor twee studiekenmerken, namelijk of het familienetwerkberaad werd aangeboden in de controlegroep en het jaar van publicatie, bleken de resultaten trend significant te zijn. Familienetwerkberaden leiden tot meer meldingen van kindermishandeling dan de reguliere zorg in studies met een controlegroep bestaande uit gezinnen waarbij een familienetwerkberaad niet werd aangeboden. Wanneer de controlegroep bestond uit gezinnen waarbij wel een familienetwerkberaad werd aangeboden maar dit uiteindelijk niet werd uitgevoerd, werd er geen verschil in kindermishandeling gevonden tussen de experimentele en de controlegroep. Daarnaast kwam uit recentere studies vaker naar voren dat familienetwerkberaden leiden tot minder meldingen van kindermishandeling. Geen van de andere studiekenmerken bleek samen te hangen met de effectiviteit van familienetwerkberaden voor het verminderen van kindermishandeling.

Eén steekproefkenmerk bleek de resultaten op het gebied van kindermishandeling significant te beïnvloeden, namelijk gemiddelde leeftijd van het kind. Voornamelijk bij oudere kinderen leiden familienetwerkberaden tot minder meldingen van kindermishandeling. Geen van de methodekenmerken bleek samen te hangen met de effectiviteit van familienetwerkberaden. De resultaten van de moderatoranalyses zijn weergegeven in Tabel 1.3.

Minder en kortere uithuisplaatsingen

Twee studiekenmerken modereerden het effect van familienetwerkberaden op uithuisplaatsing, namelijk soort studie en impactfactor. Uit retrospectieve studies kwam naar voren dat familienetwerkberaden leiden tot minder en kortere uithuisplaatsingen terwijl uit prospectieve studies naar voren kwam dat familienetwerkberaden leiden tot meer en langere uithuisplaatsingen. Bij studies gepubliceerd in tijdschriften met een hogere impactfactor bleek vaker dat familienetwerkberaden leiden tot minder uithuisplaatsingen. Overige studiekenmerken bleken niet bepalend voor de uitkomsten van familienetwerkberaden wat betreft het verminderen en verkorten van uithuisplaatsingen.

Twee steekproefkenmerken bleken de resultaten op het gebied van uithuisplaatsing significant te beïnvloeden, namelijk het land waarin de studie werd uitgevoerd en het percentage gezinnen uit minderheidsgroeperingen. In studies uitgevoerd in Noord-Amerika werd gevonden dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot minder en kortere uithuisplaatsingen terwijl uit studies uitgevoerd in overige landen naar voren kwam dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot meer en langere uithuisplaatsingen. Naarmate de onderzoeksgroep voor een groter deel bestond uit gezinnen uit minderheidsgroeperingen bleek de inzet van familienetwerkberaden vaker te leiden tot uithuisplaatsingen. Overige steekproefkenmerken en kenmerken van de methoden bleken de resultaten niet significant te beïnvloeden. De resultaten van de moderator analyses zijn weergegeven in Tabel 1.4.

Netwerkplaatsing

De studiekenmerken soort studie, publicatiejaar en impactfactor bleken de resultaten voor netwerkplaatsing significant te beïnvloeden. In prospectieve studies, in recentere studies en in studies gepubliceerd in tijdschriften met een hogere impactfactor werd gevonden dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot meer netwerkplaatsingen in vergelijking met de reguliere hulpverlening. De overige studiekenmerken modereerden het effect voor familienetwerkberaden op netwerkplaatsing niet.

Van de steekproefkenmerken bleken land, gemiddelde leeftijd van het kind, en het percentage gezinnen uit minderheidsgroeperingen het effect van familienetwerkberaden te modereren. In studies die niet in Noord-Amerika zijn uitgevoerd, in studies waarbij de leeftijd van de kinderen hoger was en in steekproeven met een groter aandeel gezinnen uit minderheidsgroeperingen werd gevonden dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot meer netwerkplaatsingen in vergelijking met de reguliere hulpverlening. De overige steekproefkenmerken bleken de resultaten niet significant te beïnvloeden.

Het methodekenmerk ‘specifieke inzet van familienetwerkberaden rondom uithuisplaatsing’, bleek de resultaten significant te beïnvloeden. Het bleek dat wanneer een familienetwerkberaad niet specifiek wordt ingezet bij besluitvorming rondom uithuisplaatsing, familienetwerkberaden vaker leidt tot netwerkplaatsing dan wanneer het wel specifiek wordt ingezet bij besluitvorming rondom uithuisplaatsing. De resultaten van de moderatoranalyses zijn weergegeven in Tabel 1.5.

Resultaten – overige uitkomstmaten

Zorgpunten

In drie studies werd op twee niet vergelijkbare manieren een score berekend om de verandering in zorgpunten tussen de voormeting en de nameting, en tussen de experimentele groep en de controlegroep, in kaart te brengen. Pennell en Burford (2000) ontwikkelden hiervoor de *Child Protection Events* checklist, bestaande uit 31 indicatoren van (kinder)mishandeling en –verwaarlozing, zoals het aantal spoed-interventies door jeugdbeschermers en het gevoel van veiligheid van de gezinsleden. Op basis van de verandering in deze score concluderen de onderzoekers dat het gemiddeld aantal indicatoren afnam bij gezinnen waarbij een familienetwerkberaad werd ingezet (gemiddelde op de voormeting is $M = 7,28$, $SD = 5,40$, gemiddelde op de nameting is $M = 3,66$, $SD = 4,51$) en toenam bij gezinnen waarbij geen familienetwerkberaad werd ingezet (gemiddelde op de voormeting is $M = 4,16$, $SD = 5,06$, gemiddelde op de nameting is $M = 5,32$, $SD = 3,93$). Wijnen-Lunenburg en collega’s (2008) en Onrust en Romijn (2013) onderzochten middels een andere zorgpuntenanalyse de effecten van Eigen-Kracht Conferenties (EK-c’s), een Nederlandse uitvoering van familienetwerkberaden gebaseerd op FGC’s, bij gezinnen die aangemeld zijn bij de jeugdzorg. Onrust en Romijn richtten zich hierbij specifiek op gezinnen waarbij sprake is van een licht verstandelijke beperking (LVB) bij kind(eren) en/of ouders. Voor de zorgpuntenanalyse verzamelden beide studies op gestandaardiseerde wijze gegevens uit de dossiers van de deelnemende gezinnen, waarmee zij inventariseerden hoeveel zorgpunten gezinnen gemiddeld hadden in de periode vóór aanmelding van de Eigen Kracht Conferentie en erna. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen zorgpunten betreffende het kind functioneren (bijvoorbeeld emotionele problematiek, ontwikkelingsachterstand), zorgpunten op het gebied van het gezin en de opvoedomgeving (bijvoorbeeld gezinsconflicten en verwaarlozing) en zorgpunten met betrekking tot de omgeving van het gezin (waaronder het ontbreken van een familie- of sociaal netwerk en risicovolle vrienden). Uit de

onderzoeksrapportage van Wijnen-Lunenburg en collega's (2008) komt naar voren dat de twee groepen gezinnen ($N = 76$) bij aanvang een gelijk totaal aantal zorgpunten hadden en dat gezinnen waar een conferentie werd ingezet drie maanden na de conferentie significant minder zorgpunten hadden dan gezinnen zonder conferentie ($F(1,46) = 5,74, p = 0,021$). Dit verschil was na negen maanden niet meer significant. Op basis hiervan concluderen de onderzoekers dat bij gezinnen met een conferentie het gemiddeld aantal zorgpunten vlak na de conferentie sterk afneemt en zich vervolgens stabiliseert, terwijl bij de gezinnen zonder conferentie het gemiddeld aantal zorgpunten geleidelijk afneemt. Uit de onderzoeksrapportage van Onrust en Romijn (2013) komt naar voren dat de twee groepen gezinnen ($N = 124$) bij aanvang ook een gelijk aantal zorgpunten hadden en dat gezinnen waar een conferentie werd ingezet ongeveer 12 maanden later significant minder zorgpunten hadden dan gezinnen zonder conferentie. Wanneer gekeken wordt naar afname in zorgpunten op de specifieke domeinen vinden de onderzoekers wel een significant afname in zorgpunten betreffende kind functioneren en gezin en opvoedomgeving, maar worden er geen significante effecten gevonden voor zorgpunten betreffende de bredere omgeving. Op basis van deze resultaten concluderen de onderzoekers dat, in de keten van de jeugd-LVB, de inzet van EK-c's een positief effect heeft op afname in het aantal zorgpunten wat betreft zowel kind functioneren als gezin/opvoedomgeving.

Welbevinden van kinderen

Sheets en collega's (2009) gebruikten vragenlijsten om 3-6 maanden na het familienetwerkberaad het welbevinden van uit huis geplaatste kinderen in kaart te brengen. De vragenlijsten werden ingevuld door de netwerkpleegouders of door andere pleegouders/verzorgers. De onderzoekers geven aan een marginaal effect van familienetwerkberaden op angst te vinden: kinderen voor wie een familienetwerkberaad was ingezet bleken, ongeacht netwerkplaatsing of andersoortige plaatsing, 3-6 maanden later minder angstig dan kinderen voor wie de reguliere hulpverlening was ingezet ($F(1,83) = 3,56, p < 0,065$). Ook geven zij aan een marginaal interactie-effect te vinden tussen de inzet van familienetwerkberaden en netwerkplaatsing: voor kinderen voor wie een familienetwerkberaad werd ingezet werd meer aanpassingsvermogen gerapporteerd wanneer zij geplaatst werden binnen het netwerk, en minder aanpassingsvermogen wanneer zij niet binnen het netwerk geplaatst werden ($F(1,83) = 3,03, p < 0,086$).

Ingezette professionele zorg

In twee studies werd het effect van familienetwerkberaden op ingezette professionele zorg onderzocht. Sundell en Vinnerljung (2004) onderzochten de inzet van professionele zorg meteen na de conferentie. Zij vonden geen verschillen tussen de groep waarin familienetwerkberaden werden ingezet en de groep waarbij dit niet het geval was wat betreft de inzet van ambulante behandelingen voor kinderen (ingezet bij respectievelijk 27 procent en 30 procent van de kinderen) en ambulante behandelingen voor ouders (ingezet bij respectievelijk 28 procent en 27 procent van de ouders). Weigensberg en collega's (2009) keken drie jaar na de conferentie naar de ingezette professionele zorg. Ook zij vonden geen significante verschillen tussen de groep met en zonder inzet van familienetwerkberaden. Geestelijke gezondheidszorg voor ouders en kinderen, verslavingszorg voor ouders, opvoedingsondersteuning en professionele zorg bij huiselijk geweld en een ontwikkelingsachterstand werden in beide groepen even vaak ontvangen.

Kosteneffectiviteit

Naast een zorgpuntenanalyse onderzochten Onrust en Romijn (2013) de kosteneffectiviteit van EK-c's in de keten van de jeugd-LVB. In deze kosteneffectiviteitsanalyse worden de effecten (afname van aantal zorgpunten) en de zorgkosten in de experimentele groep (met familienetwerkberaad), afgezet tegen de effecten en zorgkosten in de controlegroep (reguliere zorg). Uit de analyses komt naar voren dat de inzet van familienetwerkberaden bij een LVB-populatie niet leidt tot kostensparing. In de groep waarbij een familienetwerkberaad tot stand komt kosten de ingezette middelen per jaar meer dan in de groep die reguliere zorg ontvangt. Wanneer de kosten van de Eigen Kracht Conferentie zelf niet worden meegerekend is het verschil in kosten niet langer statistisch significant. De auteurs benadrukken dat deze resultaten gebaseerd zijn op informatie over effecten en kosten in het jaar dat de conferentie heeft plaatsgevonden, en dat er mogelijk op langere termijn wel besparingen optreden als gevolg van de grotere afname van zorgpunten bij gezinnen waarbij een familienetwerkberaad is ingezet.

Benutten van aangeboden professionele hulp

Lorentzen (2008) onderzocht in hoeverre familienetwerkberaden ervoor zorgen dat gezinnen in het vrijwillig kader de aangeboden professionele hulp beter benutten. Hoewel verwacht werd dat de inzet van familienetwerkberaden zou leiden tot meer contacten met jeugdbeschermers, het vaker daadwerkelijk opstarten van voorgeschreven behandelingen en

minder sluitingen van de dossiers vanwege hulpweigering, werden er geen verschillen gevonden tussen gezinnen waarin wel een familienetwerkberaad werd ingezet en gezinnen waarbij de reguliere hulpverlening werd ingezet.

Discussie en conclusie

In de huidige literatuurstudie is in kaart gebracht 1) welke vormen van familienetwerkberaden in de jeugdzorg zijn beschreven in de nationale en internationale literatuur, 2) in welke indicatoren de uitkomsten van familienetwerkberaden worden uitgedrukt, 3) of de inzet van familienetwerkberaden leidt tot positieve uitkomsten voor de bescherming van kinderen en jongeren, en 4) welke kenmerken van de methoden, gezinnen en studies van invloed zijn op de effectiviteit van familienetwerkberaden. Teneinde deze vragen te beantwoorden, verrichtten we een systematische zoektocht naar gepubliceerde en ongepubliceerde gecontroleerde onderzoeken waarin de effectiviteit van familienetwerkberaden in de jeugdzorg onderzocht werd. Deze zoektocht resulteerde in de inclusie van 15 studies waarin resultaten worden beschreven verkregen uit 13 onafhankelijke steekproeven. Van de 15 studies zijn er 11 studies meegenomen in de meta-analyse, van 4 studies zijn de resultaten alleen meegenomen in het beschrijvende deel van de resultaten omdat hierin uitkomstmaten gebruikt werden die in minder dan drie studies werden onderzocht.

In antwoord op de eerste onderzoeksvraag “*Welke vormen van familienetwerkberaden in de jeugdzorg zijn beschreven in de nationale en internationale literatuur?*” werd gevonden dat de meeste geïnccludeerde studies afkomstig zijn uit de Verenigde Staten, waar onder de algemene noemer *Family Group Decision Making* verschillende typen familienetwerkberaden worden ingezet. Deze typen netwerkberaden verschillen in het moment waarop ze worden toegepast, in de lengte van de voorbereidingstijd, in de grootte van het netwerk dat betrokken wordt, in de (on)afhankelijkheid van de coördinator van het beraad en in het wel of niet bevatten van een besloten deel. Bijvoorbeeld, in het *Family Group Conferencing* (FGC) model wordt een conferentie voorbereid door een onafhankelijke coördinator die enkele weken besteedt aan het in kaart te brengen en uitnodigen van het netwerk, met als doel om de besluitvorming over de aanpak van de problemen bij het gezin en haar bredere netwerk te leggen. Het plan hiervoor wordt gemaakt door het gezin en het netwerk tijdens het besloten deel van de conferentie. Het model van de Nederlandse Eigen Kracht conferenties is gebaseerd op het model van de FGC. Daarentegen ligt bij het *Team Decision Making* (TDM) model de focus op spoedplaatsingen van kinderen, waardoor er minder tijd genomen wordt

voor de voorbereiding en voor het betrekken van het netwerk, dat als gevolg kleiner is. Het *Family Team Meeting* (FTM) model kan gezien worden als een combinatie van het FGC en TDM model. Ook dit model is gericht op uithuisplaatsing op korte termijn, maar in tegenstelling tot het TDM model wordt het beraad gefaciliteerd door een onafhankelijke coördinator. Het *Family Unity Meeting* (FUM) model onderscheidt zich van het FGC model door een specifieke focus op de krachten van het gezin, die in de eerste fase expliciet besproken worden. Vanwege het relatief kleine aantal studies en de variatie in typen familienetwerkberaden kon er binnen de huidige literatuurstudie niet gekeken worden naar de resultaten van specifieke modellen. Waar mogelijk werd wel onderzocht of bepaalde kenmerken van de methoden, namelijk of het familienetwerkberaad werd ingezet bij een uithuisplaatsing en of het beraad een besloten deel bevatte, samenhangen met de geboekte resultaten.

De tweede onderzoeksvraag *“In welke indicatoren worden de uitkomsten van familienetwerkberaden uitgedrukt?”* leverde op dat de gecontroleerde studies die gebruikt zijn voor dit onderzoek zich allen richten op primaire uitkomsten van familienetwerkberaden. De uitkomsten die het vaakst onderzocht zijn betreffen het aantal meldingen van kindermishandeling, het aantal en de duur van uithuisplaatsingen, de benodigde tijd om het dossier te sluiten bij jeugdzorg, het aantal plaatsingen binnen het netwerk en de duur tot terugplaatsing bij ouders. Andere indicatoren waarin de resultaten van familienetwerkberaden worden uitgedrukt zijn het aantal zorgpunten, welzijn van het kind, ingezette professionele zorg, kosteneffectiviteit en de mate waarin de aangeboden hulp benut wordt, uitgedrukt in het aantal contacten met jeugdbeschermers, het daadwerkelijk opstarten van aangeboden professionele zorg en het sluiten van dossiers ten gevolge van zorgweigerings. De effectiviteit van familienetwerkberaden in termen van secundaire uitkomsten, zoals empowerment en meer betrokkenheid van het sociale netwerk, is nog niet onderzocht in gecontroleerde studies.

Om onderzoeksvraag drie *“Leidt de inzet van familienetwerkberaden tot positieve uitkomsten voor de bescherming van kinderen en jongeren?”* en onderzoeksvraag vier *“welke kenmerken van de methoden, gezinnen en studies zijn van invloed op de effectiviteit van familienetwerkberaden”* te kunnen beantwoorden, voerden we vijf multilevel meta-analyses uit naar de vijf primaire uitkomsten die het vaakst onderzocht werden. Omdat dit onderzoek zich richtte op de meerwaarde van familienetwerkberaden ten opzichte van de reguliere methoden, zijn – zoals eerder genoemd - alleen gecontroleerde studies meegenomen waarin de resultaten in een groep waarin wel een familienetwerkberaad is ingezet worden vergeleken met een groep waar de reguliere hulpverlening is ingezet. Deze studies onderscheiden zich

van het merendeel van het onderzoek naar de inzet van familienetwerkberaden waarin met name gericht wordt op de implementatie van de methodiek en op cliëntsatisfactie. Hoewel ook dergelijke evaluaties van de inzet van familienetwerkberaden relevante inzichten opleveren, kunnen op basis hiervan geen conclusies getrokken worden over de effectiviteit van familienetwerkberaden voor de jeugdzorg en jeugdbescherming. Middels moderatoranalyses werd onderzocht of specifieke kenmerken van de studie, de steekproef en de methoden de werkzaamheid van familienetwerkberaden beïnvloeden. Bij het interpreteren van de resultaten van de moderatoranalyses dient wel enige voorzichtigheid in acht te worden genomen. Gezien het relatief kleine aantal studies en de vaak ontbrekende informatie zijn enkele moderatoranalyses gebaseerd op een klein aantal effectgrootten, waardoor de resultaten minder robuust zijn.

Uit de analyses kwam naar voren dat de inzet van familienetwerkberaden overall niet leidt tot minder meldingen van kindermishandeling. De inzet van familienetwerkberaden leidt zelfs tot meer meldingen van kindermishandeling volgens onderzoek dat is uitgevoerd middels een RCT. Dit onderzoeksdesign heeft de sterkste causale bewijskracht aangezien hiermee het beste alternatieve verklaringen voor de gevonden effecten uitgesloten kunnen worden. Ook uit prospectieve studies (waarvoor gezinnen zijn gevolgd over de tijd, zoals onder andere bij RCT's het geval is) kwam naar voren dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot meer meldingen van kindermishandeling, terwijl uit retrospectieve studies (waarvoor bestaande informatie achteraf uit dossiers gehaald is) bleek dat familienetwerkberaden leiden tot minder meldingen van kindermishandeling. Hoewel de inzet van familienetwerkberaden overall niet leidt tot minder uithuisplaatsingen, bleek uit prospectieve studies dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot meer en langere uithuisplaatsingen, terwijl uit retrospectieve studies blijkt dat familienetwerkberaden leiden tot minder of korte uithuisplaatsingen. Overall leidt de inzet van familienetwerkberaden ook niet tot het vaker of sneller afsluiten van zaken door jeugdzorg. Omdat er geen heterogeniteit tussen de effectgrootten aanwezig was, zijn er voor deze uitkomstmaat geen moderatoranalyses uitgevoerd.

De inzet van familienetwerkberaden lijkt wel een klein effect te hebben op het vergroten van de kans op een netwerkplaatsing. Plaatsing in het netwerk wordt doorgaans als een positief effect van familienetwerkberaden opgevat (Burford, Connolly, Morris & Pennell, 2009; Crampton & Jackson, 2007; Sheets et al., 2009). Hoewel het met de meeste kinderen die in netwerkgezinnen geplaatst zijn relatief goed gaat (Bakker, Vanderfaellie, Hoeve, & Stams, 2014; Winokur, Holtan, & Batchelder, 2014), blijkt uit een recent uitgevoerde meta-analyse naar pleegzorg dat netwerkplaatsingen niet per definitie gunstig zijn voor de

geplaatste kinderen door onveiligheid van het netwerk en onvoldoende perspectief voor de kinderen (Bakker et al., 2014). Het is daarom de vraag of effectiviteit in termen van meer netwerkplaatsingen inderdaad opgevat kan worden als een positief effect van familienetwerkberaden. Daarnaast komt naar voren dat alle studies naar effectiviteit in termen van netwerkplaatsingen retrospectief zijn, afkomstig zijn uit Noord-Amerika en dat bij al deze studies FGC specifiek ingezet is voor besluitvorming rondom uithuisplaatsing. Vanwege de samenhang tussen de moderators blijft het onduidelijk welk van de drie kenmerken bepalend is voor de effectiviteit van familienetwerkberaden in termen van netwerkplaatsing.

Voorts blijkt uit dit onderzoek dat kinderen voor wie een familienetwerkberaad is ingezet eerder teruggeplaatst worden bij hun ouders. Uit onderzoek van Taussig en collega's (Taussig, Clyman, & Landsverk, 2001) komt echter naar voren dat kinderen die worden teruggeplaatst bij hun ouders meer negatieve uitkomsten, onder andere op het gebied van gedragsproblematiek, laten zien in vergelijking met kinderen die niet worden teruggeplaatst, waardoor het effect van terugplaatsing bij ouders niet onomstreden positief is. Taussig en collega's (2001) benadrukken dat er meer aandacht besteed moet worden aan nazorg wanneer kinderen worden teruggeplaatst bij hun ouders om zo mogelijke negatieve uitkomsten hiervan te minimaliseren. Omdat voor deze uitkomstmaat de effectgrootten niet heterogeen waren, zijn er ook voor deze uitkomstmaat geen moderatoranalyses uitgevoerd.

Voor de uitkomstmaten die in minder dan drie studies onderzocht zijn en waarvan de resultaten om die reden beschrijvend zijn weergegeven, komt naar voren dat het aantal zorgpunten, met name op korte termijn, significant afneemt bij gezinnen waarbij een familienetwerkberaad werd ingezet in vergelijking met gezinnen waarbij dit niet het geval was. Echter de inzet van familienetwerkberaden leidt niet tot minder inzet van professionele zorg en een betere benutting van de geboden zorg. Wat betreft het welbevinden van kinderen worden er volgens de onderzoekers marginale effecten gevonden die wijzen op minder angstklachten en een beter aanpassingsvermogen voor kinderen waarvoor een familienetwerkberaad is ingezet. Uit een kostenanalyse komt ten slotte naar voren dat de inzet van familienetwerkberaden bij gezinnen waarbij sprake is van een LVB bij kind(eren) of ouders niet leidt tot een besparing op zorgkosten in het jaar waarin de conferentie plaatsvindt. Het is echter te voorbarig om conclusies te trekken ten aanzien van deze uitkomstmaten, aangezien de resultaten zijn gebaseerd op individuele studies waarbij sprake is van verschillende methodologische tekortkomingen.

Niet alleen het kleine aantal beschikbare studies, zeker per uitkomstmaat, maar ook de lage kwaliteit van de beschikbare studies en de veelal ontbrekende informatie over de

uitvoering van de studies beperkt de betrouwbaarheid van de resultaten van dit literatuuronderzoek. Mede door het kleine aantal beschikbare studies waren voor een tweetal uitkomstmaten de effectgrootten niet heterogeen. Hierdoor konden wij niet voor alle uitkomstmaten moderatoranalyses uitvoeren, wat leidt tot een incompleter beeld van de werkzaamheid van familienetwerkberaden.

Hoewel er grote investeringen worden gedaan om de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdzorg te bevorderen, is er opvallend weinig robuust onderzoek naar de effectiviteit van dit besluitvormingsmodel beschikbaar. Ter illustratie, in Nederland zijn er slechts twee effectstudies gedaan naar de inzet van familienetwerkberaden. De studies die geïnccludeerd zijn in dit literatuuronderzoek zijn beoordeeld op kwaliteit, waarvoor de *Quality Assessment Tool for Quantitative Studies* werd gebruikt (Thomas et al., 2004). Zes van de 15 studies behaalden een score van 2, wijzend op een zeer lage kwaliteit. De hoogste kwaliteitsscore, een 7, werd toegekend aan het onderzoek van Sundell en collega's (2004), een onderzoek dat overwegend ongunstige resultaten liet zien voor familienetwerkberaden. De belangrijkste reden voor de lage kwaliteitsscores was het retrospectieve design van veel studies, waardoor er weinig informatie beschikbaar was over de totstandkoming van de steekproef, de vergelijkbaarheid van de experimentele en de controlegroep onduidelijk was en er slechts gebruik gemaakt kon worden van beschikbare informatie uit dossiers. Bovendien werd in geen enkele studie onderzocht of het netwerkberaad werd uitgevoerd zoals bedoeld.

Onze slotconclusie is dat er nog weinig bekend is over de effectiviteit van familienetwerkberaden in de jeugdzorg. Uit het verrichtte onderzoek blijkt, in grote lijnen, dat de resultaten tot nu toe niet bemoedigend zijn. We vinden het van groot belang dat prospectief experimenteel onderzoek wordt uitgevoerd volgens de hierboven omschreven kwaliteitscriteria van wetenschappelijk effectiviteitsonderzoek. Het is opvallend dat netwerkberaden op grote schaal worden toegepast, terwijl nog zo weinig bekend is over de effecten hiervan voor kwetsbare kinderen in de jeugdzorg. Empirisch onderzoek met voldoende causale bewijskracht is daarom noodzakelijk om de effectiviteit van familienetwerkberaden vast te kunnen stellen.

Tabel 1.1.

Kenmerken van de studies die voldoen aan de inclusiecriteria

Kenmerken										Meta-analyse uitkomsten					Review-uitkomsten	
Nr	Studie	Steekproefnr	Jaar	Land	N	FNB	Plaatsing	Design	Kwaliteit	mKM	mUH	SD	NP	TO		
1	Berzin	1	2006	VS-F	164	FCG	nee	RCT	3	x -		x -				
1	Berzin	2	2006	VS-R	163	FU	ja	RCT	3	x -	x -					
2	Berzin	1	2008	VS-F	60	FGC	nee	RCT	3	x-		x-				
2	Berzin	2	2008	VS-R	50	FU	ja	RCT	3	x-	x-					
3	Crampton	3	2007	VS	153	FGDM	ja	cohort	5	x +	x +			x +		
4	Edwards	4	2006	VS	680	FTM	ja	cohort	2	x +/-						
5	Lorentzen	1	2008	VS	58	FGDM	nee	RCT	4						benutten van professionele hulp	
6	Onrust	5	2013	NL	124	EK-c	nee	vergelijkingsgroep	2						kosteneffectiviteit	
7	Pennell	6	2000	CA	63	FGDM	nee	vergelijkingsgroep	2	x +	x +				zorgpunten	
8	Pennell	4	2010	VS	594	FTM	ja	cohort	2		x +		x +	x +/-		
9	Sheets	7	2009	VS	4066	FGC	ja	cohort	4			x +			welbevinden van kinderen	
10	Sundell	8	2004	SWE	239	FGC	nee	cohort	7	x -	x -	x -	x +		ingezette professionele zorg	
11	Teal	9	2013	VS	755	TDM	ja	vergelijkingsgroep	6		x +		x +	x +		
12	Titcomb	10	2005	VS	540	FGDM	nee	vergelijkingsgroep	2	x +						
13	Wang	7	2012	VS	80690	FGC	ja	cohort	4		x -		x +	x +		
14	Weigensberg Wijnen-	11	2009	VS	650	FGDM	nee	cohort	5						ingezette professionele zorg	
15	Lunenberg	12	2008	NL	76	EK-c	nee	vergelijkingsgroep	4						zorgpunten	
16	Wingrove	13	2005	VS	66	FGC	ja	vergelijkingsgroep	2			x -	x +	x +		

Noot. Plaatsing = Inzet van FGC bij besluitvorming rondom plaatsing; Kwaliteit = Kwaliteitsscore op een schaal van 0-12; mKM = minder meldingen kindermishandeling; mUH = minder en kortere uithuisplaatsing; SD = Sluiting dossier; NP= Netwerkplaatsing; TO= Terugplaatsing bij ouders; + = n effectgrootte in studie positief; - = effectgrootte in studie negatief.

Tabel 1.2.

Overall effecten van de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdzorg

Overall effect	#Stu dies	#ES	Nexp	Ncon	Mean <i>d</i>	Z ₀	Heterogeniteit
Minder meldingen kindermishandeling	7	16	661	1.179	0,015	0,082	1,722*
Minder en kortere uithuisplaatsingen	7	10	13.282	69.400	0,112	0,812	1,657*
Sluiting dossier	4	6	653	3.795	-0,094	0,537	1,140
Netwerkplaatsing	5	7	13.065	69.188	0,216	1,800*	1,318+
Terugplaatsing bij ouders	5	6	13.068	69.152	0,142	5,462***	1,000

Noot. #Studies = aantal onafhankelijke studies; #ES = aantal effectgroottes, Nexp = N per uitkomstmaat voor experimentele groep; Ncon = N per uitkomstmaat voor de controlegroep Z = verschil in gemiddelde *d* met referentiecategorie; Gemiddelde *d* = gemiddelde effectgrootte (*d*); Z = verschil in gemiddelde *d* met referentiecategorie; heterogeniteit = intra klasse heterogeniteit (Z)

+ $p < 0,10$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Tabel 1.3.

Gemiddelde effectgrootte en significante moderatoren voor uitkomstmaat minder meldingen kindermishandeling

Moderator variabelen	#Studies	#ES	β_0 , Mean <i>d</i>	Z_0	β_1 , RC	Z_1	Heterogeni teit	Δ Fit
Minder meldingen kindermishandeling	7	16	0,015	0,082			1,722*	
<i>Uitkomstmaat</i>								
Veiligheid							1,733*	0,850
Bevestigde melding (RG)	7	14	0,029	0,152				
Niet bevestigde melding	2	2	-0,103	0,454	-0,132	0,971		
<i>Studiekenmerken</i>								
Design							1,367+	11,944***
RCT (RG)	2	2	-0,487	2,647**				
Cohort studie	4	12	0,020	0,177	0,508	2,352*		
Vergelijkingsgroep	1	2	0,913	3,320***	1,400	4,230***		
Kwaliteit van de studie	7	16	-0,026	0,121	-0,057	0,518	1,745*	0,073
Soort studie							1,544+	6,651**
Retrospectief (RG)	4	8	0,308	1,890*				
Prospectief	3	8	-0,395	2,101*	-0,703	2,823**		
Follow up duur studie	4	13	0,088	0,345	-0,014	1,000	1,351+	1,058
Gecorrigeerd voor voormeting							1,759*	0,569
Niet gecorrigeerd (RG)	2	3	0,037	0,186				
Wel gecorrigeerd	6	13	-0,089	0,385	-0,127	0,888		
Gemeten op welk niveau							1,646*	4,037*
Niveau kind (RG)	5	12	-0,181	1,034				
Niveau gezin	2	4	0,487	1,764*	0,668	2,043*		
Familienetwerkberaad aangeboden in controlegroep							1,295+	3,141+
Niet aangeboden (RG)	4	10	-0,244	1,605+				
Wel aangeboden	1	1	0,400	1,190	0,644	1,745+		
Jaar van publicatie	7	16	0,072	0,453	-0,136	1,813+	1,659*	3,331+
Impactfactor	5	11	-0,227	0,802	-0,950	1,522	2,205*	2,432
<i>Kenmerken van de steekproef</i>								
Land							1,750*	0,135
Noord-Amerika (RG)	6	10	0,064	0,299				
Overige landen	1	6	-0,248	0,491	-0,311	0,568		
Grootte van de steekproef							1,757*	-0,235
Klein < 200 (RG)	5	8	0,048	0,198				
Groot > 200	2	8	-0,054	0,147	-0,102	0,232		
Gemiddelde leeftijd kind	3	8	0,307	5,904***	0,053	1,828+	GW	3,841*
Percentage minderheidsgroep	4	9	0,006	0,750	-0,337	1,182+	1,252	0,17

Tabel 1.3. (vervolg)

Gemiddelde effectgrootte en significante moderatoren voor uitkomstmaat minder meldingen kindermishandeling

Moderator variabelen	#Studies	#ES	β_0 , Mean <i>d</i>	Z_0	β_1 , RC	Z_1	Heterogeni teit	Δ Fit
<i>Kenmerken van de methoden</i>								
Gelegenheid voor privé tijd tijdens beraad							1,456+	1,038
Geen privé tijd (RG)	2	4	-0,278	0,668				
Wel privé tijd	3	4	0,275	0,793	0,553	1,020		
FGC bij plaatsing							1,747*	-0,153
Nee (RG)	4	11	0,072	0,273				
Ja	3	5	-0,059	0,192	-0,132	0,325		

Noot. #Studies = aantal onafhankelijke studies; #ES = aantal effectgroottes; Gemiddelde *d* = gemiddelde effectgrootte (*d*); Z = verschil in gemiddelde *d* met referentiecategorie; β_1 , RC = regressie coëfficiënt van moderator; heterogeniteit = intra klasse heterogeniteit (Z); Δ Fit = verbetering van het model door toevoeging moderator; GW = Geen waarde; Programma berekent geen waarde doordat te weinig variatie binnen de groepen.
 + $p < 0,10$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Tabel 1.4.

Gemiddelde effectgrootte en significante moderatoren voor uitkomstmaat minder en kortere uithuisplaatsingen

Moderator variabelen	#Studies	#ES	β_0 , Mean <i>d</i>	Z_0	β_1 , RC	Z_1	Heteroge niteit	Δ Fit
Minder en kortere uithuisplaatsingen	7	10	0,112	0,812			1,657*	
<i>Uitkomstmaat</i>								
Uithuisplaatsing							1,632+	1,173
Wel of niet uit huis geplaatst (RG)	2	3	0,020	0,110				
Duur van uithuisplaatsing	4	4	0,160	1,119	0,140	0,933		
Aantal veranderingen van verblijf plaats tijdens uithuisplaatsing	3	3	0,130	0,850	0,083	0,474		
<i>Studiekenmerken</i>								
Design							1,670*	0,048
RCT (RG)	1	1	-0,172	0,401				
Cohort studie	4	6	-0,145	0,732	0,313	0,658		
Vergelijkingsgroep	2	3	0,202	0,685	0,375	0,713		
Kwaliteit van de studie	7	10	0,046	0,357	-0,103	1,537	1,582+	2,402
Soort studie							1,457+	6,142*
Retrospectief (RG)	5	6	0,268	2,330**				
Prospectief	2	4	-0,314	1,725*	-0,582	2,707**		
Follow up duur studie	5	8	0,100	0,585	-0,001	0,250	1,457+	0,009
Gecorrigeerd voor voormeting							1,646*	0,060
Niet gecorrigeerd (RG)	6	9	0,090	0,584				
Wel gecorrigeerd	1	1	0,303	0,678	0,212	0,454		
Familienetwerkberaad aangeboden in controlegroep							1,397+	1,490
Niet aangeboden (RG)	3	6	-0,148	0,818				
Wel aangeboden	2	2	0,202	0,894	0,351	1,210		
Jaar van publicatie	7	10	0,105	0,714	0,015	0,429	1,650*	0,018
Impactfactor	6	8	0,010	0,077	-0,817	2,232*	1,404+	4,491*
<i>Kenmerken van de steekproef</i>								
Land							1,545+	4,128*
Noord-Amerika (RG)	6	7	0,206	1,731*				
Overige landen	1	3	-0,418	1,537+	-0,624	2,101*		
Grootte van de steekproef							1,667*	-0,008
Klein < 200 (RG)	4	7	0,198	0,818				
Groot > 200	3	3	0,064	0,344	-0,135	0,443		
Gemiddelde leeftijd kind	4	7	-0,128	5,333***	-0,078	6,000***	GW	2,136
Percentage minderheidsgroep	6	9	-0,018	0,305	0,012	6,000***	1,091	12,485***

Tabel 1.4. (vervolg)

Gemiddelde effectgrootte en significante moderatoren voor uitkomstmaat minder en kortere uithuisplaatsingen

Moderator variabelen	#Studies	#ES	β_0 , Mean d	Z_0	β_1 , RC	Z_1	Heterogeniteit	Δ Fit
<i>Kenmerken van de methoden</i>								
Gelegenheid voor privé tijd tijdens beraad							1,452+	1,703
Geen privé tijd (RG)	3	4	0,191	1,038				
Wel privé tijd	3	3	0,228	1,157	0,037	0,137		
FGC bij plaatsing							1,609+	1,285
Nee (RG)	2	4	-0,134	0,521				
Ja	5	6	0,197	1,296+	0,330	1,104		

Noot. #Studies = aantal onafhankelijke studies; #ES = aantal effectgroottes; Gemiddelde d = gemiddelde effectgrootte (d); Z = verschil in gemiddelde d met referentiecategorie; β_1 , RC = regressie coëfficiënt van moderator; heterogeniteit = intra klasse heterogeniteit (Z); Δ Fit = verbetering van het model door toevoeging moderator; GW = Geen waarde; Programma berekent geen waarde doordat te weinig variatie binnen de groepen. + $p < 0,10$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Tabel 1.5.

Gemiddelde effectgrootte en significante moderatoren voor uitkomstmaat netwerkplaatsing

Moderator variabelen	#Studies	#ES	β_0 , Mean <i>d</i>	Z_0	β_1 , RC	Z_1	Heteroge niteit	Δ Fit
Plaatsing	5	7	0,216	1,800*			1,318+	
<i>Uitkomstmaat</i>								
Sluiting van dossier door netwerkplaatsing							1,340+	0,387
Nee (RG)	4	6	0,280	1,854*				
Ja	1	1	0,039	0,146	-0,241	0,785		
<i>Studiekenmerken</i>								
Design							1,361+	-0,458
RCT (RG)	0	0	0,221	0,902				
Cohort studie	3	5	0,227	1,320+	0,006	0,020		
Vergelijkingsgroep	2	2	0,221	0,913	0,000	0,000		
Kwaliteit van de studie	5	7	0,210	1,780*	0,054	0,900	1,302+	0,842
Soort studie							GW	14,752***
Retrospectief (RG)	4	5	0,041	4,100***				
Prospectief	1	2	0,634	5,072***	0,593	4,706***		
Follow up duur studie	2	3	0,237	0,926	-0,001	0,111	1,168	1,228
Familienetwerkberaad aangeboden in controlegroep							1,294+	0,043
Niet aangeboden (RG)	3	4	0,252	1,392+				
Wel aangeboden	1	1	0,039	0,131	-0,213	0,612		
Jaar van publicatie	5	7	0,278	4,557***	-0,062	3,647***	0,800	9,339**
Impactfactor	3	5	0,277	5,540***	0,984	4,731***	GW	14,002***
<i>Kenmerken van de steekproef</i>								
Land							GW	14,752***
Noord-Amerika (RG)	4	5	0,041	4,100***				
Overige landen	1	2	0,634	5,072***	0,593	4,706***		
Grootte van de steekproef							1,313+	0,402
Klein < 200 (RG)	1	1	0,475	1,218				
Groot > 200	4	6	0,189	1,443+	-0,285	0,692		
Gemiddelde leeftijd kind	3	4	0,322	2,576**	0,083	2,024*	1,000	3,913*
Percentage minderheidsgroep	4	6	0,226	2,628**	-0,008	4,000***	1,105	5,102*

Tabel 1.5. (vervolg)

Gemiddelde effectgrootte en significante moderatoren voor uitkomstmaat netwerkplaatsing

Moderator variabelen	#Studies	#ES	β_0 , Mean <i>d</i>	Z_0	β_1 , RC	Z_1	Heteroge niteit	Δ Fit
<i>Kenmerken van de methoden</i>								
Gelegenheid voor privé tijd tijdens beraad							GW	0,496
Geen privé tijd (RG)	2	3	0,075	1,500+				
Wel privé tijd	2	2	0,039	3,900***	-0,036	0,706		
FGC bij plaatsing							GW	14,752***
Nee (RG)	1	2	0,634	5,072***				
Ja	4	5	0,041	4,100***	-0,593	4,706***		

Noot. #Studies = aantal onafhankelijke studies; #ES = aantal effectgroottes; Gemiddelde *d* = gemiddelde effectgrootte (*d*); Z = verschil in gemiddelde *d* met referentiecategorie; β_1 , RC = regressie coëfficiënt van moderator; heterogeniteit = intra klasse heterogeniteit (Z); Δ Fit = verbetering van het model door toevoeging moderator; GW = Geen waarde; Programma berekent geen waarde doordat te weinig variatie binnen de groepen.
 + $p < 0,10$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

**Deelstudie II - Een kwalitatief onderzoek naar de
praktijkervaringen van familienetwerkberaden bij gezinnen in de
jeugdbescherming**

J. Hammerstein BSc & S. Dijkstra, MSc

dr. H. E. Creemers

dr. J. J. Asscher

prof. dr. G. J. J. M. Stams

Inleiding

In deze deelstudie wordt aandacht besteed aan de praktijkervaringen van ouders, kinderen, leden van het netwerk, jeugdbeschermers en FNB-coördinatoren met familienetwerkberaden. Waar in deelstudies IV en V middels kwantitatief onderzoek is gekeken naar de resultaten van familienetwerkberaden bij gezinnen in de jeugdbescherming, ligt de focus in dit deel van het onderzoeksproject op de beleving van betrokkenen, waarover we middels interviews kwalitatieve informatie hebben verzameld.

De volgende onderzoeksvragen staan hierbij centraal: 1) Wat zijn de praktijkervaringen in Nederland met de inzet van familienetwerkberaden ten behoeve van het opstellen van een plan van aanpak voor de uitvoering van de ondertoezichtstelling?, 2) Wat zijn de praktijkervaringen bij het werken met de plannen van aanpak? en 3) In hoeverre kan de jeugdbeschermer ‘terugtrekken’ zoals nu gebruikelijk in situaties buiten de jeugdbescherming? Vanwege het relatief kleine aantal interviews per informantengroep is de representativiteit van de onderzoeksgroep van deze deelstudie beperkt, waardoor de resultaten niet zonder meer gegeneraliseerd kunnen worden.

Methode

Steekproef en procedure

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn interviews afgenomen bij ouders, kinderen, leden van het netwerk, jeugdbeschermers en FNB-coördinatoren. Gezinnen werden random geselecteerd uit de experimentele groep van het prospectieve onderzoek (N= 210, zie deelstudie IV). Voor elke organisatie deelnemend aan het prospectieve onderzoek, te weten Bureau Jeugdzorg Limburg, de William Schrikker Groep, Jeugdbescherming Overijssel, de Jeugd- & Gezinsbeschermers (Noord-Holland) en Jeugdbescherming Regio Amsterdam, werden drie gezinnen geselecteerd; twee gezinnen waarbij wel een familienetwerkberaad tot stand was gekomen en één gezin waarbij dit niet tot stand was gekomen. Omdat er bij Samen Veilig Midden-Nederland maar één gezin deelnam aan het prospectieve onderzoek is deze organisatie niet meegenomen in dit kwalitatieve deelonderzoek.

Ouders van geselecteerde gezinnen werden telefonisch geïnformeerd over dit deel van het onderzoek. Wanneer ouders akkoord gingen met deelname werd er een afspraak gemaakt voor een huisbezoek om het interview af te nemen. Tijdens deze afspraak kregen ouders nogmaals uitleg over het interview en werd een toestemmingsformulier ondertekend. In gezinnen waarbij het familienetwerkberaad tot stand was gekomen werd ook gevraagd of hun

kind (als hij of zij bij het familienetwerkberaad aanwezig was geweest en 8 jaar of ouder was) en een betrokken lid van het netwerk geïnterviewd mochten worden. De jeugdbeschermer en (bij vormen van familienetwerkberaden waarbij een aparte FNB-coördinator wordt ingezet) de FNB-coördinator werden vervolgens op de hoogte gesteld van de deelname van het gezin aan dit deel van het onderzoek en met hen werd een telefonische afspraak voor het interview gemaakt.

Voor deelname aan het interview kregen ouders een vergoeding van 25 euro. De interviews met de gezinnen duurden gemiddeld een uur en de interviews met de leden van het netwerk en kinderen ongeveer 20/30 minuten. De interviews met jeugdbeschermers en FNB-coördinatoren duurden gemiddeld 20 minuten.

In totaal zijn 23 gezinnen gevraagd om aan het onderzoek deel te nemen. Van deze 23 gezinnen bleek één gezin niet geschikt omdat dit gezin werd benaderd voor de groep waarbij een familienetwerkberaad had plaatsgevonden terwijl uit het eerste telefoongesprek met vader bleek dat er geen familienetwerkberaad had plaatsgevonden. Vijf ouders gaven aan niet mee te willen werken. Voor twee ouders was de reden hiervoor een inmiddels afgesloten traject waardoor ouders geen behoefte hadden om over het traject geïnterviewd te worden. De overige drie ouders konden geen tijd vrij maken voor een interview. Bij Jeugdbescherming Overijssel zijn in plaats van de beoogde drie gezinnen, vijf gezinnen geïnterviewd. Tijdens de interviews van twee gezinnen werd aangegeven dat er geen pogingen ondernomen waren om het netwerk te betrekken voor het maken van een familiegroepsplan, terwijl deze gezinnen wel op basis van dit criterium waren geselecteerd. Om toch voldoende gezinnen te kunnen interviewen waarbij een familienetwerkberaad was ingezet, zijn twee extra gezinnen benaderd. Daarnaast bleek dat in de deelnemende gezinnen maar zes kinderen voldeden aan de criteria om deel te nemen aan het onderzoek (ouder dan acht jaar en aanwezig bij het familienetwerkberaad). De overige kinderen waren jonger dan acht jaar. Van de zes kinderen die benaderd werden voor een interview deden er vier mee. Eén ouder wilde bij voorbaat niet dat haar kind werd geïnterviewd omdat zij al aan zoveel mensen haar verhaal moest vertellen. Een ander kind wilde zelf niet mee doen. Om meer kinderen bij het onderzoek te betrekken werd voor elk gezin uit de onderzoeksgroep van het prospectieve deel van dit onderzoeksproject vastgesteld of een onder toezicht gesteld kind van acht jaar of ouder aanwezig was geweest bij het familienetwerkberaad. Hiervan bleek bij 18 nog niet geselecteerde gezinnen sprake. Deze gezinnen zijn alsnog benaderd voor een kind interview en uiteindelijk zijn hierdoor twee extra interviews afgenomen. De kinderen uit de andere gezinnen zijn niet geïnterviewd omdat het kind of de ouders niet mee wilden werken (N= 9)

of het netwerkberaad meer dan een jaar geleden had plaatsgevonden ($N= 6$). Met één kind is getracht een interview af te nemen maar bleek gedurende het gesprek dat het kind zich niets meer kon herinneren van het familienetwerkberaad en hierdoor geen informatie kon geven. De gemiddelde leeftijd van de geïnterviewde kinderen is 14 jaar ($SD= 2,93$).

De totale onderzoeksgroep bestond hiermee uit twee gezinnen waarbij alleen het kind geïnterviewd is en 17 gezinnen waarbij alle beschikbare informanten geïnterviewd zijn. In totaal zijn 17 ouders, zes kinderen, negen leden van het netwerk, 16 jeugdbeschermers en negen FNB-coördinatoren geïnterviewd. Demografische gegevens van de 17 gezinssystemen zijn weergegeven in Tabel 2.1. Van de tien leden van het netwerk die om toestemming voor het interview is gevraagd, wilde één lid van het netwerk niet meewerken omdat zij geen toegevoegde waarde van een interview zag. De leden van het netwerk van de andere deelnemende gezinnen betroffen een persoonlijk begeleider van het gezin, een directrice van een school, een oom, een oma, een opa, een stief-opa, een volwassen kind in een gezin, een buurvrouw en een buddy van het kind in het gezin. In totaal zijn 17 jeugdbeschermers benaderd voor het interview waarvan er één niet bereikt kon worden en daarom niet is geïnterviewd. Bij alle betrokken coördinatoren is het gelukt een interview af te ronden.

Van de 17 interviews met ouders hebben er 15 bij de gezinnen thuis plaatsgevonden en twee telefonisch omdat deze ouders niet op korte termijn beschikbaar waren om het interview op een locatie af te nemen. Twee kinderen zijn op hun huidige verblijfplaats geïnterviewd (één bij een netwerkpleeggezin en één bij Lijn-5). De andere vier kinderen zijn telefonisch geïnterviewd omdat door het kind of door ouders werd aangegeven dat zij dit minder beangstigend vonden. De leden van het netwerk zijn bij hen thuis, bij het gezin thuis of telefonisch geïnterviewd. Jeugdbeschermers en coördinatoren zijn telefonisch of op locatie geïnterviewd. De interviews zijn opgenomen middels een geluidsrecorder en later getranscribeerd.

Tabel 2.1.

Gezins- en hulpverlening kenmerken

	Wel familienetwerk beraad	Geen familienetwerk beraad
Kenmerken informant	<i>N</i> = 10	<i>N</i> = 7
	% (<i>SD</i>)	% (<i>SD</i>)
Moeder	90	43
Vader	10	57
Andere etnische achtergrond	20	14
Autochtoon	80	86
Biologische ouders gescheiden	60	86
Biologische ouders bij elkaar	40	14
Gemiddeld aantal kinderen per gezin waarvoor een OTS was uitgesproken	1,5	1,9
Gemiddelde leeftijd kinderen in het gezin	11 (5,37)	12 (4,94)
Gemiddelde duur in maanden tussen datum beraad/niet tot stand komen beraad en afname interview	6 (3,38)	5 (1,43)

Instrumentarium

Om het kwalitatieve onderzoek uit te voeren zijn semi-gestructureerde interviews ontwikkeld, afgestemd op informant (ouder, kind, lid netwerk, jeugdbeschermer en FNB-coördinator) en vorm van het familienetwerkberaad, daar organisaties met verschillende vormen van familienetwerkberaden werken. Bij Bureau Jeugdzorg Limburg en de Jeugd- & Gezinsbeschermers (Noord-Holland) maakt men gebruik van een doorontwikkelde methode vanuit de Sociale Netwerk Strategieën (SoNeStra); bij de William Schrikker Groep en Jeugdbescherming Regio Amsterdam werkt men met het besluitvormingsmodel Eigen-Kracht

conferentie (EK-c) en bij Jeugdbescherming Overijssel wordt beoogd middels de werkwijze Veiligheid en Regie voor Elk (VERVE) een familiegroepsplan op te stellen. Aan deze verschillende werkvormen liggen grotendeels dezelfde basisprincipes ten grondslag. Er is echter ook sprake van enige verschillen waarmee in de interviews rekening houden is. Zo wordt er bij Jeugdbescherming Overijssel niet altijd een officiële netwerkbijeenkomst georganiseerd en worden bij Jeugdbescherming Overijssel en de Jeugd- & Gezinsbeschermers (Noord-Holland) naast de jeugdbeschermers geen FNB-coördinatoren ingezet.

In de interviews werden vragen gesteld over de voorbereidingsfase van het familienetwerkberaad, over de beraadfase en over de implementatiefase waarin het familiegroepsplan wordt uitgevoerd. Hierbij lag de focus op de beleving van de informant. Daarnaast werden er algemene vragen gesteld over de tevredenheid met de inzet van een familienetwerkberaad en over ervaren sterke en minder sterke punten van een familienetwerkberaad. De interviews zijn opgeslagen onder een onderzoeksnummer en tijdens het transcriberen geanonimiseerd.

Analyses

De interviews zijn aan een kwalitatieve inhoudsanalyse onderworpen (Hsieh & Shannon, 2005). Voor alle gezinssystemen werd per informant een codeboom opgesteld. In Bijlage 1 is een voorbeeld van een codeboom toegevoegd. De kwalitatieve data zijn aan de hand van de codebomen verklarend geanalyseerd. In de codeboom werd in kleur aangegeven of een antwoord als positief (groen), negatief (rood) of gemengd (oranje) kon worden geïnterpreteerd. Met ‘gemengd’ werden citaten aangeduid die niet als positief of negatief gegroepeerd konden worden. Niet alle gezinnen hebben antwoord gegeven op alle vragen, waardoor het aantal informanten per onderdeel varieert. De interviews zijn door twee onderzoekers geanalyseerd (SD en JH). Bij gebrek aan overeenstemming over de codes werd met een derde onderzoeker (HC) overlegd teneinde consensus te bereiken.

Resultaten

Per onderdeel is in percentages weergegeven welk deel van de antwoorden als positief en negatief kon worden gescoord. Aan de hand van genoemde redenen en citaten worden de percentages toegelicht. De citaten die zijn genoemd, zijn gebruikt ter illustratie van de antwoorden van respondenten. Hierbij is, wanneer deze antwoorden relevante informatie bevatten, ook toegelicht welke antwoorden en citaten als ‘gemengd’ werden gescoord.

Praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden

Voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten

Aan de start van het interview werd aan alle informanten gevraagd hoe het familienetwerkberaad aan hen is voorgesteld en wat zij van dit voorstel vonden. In Tabel 2.2 is weergegeven welk deel van de antwoorden als positief of negatief kon worden gescoord.

Tabel 2.2.

Reactie op voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten

	<i>N</i>	Positief	Negatief
Ouder	16	37,5%	37,5%
Kind	6	67%	17%
Lid netwerk	9	56%	22%
Jeugdbeschermer	13	38,5%	38,5%
Coördinator	9	56%	44%

Noot. Percentages lopen niet op tot honderd procent. Dit komt omdat alleen de percentages voor de categorieën positief en negatief zijn weergegeven. Er zijn ook informanten die een gemengd antwoord hebben gegeven. Echter, deze categorie is niet opgenomen in de tabellen.

Een gelijk deel van de ouders (37,5 procent) was positief en negatief over het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten. De ouders die positief aankeken tegen het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten vonden het fijn dat ze zelf mochten bepalen wie er bij het familienetwerkberaad aanwezig zouden zijn, omdat zij bepaalde familieleden er absoluut niet bij wilden betrekken. Daarnaast gaven zij aan het prettig te vinden dat beoogd werd met het familienetwerkberaad tot duidelijke afspraken te komen, omdat dit tussen ouders onderling vaak niet lukte vanwege de strijd die er was. Eén ouder gaf het volgende aan: *‘Ik vond het wel een heel mooi idee om van ieders kant er iemand bij te betrekken. Als ik er niet met mijn ex uit zou kunnen komen, zou ik nog met zijn netwerk kunnen gaan kijken of ik daar wel mee kan praten.’* Ouders die negatief waren over het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten noemden als reden dat hun netwerk te ver weg woonde of dat zij hun problemen niet met hun netwerk wilden delen, omdat zij vonden dat hun problemen anderen niets aangingen. Een ouder gaf bijvoorbeeld als reden: *‘Hij [de jeugdbeschermer] wil gewoon dat de halve wereld weet hoe je er aan toe bent of toe geweest bent en toen hebben wij duidelijk gemaakt dat wij daar niks mee te maken willen hebben’*.

Ouders van wie de antwoorden tot de categorie ‘gemengd’ werden gerekend, waren niet overwegend positief of negatief tegenover het voorstel maar wilden het beste voor hun kind en stemden daarom in met het voorstel van de jeugdbeschermer om een familienetwerkberaad in te zetten.

Wanneer de antwoordpatronen van de ouders uit gezinnen waar geen familienetwerkberaad heeft plaatsgevonden worden vergeleken met die van de ouders uit gezinnen waar wel een familienetwerkberaad heeft plaatsgevonden, is er een duidelijk verschil te zien in de houding van de betrokkenen ten opzichte van het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten. Vijf van de zes ouders in de groep waar uiteindelijk geen familienetwerkberaad is ingezet stonden negatief tegenover het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten. In de groep die wel een familienetwerkberaad heeft gehad, stond slechts één ouder negatief tegenover dit voorstel.

Een groot deel van de kinderen (67 procent) was positief over het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten. Eén kind gaf bijvoorbeeld aan dat de focus op eigen regie haar fijn leek, omdat zij zelf wist waar ze wilde wonen en dat via een familienetwerkberaad duidelijk zou kunnen maken: *‘Ik vond het wel een goed idee, omdat je dan eigenlijk toch zelf kan laten zien hoe je het zou willen.’*. Een ander kind vond het een goed idee; *‘omdat eigenlijk iedereen één plan kon maken waar de meeste mensen het wel mee eens waren’*. Het kind dat negatief stond tegenover het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten gaf aan dat dit kwam door de vele wisselingen van jeugdbeschermers. Hierdoor was de samenwerking niet goed, wat zich uitte in een negatieve kijk op het inzetten van een familienetwerkberaad in het gezin.

Iets meer dan de helft van de leden van het netwerk (56 procent) was positief over het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten en gaf aan dat het gezin graag te willen ondersteunen bij hun aanpakken van de problemen. De leden van het netwerk die negatief waren over het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten hadden als bezwaar dat zij het al erg druk hadden en dit als extra belasting ervoeren.

Net als bij ouders waren evenveel jeugdbeschermers (38,5 procent) positief als negatief over het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten. Jeugdbeschermers waren positief omdat zij op basis van de huidige samenwerking met ouders verwachtten dat ouders ook goed mee zouden werken met een familienetwerkberaad. Jeugdbeschermers die negatief waren verwezen veelal naar het ontbreken van een sociaal netwerk en naar de complexe problemen in het gezin die het organiseren van een familienetwerkberaad belemmerden: *‘Er*

waren gewoon andere dingen aan de orde die op dat moment opgepakt moesten worden, waardoor we aan het netwerk niet toekwamen. '.

Uit vergelijking van de antwoordpatronen van jeugdbeschermers in gezinnen waar geen versus wel een familienetwerkberaad heeft plaatsgevonden blijkt dat wanneer geen familienetwerkberaad tot kwam, vijf van de zes jeugdbeschermers negatief stonden tegenover het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten, terwijl geen van de jeugdbeschermers in gezinnen waarin wel een familienetwerkberaad had plaatsgevonden hier negatief tegenover stond.

Iets meer dan de helft van de coördinatoren (56 procent) was positief over het inzetten van een familienetwerkberaad in het gezin. Wanneer coördinatoren mogelijkheden zagen voor een familienetwerkberaad bij het gezin, kwam dit doordat het netwerk reeds betrokken was bij het gezin of wanneer het familienetwerkberaad als doel werd gezien om de problemen op te lossen. Het volgende werd hierover door een coördinator gezegd: *'Sommigen [leden van het netwerk] waren al gelijk heel erg van: gaan we doen. Bij die mensen ben ik al drie keer geweest de afgelopen tijd om dingen te bespreken en te kijken wat ik kan doen. Anderen waren iets gereserveerder, maar die stonden er ook voor open.'* Wanneer door de coördinator werd ingeschat dat een familienetwerkberaad niet opportuun was werd voornamelijk als reden gegeven dat er sprake was van een beperkt netwerk of conflicten binnen families en/of het netwerk waardoor het erg lastig zou worden om een familienetwerkberaad te organiseren.

In drie van de zeven gezinnen waarin geen familienetwerkberaad heeft plaatsgevonden was een FNB-coördinator betrokken en geïnterviewd. Alle drie de coördinatoren stonden negatief tegenover het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten, terwijl bij de gezinnen waarin het familienetwerkberaad wel heeft plaatsgevonden slechts één coördinator negatief stond ten opzichte van de inzet van een familienetwerkberaad in dat gezin.

Vertrouwen in het netwerkberaad

Aan alle informanten die betrokken waren bij een familienetwerkberaad, werd gevraagd met welk gevoel zij naar het familienetwerkberaad gingen en in hoeverre zij vertrouwen hadden in een goede afloop. De percentages positieve en negatieve reacties van de verschillende informanten zijn weergegeven in Tabel 2.3.

Tabel 2.3.

Vertrouwen in het netwerkberaad

	<i>N</i>	Positief	Negatief
Ouder	9	33%	22%
Kind	6	67%	-
Lid netwerk	6	67%	33%
Jeugdbeschermer	8	25%	-
Coördinator	6	83%	-

Een derde van de ouders gaf aan met een positief gevoel naar het familienetwerkberaad te gaan doordat bekend was welke mensen er aanwezig zouden zijn en deze mensen vertrouwd werden. Ouders hadden verder het gevoel dat deze mensen hen gingen helpen bij hun problemen. De ouders die aangaven met een negatief gevoel naar het familienetwerkberaad te gaan ervoeren veel frustratie ten aanzien van de ondertoezichtstelling of vonden dat er te veel nadruk werd gelegd op verkeerde zaken waardoor het doel van het beraad niet werd nagestreefd. De ouders wiens antwoorden tot de categorie ‘gemengd’ werden gerekend gaven aan dat zij enigszins gespannen waren vanwege onbekendheid met de FNB-werkwijze waardoor ze niet goed wisten wat ze konden verwachten.

De geïnterviewde kinderen gaven aan het familienetwerkberaad van te voren spannend te vinden omdat zij nog onbekend waren met de FNB-werkwijze en zij net als ouders daardoor niet goed wisten wat ze konden verwachten. De meeste kinderen (67 procent) gaven aan wel vertrouwen te hebben in het familienetwerkberaad omdat ze wisten dat er veel bekenden zouden komen en waarvan zij steun verwachtten. Eén kind had er daardoor zelfs heel veel zin in.

Ook de meeste leden van het netwerk (67 procent) gingen met een positief gevoel naar het familienetwerkberaad. Zij gaven aan dat dit kwam doordat de band met het gezin al goed was en zij daarom verwachtten dat het beraad voorspoedig zou verlopen: *‘Ik ging er met een goed gevoel heen. De mensen die daar aanwezig zouden zijn ken ik allemaal dus ik heb ook een band met ze. Ik wist dus wel dat ik iets goeds ervan kon verwachten’*. De leden van het netwerk die vooraf geen goed gevoel hadden over het familienetwerkberaad gaven aan dat dit kwam doordat van tevoren niet duidelijk was wat men kon verwachten en zij dit wel graag van te voren hadden gehoord: *‘Dan ga je daar naartoe, maar is er vooraf gesproken wat ik daar kon verwachten? Nou nee. Dat werd mij dus op de eerste FNB vergadering pas duidelijk gemaakt en toen werd het nog steeds heel summier verteld’*.

Een relatief klein deel van de jeugdbeschermers (25 procent) ging met een overwegend positief gevoel naar het familienetwerkberaad. Zij gaven aan dat dit te danken was aan de bereidwilligheid van het gezin en het netwerk. Omdat het gezin en het netwerk van te voren gemotiveerd waren voor het beraad, kreeg de jeugdbeschermer er zelf ook vertrouwen in. De overige jeugdbeschermers waren afwachtend en daarom niet overwegend positief. De jeugdbeschermers wiens antwoorden tot de categorie ‘gemengd’ werden gerekend gaven aan dat het voor hen ook spannend was of het allemaal zou slagen gezien de problematiek in de gezinnen.

Het overgrote deel van de coördinatoren (83 procent) had vertrouwen in de conferentie vanwege een goede voorbereiding of fijne samenwerking met het gezin of de jeugdbeschermer: *‘Ik vond het heel spannend, want ik ging het op een andere manier doen dan normaal, maar ik had vertrouwen door de jeugdbeschermer omdat die heel positief was en mogelijkheden zag’*. Geen van de coördinatoren gaf bij voorbaat aan geen vertrouwen te hebben in het familienetwerkberaad.

Sfeer tijdens het netwerkberaad

Aan alle informanten die betrokken waren bij een familienetwerkberaad werd gevraagd hoe zij de sfeer tijdens het beraad hebben ervaren. Reacties van de verschillende informanten zijn weergegeven in Tabel 2.4.

Tabel 2.4.

Sfeer tijdens het netwerkberaad

	<i>N</i>	Positief	Negatief
Ouder	9	67%	22%
Kind	6	83%	17%
Lid netwerk	7	57%	14%
Jeugdbeschermer	8	50%	25%
Coördinator	6	67%	-

De meeste informanten waren positief over de sfeer tijdens het familienetwerkberaad. Een deel van de ouders die een positieve sfeer hebben ervaren gaf aan dat er sprake was van een gezonde spanning. Eén van de ouders zei: *‘Ja ze waren allemaal vriendelijk. Ze hadden allemaal een goede bui. In het begin was het wel even spannend, ja want het is de eerste keer dat je het doet natuurlijk, dus ja.’*. Een andere ouder gaf daarbij het volgende aan: *‘Ik heb*

mijn mening uitgesproken en we zouden gaan praten en het zou wel goed gaan komen. Er werd wel naar me geluisterd.’. De ouders die de sfeer als negatief hebben ervaren, vonden dat de problemen in het gezin een te grote rol speelden, waarbij de sfeer negatief werd beoordeeld door de onderlinge spanningen.

Volgens bijna alle kinderen was de sfeer ontspannen en werd er goed geluisterd. Eén kind aan dat toen zij in de gaten kreeg wat de bedoeling was, zij zich op haar gemak voelde. Dit droeg voor haar bij aan een positieve sfeer. Daarnaast werd door een ander kind aangegeven dat de sfeer als fijn werd ervaren omdat er niet alleen problemen werden besproken. Twee kinderen gaven als extra informatie dat zij het familienetwerkberaad als te lang hebben ervaren.

De positieve ervaringen van de leden van het netwerk kwamen door de goede uitleg van de coördinator en vanwege de motivatie bij de anderen: *‘Ik vond de sfeer goed. De ideeën waren allemaal goed, dat iedereen meewerkte en ook wilde meewerken en niet omdat het moest. Het was sowieso geen verplichting, ze wilden daar allemaal zijn’*. Eén lid van het netwerk heeft zich negatief geuit over de sfeer omdat de band met haar schoondochter niet zo goed was.

De jeugdbeschermers die de sfeer als positief hebben ervaren vonden dat er goed werd geluisterd en men ontspannen met elkaar omging. Degenen die de sfeer als negatief omschreven wezen op ruzie binnen de familie en een vechtscheiding binnen het gezin. De coördinatoren die positieve informatie gaven over de sfeer tijdens het familienetwerkberaad noemden dat men voor elkaar openstond.

Samenwerking tijdens het netwerkberaad

In Tabel 2.5 is weergegeven welk deel van de informanten positief en negatief was over de onderlinge samenwerking tijdens het familienetwerkberaad.

Tabel 2.5.

Samenwerking tijdens het beraad

	<i>N</i>	Positief	Negatief
Ouder	9	78%	11%
Kind	6	83%	-
Lid netwerk	8	87,5%	12,5%
Jeugdbeschermer	8	25%	12,5%
Coördinator	4	100%	-

De meeste ouders (78 procent) waren positief over de onderlinge samenwerking tijdens de conferentiefase. Ouders waren positief wanneer betrokkenen informatie en hulp aanboden en wanneer iedereen zijn verhaal kwijt kon: *‘Je zag heel veel enthousiasme en mensen boden heel veel hulp aan. Ik zat daar en ik dacht wauw, echt verrassend voor mij en een opluchting dat iedereen zijn hulp aanbood.’*. Eén ouder was negatief over de samenwerking omdat er te veel problemen in het gezin een rol speelden, waardoor samenwerken niet mogelijk leek te zijn.

Vijf van de zes kinderen gaven aan de samenwerking positief te hebben ervaren omdat er werd overlegd en de betrokkenen hetzelfde over de problemen dachten. Zij merkten dat andere aanwezigen het met hen eens waren. Ook merkte een kind op dat punten vanuit jeugdzorg goed werden opgepakt door het netwerk. Eén kind gaf aan dat de samenwerking lastig was doordat sommige leden van het netwerk niet mee wilden werken omdat zij het niet eens waren met de afspraken die het kind in het plan wilde hebben: *‘Ze zijn eigenlijk nog steeds aan het tegenwerken, dat vind ik wel vervelend want zij kunnen ook geen oplossing bedenken’*.

Ook een groot deel van de leden van het netwerk (87,5 procent) was positief over de samenwerking tijdens het familienetwerkberaad omdat iedereen goed meewerkte en evenveel inbreng had, wat als fijn werd ervaren. Eén lid van het netwerk was negatief over de samenwerking omdat er veel onderlinge conflicten waren die de samenwerking belemmerden.

Een relatief klein deel van de jeugdschermers (25 procent) was positief over de samenwerking. De jeugdbeschermers die hierover positief waren gaven aan dat dit kwam doordat ouders zich gehoord voelden en er geen weerstand was tegen de hulpverlening. Door de regie die aan ouders werd gegeven verbeterde de samenwerking. Eén jeugdbeschermer was negatief over de samenwerking vanwege conflicten rondom een vchtscheiding die een hoofdrol speelden in het betreffende gezin. Die conflicten kwamen steeds naar boven tijdens het beraad en dit belemmerde de samenwerking. De antwoorden van het grootste deel van de jeugdbeschermers werden tot de categorie ‘gemengd’ gerekend. Een jeugdbeschermer noemde bijvoorbeeld dat slechts een deel van de betrokkenen de bedoeling van het familienetwerkberaad begreep waardoor de samenwerking soms lastig verliep en de jeugdbeschermer continu moest ingrijpen en aansturen op een juiste werkwijze. Een andere jeugdbeschermer noemde dat er altijd wel botsingen en een bepaalde spanning wordt ervaren vanwege de positie van een gezin ten opzichte van een jeugdbeschermer: *‘Nou, ik zie altijd wel een botsing. Maar dat komt, ik ben een pure jeugdbeschermer hè? En ik zie dat ik mij wel*

aan het bekwamen ben in het familienetwerkberaad en ik zie daar zeker ook de voordelen van. Maar je zit toch altijd in een stukje conflict. '.

Tot slot hebben de vier coördinatoren die iets over de samenwerking tijdens het beraad hebben gezegd alle vier aangegeven de samenwerking positief te hebben ervaren. Zij gaven aan dat iedereen betrokken en open was en samenwerkte tijdens het beraad: *'Mensen hadden zoiets van: dit hadden we al lang moeten doen'*. Omdat ouders ruimte voelden om zelf mee te denken ontstond er volgens de coördinatoren meer samenwerking.

Opstellen familiegroepsplan met netwerk

In Tabel 2.6 is weergegeven hoe de informanten het opstellen van het plan met hun netwerk ervaren hebben.

Tabel 2.6

Opstellen familiegroepsplan met netwerk

	<i>N</i>	Positief	Negatief
Ouder	4	25%	25%
Kind	6	50%	33%
Lid netwerk	9	78%	22%
Jeugdbeschermer	10	60%	10%
Coördinator	9	89%	11%

Een gelijk deel van de ouders (25 procent) was positief en negatief over het opstellen van een familiegroepsplan met het netwerk. Eén van de ouders gaf aan dat het plan goed was opgesteld omdat, tijdens het besloten deel van de conferentie, samen met het netwerk een plan was opgesteld. Bij een andere ouder is het opstellen van het plan niet goed verlopen doordat uiteindelijk alleen dingen die de jeugdbeschermer belangrijk vond in het plan werden opgenomen en de punten die de ouders en het netwerk aandroegen niet. Tot de categorie 'gemengd' horen ouders bij wie tijdens het beraad niet echt een plan werd opgesteld, maar wel een aantal afspraken werd gemaakt: *'Nou, nee, er is niet echt een plan opgesteld. We hebben meer gewoon adviezen gekregen en hierover gesproken, maar een echt plan.... Er is wel iets op papier gezet, maar niet echt dat je denkt, dit is een plan, nu hebben we iets bereikt.'*

De helft van de geïnterviewde kinderen was positief over het opstellen van een familiegroepsplan met het netwerk. Deze kinderen gaven aan dat er goed werd geluisterd en

dat er daardoor een goed plan kon worden opgesteld. Een ander kind gaf aan dat het opstellen wel goed ging, maar dat hij liever had gezien dat de jeugdbeschermer en de coördinator erbij waren gebleven om de boel te coördineren. Nu waren er namelijk wel enige conflicten tijdens het opstellen van het plan.

Het merendeel van de overige informanten was positief over het opstellen van een familiegroepsplan door het gezin en netwerk. De positieve oordelen van leden van het netwerk, jeugdbeschermers en coördinatoren worden gevormd door antwoorden waaruit bleek dat het netwerk betrokken was bij het maken van het plan en het gezin zelf ook een stem kreeg. Bij de familienetwerkberaden waar het maken van het plan moeizamer ging, werd als reden gegeven dat de werkwijze niet duidelijk was uitgelegd of de procedure niet was gevolgd en de jeugdbeschermer daardoor bijvoorbeeld niet bij het beraad aanwezig was. Een jeugdbeschermer geeft hierbij over een netwerkberaad dat in drie keer is gehouden aan: *'Ik heb nu toch voor mijn gevoel een derde gezien in plaats van de volledige bijeenkomst en dan werkt het niet.'*

Werken met het familiegroepsplan

Kwaliteit van het familiegroepsplan

In Tabel 2.7 is weergegeven hoe de kwaliteit van het familiegroepsplan is beoordeeld. Aangezien de coördinatoren niet meer zijn betrokken bij de uitvoering van het plan zijn deze vragen niet aan hen gesteld.

Tabel 2.7.

Kwaliteit van het familiegroepsplan

	<i>N</i>	Positief	Negatief
Ouder	9	33%	33%
Kind	6	100%	-
Lid netwerk	8	50%	37,5%
Jeugdbeschermer	10	40%	20%

Een derde van de ouders beoordeelde de kwaliteit van het plan als positief, onder andere omdat het plan houvast bood bij alledaagse problemen in het gezin: *'Nu kan ik hem [kind] erop pakken als hij wat verkeerd doet, ik zeg X. je hebt je handtekening ergens onder gezet.'* Ook een derde van de ouders beoordeelde het plan als negatief. Redenen die hiervoor

genoemd werden waren bijvoorbeeld dat het plan geen nut had aangezien de onderliggende problemen op deze manier niet werden aangepakt en deze eerst aangepakt dienden te worden om de andere problemen in het gezin ook te verhelpen: *‘Het heeft eigenlijk geen fluit geholpen.’*

Alle kinderen waren positief over het plan omdat er volgens hen goede afspraken zijn gemaakt. Het ene kind weet nu bijvoorbeeld wie hij kan bellen wanneer de problemen thuis te hoog oplopen. Een ander kind weet wat hij moet doen wanneer hij ergens door zijn vader (die een contactverbod heeft) wordt lastig gevallen: zo snel mogelijk naar school, huis of een persoon bij hem in de buurt gaan. Verder werd er door een kind benoemd dat het een goed plan was omdat hij weet dat als er nu dingen mis gaan, er een plan is om dit op te lossen.

De helft van de leden van het netwerk beoordeelde het plan positief. Deze leden van het netwerk waren van mening dat het goed was dat zij als netwerk betrokken waren geraakt en vonden dat er goede afspraken in het plan stonden omdat de afspraken zich op de problemen richtten. Bij de leden van het netwerk die de kwaliteit van het plan negatief beoordeelden kwam dit vooral doordat met het plan de onderliggende problemen niet aangepakt werden en het zodoende geen nut had om met een plan te proberen om andere problemen aan te pakken.

Iets meer dan een derde van de jeugdbeschermers was positief over de kwaliteit van het plan. Als toelichting bij een positieve beoordeling van het plan gaven jeugdbeschermers aan dat er duidelijke afspraken waren gemaakt, zoals over de verblijfplaats van het kind. Een ander deel van de jeugdbeschermers oordeelde negatief over de kwaliteit van het plan. Een reden voor dit negatieve oordeel was dat er te veel problemen in het gezin een rol speelden, waardoor het plan niet goed kon werken omdat deze problemen eerst aandacht nodig hadden. Voor het overige deel van de jeugdbeschermers werden reacties onder ‘gemengd’ geplaatst. Reacties die werden gegeven over de kwaliteit van plan waren hier bijvoorbeeld dat het plan voornamelijk een basisplan was en niet dieper ging dan globale afspraken bij wie het kind eventueel terecht zou kunnen in geval van nood: *‘Ik vond het meer gewoon een basisplan, want er schortte nog heel veel aan.’*

Werken met het familiegroepsplan

Om er achter te komen of het plan is uitgevoerd zoals bedoeld, is gevraagd naar het werken met het familiegroepsplan. In Tabel 2.8 is weergegeven hoe de uitvoering van het familiegroepsplan ervaren wordt.

Tabel 2.8.

Werken met het familiegroepsplan

	<i>N</i>	Positief	Negatief
Ouder	10	10 %	90 %
Kind	4	50 %	25 %
Lid netwerk	3	-	33%
Jeugdbeschermer	8	50 %	25 %

Slechts één van de tien ouders was positief over het werken met het familiegroepsplan. Deze ouder gaf aan dat het werken met het plan goed ging doordat er nu duidelijk naar regels kon worden teruggegrepen. De overige ouders uitten zich negatief over het werken met het familiegroepsplan omdat er niet meer met het plan werd gewerkt. Redenen hiervoor waren bijvoorbeeld dat het kind uit huis was geplaatst of omdat er geen contact meer met jeugdzorg te krijgen was over het werken met het plan. Zo gaf een ouder het volgende aan: *‘De afspraken met jeugdzorg zijn bij het organiseren van het familienetwerkberaad gebleven, als ik bel krijg ik weken geen reactie.’*

De reacties van de kinderen zijn wisselend. Twee kinderen gaven aan dat er met het plan gewerkt wordt en de afspraken worden uitgevoerd zoals opgesteld omdat ze de regels van het plan volgen. Het andere kind gaf aan dat men zich niet aan de afspraken in het plan kon houden omdat hij uit huis werd geplaatst.

Een lid van het netwerk gaf aan dat er niet met het plan wordt gewerkt omdat de afspraken niet haalbaar zijn en er ook veel afspraken zijn gemaakt waar ouders het achteraf toch niet mee eens waren. Zo stonden er te veel afspraken vanuit de jeugdbeschermer in en te weinig vanuit de ouders zelf. De antwoorden van de andere leden van het netwerk behoren tot de categorie ‘gemengd’, omdat zij aangaven dat er in het begin wel met het plan gewerkt werd, maar dat het plan door bijvoorbeeld een uithuisplaatsing het plan niet meer relevant was.

Jeugdbeschermers zijn iets positiever over het werken met het plan van aanpak: de helft geeft aan dat het werken met het familiegroepsplan tot op heden goed verloopt en dat tijdens de evaluaties blijkt dat de afspraken worden nageleefd. Twee jeugdbeschermers zijn negatief over het werken met het plan omdat het plan eigenlijk nooit van de grond is gekomen. De jeugdbeschermers die met hun reactie tot de categorie ‘gemengd’ zijn gerekend, gaven aan dat de uitvoering wisselend verloopt. Zo gaf een jeugdbeschermer het volgende

aan: *‘Het gaat in golven. Soms gaat het wel even goed, maar dan vallen ouders toch weer terug in hun oude patroon.’*

Regieverschuiving

Ervaren van meer eigen regie

In Tabel 2.9 is weergegeven in hoeverre er volgens de informanten sprake is van regie over de aanpak van de problemen bij het gezin en het netwerk. Coördinatoren hadden hier geen zicht op en zijn hierover niet geïnterviewd.

Tabel 2.9.

Ervaren van meer eigen regie

	<i>N</i>	Positief	Negatief
Ouder	8	50 %	50 %
Kind	4	75 %	25 %
Lid netwerk	8	62,5 %	37,5 %
Jeugdbeschermer	6	33%	17 %

Een gelijk deel van de ouders (50 procent) was positief en negatief over hun eigen regie over de aanpak van de problemen in het gezin. De ouders die positief waren over de regie van het gezin gaven aan dat zij zelf de regie hadden, waarbij één ouder aangaf dat dit kwam omdat zij geen keuze hadden omdat de jeugdbeschermer naar hun mening niets voor hen deed, terwijl zij nog wel om hulp vroegen. Verder werd door een ouder aangegeven dat de regie meer bij het gezin was komen te liggen en dat de jeugdbeschermer nog maar een enkele keer nodig was en alleen op de hoogte werd gehouden van de belangrijkste zaken in het gezin. De ouders die negatief waren over de regieverschuiving noemden onder andere dat de problemen in het gezin er voor zorgden dat de regie van de jeugdbeschermer nog nodig was. Zij gaven aan dat zij nog voornamelijk de jeugdbeschermer om hulp vroegen in plaats van zelf de problemen aan te pakken omdat ze dat fijner vonden en omdat zij zichzelf nog niet krachtig genoeg achtten om de problemen zonder de jeugdbeschermer aan te pakken.

De geïnterviewde kinderen waren voornamelijk positief over de regie van het gezin. Eén kind gaf bijvoorbeeld aan dat het gezin meer regie heeft gepakt en dat hierdoor de situatie ook is verbeterd. Zij houdt zich nu thuis beter aan de afspraken en gaat weer naar school toe.

Eén van de kinderen heeft negatief geantwoord op de vraag over de regie omdat hij uit huis is geplaatst en de regie daardoor volgens hem is afgenomen.

Het merendeel van de leden van het netwerk (62,5 procent) gaf aan dat de regie van het gezin was toegenomen, bijvoorbeeld doordat moeder meer gemotiveerd was om haar problemen zelf aan te pakken door de steun die zij van haar netwerk ervoer doordat zij hen bijvoorbeeld kon bellen. Een ander deel van de leden van het netwerk gaf aan dat het contact van het gezin met het netwerk was toegenomen, maar dat dit meer kwam omdat er vanuit jeugdzorg geen actie meer werd ondernomen sinds het familienetwerkberaad: *‘Ze regelen alles zelf nu, het duurt allemaal veel te lang. Als je iets wilt of als je iets wilt weten, duurt het twee weken voordat er een keer een antwoord wordt gegeven’*. Weer een ander deel van de leden van het netwerk gaf aan dat de regie nog bij de jeugdbeschermer lag vanwege de problematiek in het gezin, waardoor de regie van de jeugdbeschermer nog nodig was.

Een derde deel van de jeugdbeschermers constateerde meer regie bij het gezin doordat het gezin zich versterkt voelde en hierdoor zelf stappen was gaan ondernemen om de problemen op te lossen, waarbij de jeugdbeschermer alleen een ondersteunende functie had. De ouders bedachten dan zelf een oplossing voor de problemen en brachten de jeugdbeschermer hier alleen van op de hoogte. Een ander deel van de jeugdbeschermers (17 procent) gaf aan dat er niet veel was veranderd in de regie van het gezin. Belangrijkste reden daarvoor was dat te veel problemen binnen het gezin een rol speelden, waardoor de jeugdbeschermer de regie nog niet kon loslaten.

Toename steun netwerk

In Tabel 2.10 is weergegeven in hoeverre er volgens de informanten sprake is van een toename in steun van het netwerk aan het gezin.

Tabel 2.10.

Toename in steun van het netwerk

	<i>N</i>	Positief	Negatief
Ouder	10	70%	10%
Kind	6	50%	-
Lid netwerk	8	75%	-
Jeugdbeschermer	10	50%	10%

De meeste informanten waren positief over de toegenomen ondersteuning door het netwerk. Het merendeel van de ouders (70 procent) voelde zich meer gesteund door hun netwerk. Deze ouders gaven aan dat er meer begrip en steun is ontstaan en ouders zelf makkelijker om hulp kunnen vragen doordat deze mensen bij het familienetwerkberaad aanwezig waren en zodoende van de problemen op de hoogte zijn. Zij bellen de leden van het netwerk nu sneller op en merkten dat de leden van het netwerk ook meer interesse toonden. Eén ouder voelde zich minder gesteund door een deel van haar netwerk doordat het contact met vriendinnen was verwaterd sinds het familienetwerkberaad. Bij een ander gezin werd wel een toename in contact met het netwerk gevoeld, maar werd dit door de ouder als negatief ervaren doordat de personen uit dit netwerk veel vragen op het kind afvuurden. Deze vragen maakten het voor haar kind juist lastig in plaats van dat ze voor een steunervaring zorgden: *‘Nou het netwerk zoals jeugdzorg dat heeft omschreven in het plan van aanpak is wel meer betrokken geraakt (weer contact met mijn ouders), alleen het vervelende van mijn ouders is dat ze gewoon duizend vragen op mijn kind afvuren, wat ik niet goedkeur.’*. De antwoorden van ouders die vallen onder de categorie ‘gemengd’ zijn voornamelijk antwoorden waaruit blijkt dat de steun van het netwerk al voor het familienetwerkberaad goed was en niet is veranderd.

Drie van de zes kinderen gaven aan meer steun van het netwerk te ervaren, wat tot uitdrukking kwam in meer contact met het netwerk. Zij belden nu vaker met leden van het netwerk of gingen er vaker heen om te vertellen hoe het met hen ging. Ook heeft het netwerk nu sneller door wanneer ze bij moeten springen. Volgens de andere drie kinderen is er geen sprake van een toename in steun door het netwerk. Volgens twee kinderen is het niet veranderd doordat het al goed was. Het andere kind ervoer wel meer steun van een bepaald deel van het netwerk omdat zij daar nu woont, maar van een ander deel van het netwerk niet omdat zij geen interesse toonden; *‘Mijn familie heeft maar één keer naar de problemen gevraagd.’*

Discussie en conclusie

Discussie

In dit deel van het onderzoeksproject is met kwalitatieve data onderzoek gedaan naar de praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming. Interviews voor ouders, kinderen, leden van het netwerk, jeugdbeschermers en FNB-

coördinatoren zijn ontwikkeld om de volgende drie onderzoeksvragen te beantwoorden: 1) Wat zijn de praktijkervaringen in Nederland met de inzet van familienetwerkberaden ten behoeve van het opstellen van een plan van aanpak voor de uitvoering van de ondertoezichtstelling?, 2) Wat zijn de praktijkervaringen bij het werken met de plannen van aanpak? en 3) In hoeverre kan de jeugdbeschermer ‘terugtrekken’ zoals nu gebruikelijk in situaties buiten de jeugdbescherming?

Praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden

Met betrekking tot de eerste onderzoeksvraag laten de resultaten een wisselend beeld zien. Voor informanten uit gezinssystemen waarbij een familienetwerkberaad daadwerkelijk tot stand kwam was de ervaring met het familienetwerkberaad doorgaans positief. De verschillende informanten waren over het algemeen positief over het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten, over de sfeer en de samenwerking tijdens het beraad en over het opstellen van het plan met het netwerk. Tevredenheid en positieve ervaringen met de inzet van een familienetwerkberaad worden ook in eerder onderzoek genoemd (Holland & O’Neill, 2006; Lupton, 1998; Malmberg-Heimonen, 2011).

Daarentegen bleek bij gezinnen waarbij geen familienetwerkberaad tot stand kwam al in een vroeg stadium dat verschillende informanten negatief waren over het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten. Als reden hiervoor noemden zowel ouders, jeugdbeschermers als coördinatoren het ontbreken van een beschikbaar netwerk. Jeugdbeschermers en coördinatoren noemden als alternatieve reden de complexe problematiek in de gezinnen, zoals bijvoorbeeld een vechtscheiding. Vanuit de filosofie van familienetwerkberaden wordt uitgedragen dat de inzet van een familienetwerkberaad geschikt kan zijn voor elk gezin in elke context. Hoewel geen causale relaties zijn getoetst in huidig onderzoek, suggereren de resultaten dat deze opvatting niet gedeeld wordt in de praktijk van de jeugdbescherming. Bij complexe problematiek en een beperkt sociaal netwerk lijken met name jeugdbeschermers en coördinatoren een familienetwerkberaad minder vaak als een geschikte werkwijze te zien, wat mogelijk de kans verkleint dat het familienetwerkberaad daadwerkelijk tot stand komt. Het is hierbij de vraag of het daadwerkelijk gaat om verminderde geschiktheid of om een gebrek aan deskundigheid om bij complexe problematiek een familienetwerkberaad in te zetten.

Praktijkervaringen van gezinnen met het werken met de plannen van aanpak

Wat betreft de tweede onderzoeksvraag komt naar voren dat met veel plannen van aanpak ten tijde van het interview niet meer gewerkt wordt. De ervaringen met de plannen waarmee nog wel wordt gewerkt zijn wisselend. De informanten die positief waren over het werken met het plan van aanpak gaven aan dat er duidelijke regels zijn waarop kan worden teruggegrepen en dat de afspraken werden nageleefd. Negatieve ervaringen met het werken met het plan van aanpak kwamen doorgaans doordat er te complexe problematiek speelde en het plan hier niet voldoende ondersteuning bij bood.

In een eerder onderzoek van Wijnen-Lunenburg en collega's (2008), waarin ook onderzocht werd of na afloop van het familienetwerkberaad nog met het opgestelde plan gewerkt werd, werd tevens gevonden dat met een meerderheid van de plannen niet meer wordt gewerkt. Het is opvallend dat een groot deel van de gezinnen en jeugdbeschermers de aanloop naar het familienetwerkberaad en het beraad zelf als positief ervaren, maar vervolgens blijkt dat het opgestelde plan niet uitgevoerd wordt als een plan waarmee de problemen in het gezin aangepakt kunnen worden. Een mogelijk verklaring kan zijn dat het familienetwerkberaad voor gezinnen en jeugdbeschermers wordt gezien als een hulpmiddel voor de versterking van het netwerk, maar niet als een volwaardig plan om de problematiek van het gezin aan te pakken. Meer onderzoek is echter nodig om vast te stellen of deze verklaring passend is.

Terugtrekken van jeugdbeschermer

Voor de laatste onderzoeksvraag werd onderzocht in hoeverre een jeugdbeschermer kan terugtrekken na de inzet van een familienetwerkberaad, zoals ook beoogd wordt in situaties buiten de jeugdbescherming. Het uitgangspunt is dat wanneer ouders en netwerk erin slagen de regie te voeren over de aanpak van de problemen in het gezin, de jeugdbeschermer op het gebied van regie kan terugtrekken en deze bij het gezin kan laten. Uit de interviews blijkt dat sommige ouders wel meer regie ervaren door de inzet van een familienetwerkberaad, maar evenveel ouders niet. Ouders die geen verandering in eigen regie rapporteerden gaven aan dat dit kwam doordat de problematiek binnen het gezin ervoor zorgde dat regie van de jeugdbeschermer nog nodig was. De jeugdbeschermers bevestigden deze resultaten. De leden van het netwerk waren positiever over de regieverschuiving van jeugdbeschermer naar ouders en het netwerk. Echter, ook zij gaven aan dat bij grote beslissingen of meer problematiek, de regie van de jeugdbeschermer nog wel nodig blijft.

Hoewel de meeste informanten aangaven dat er door de inzet van een familienetwerkberaad sprake was van een toename aan steun en betrokkenheid van het

netwerk, lijkt dit niet in overtuigende mate te leiden tot een verschuiving van de regie naar het gezin en het netwerk. Een mogelijke verklaring voor de beperkte regieverschuiving kan zijn dat deze meer tijd behoeft. Uit onderzoek van Wijnen-Lunenburg en collega's (2008) blijkt dat drie maanden na het familienetwerkberaad de regieverschuiving nog niet zichtbaar is, terwijl deze negen maanden na het beraad wel wordt aangetoond. In huidig onderzoek zijn echter ook enkele gezinnen langere tijd na het plaatsvinden van het familienetwerkberaad geïnterviewd (tot ongeveer 10 maanden na het beraad), waardoor eerdergenoemde verklaring niet afdoende is om de beperkte regieverschuiving te begrijpen. Een regieverschuiving hangt daarnaast ook samen met de deskundigheid van de jeugdbeschermer om de regie in toenemende mate over te dragen.

Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek

Het huidige onderzoek is uitgevoerd als kwalitatieve aanvulling op het literatuuronderzoek en het kwantitatief onderzoek beschreven in Deelstudies II, IV en V. Een sterk punt aan dit onderzoek is dan ook de verdieping die gegeven kan worden aan de kwantitatieve onderzoeksresultaten. Daarnaast zijn niet alleen ouders betrokken als informant, maar ook kinderen, leden van het netwerk, jeugdbeschermers en coördinatoren. Hierdoor zijn de praktijkervaringen met de inzet van een familienetwerkberaad vanuit verschillende perspectieven belicht. Daarnaast is de random selectie van gezinnen een sterk punt. Hierdoor zijn niet alleen gezinnen (en betrokkenen) geïnterviewd die zich vanwege uitgesproken positieve of negatieve ervaringen met de inzet van een familienetwerkberaad aanmeldden om hun ervaringen te delen, maar ook andere gezinnen.

Het huidige onderzoek kent daarnaast een tweetal beperkingen. De eerste beperking is dat er sprake kan zijn van onderlinge beïnvloeding van informanten. Hoewel getracht is alle informanten apart van elkaar te interviewen, was dit bij een aantal interviews niet haalbaar, bijvoorbeeld als ouders in de keuken waren wanneer kinderen geïnterviewd werden of een lid van het netwerk al binnenkwam terwijl ouders nog werden geïnterviewd. Hoewel de onderzoekers de informatie van de informanten als betrouwbaar inschatten, is het mogelijk dat sommige antwoorden gekleurd zijn door de aanwezigheid van een andere informant.

De tweede beperking is het relatief lage aantal deelnemers per informantengroep. Dit beperkt de representativiteit van de onderzoeksgroep, waardoor de resultaten niet zonder meer gegeneraliseerd kunnen worden. In dit kader dient ook benadrukt te worden dat dit onderzoek zich richt op de inzet van verschillende vormen van familienetwerkberaden, waardoor generalisatie naar specifieke werkvormen niet gelegitimeerd is.

Ondanks extra inspanningen bleef het aantal participerende kinderen in dit onderzoek opvallend laag. Een belangrijke oorzaak hiervoor is dat veel kinderen van acht jaar of ouder niet aanwezig waren bij het familienetwerkberaad. Hoewel tijdens de beraden een plan gemaakt wordt waarin de zorg voor de kinderen centraal staat, is het kennelijk nog niet vanzelfsprekend dat kinderen aanwezig zijn bij de familienetwerkberaden. Eerder onderzoek van Merkel-Holguin en collega's (2003) laat ook zien dat de participatie van kinderen sterk wisselt en nog niet als vanzelfsprekend wordt ervaren door ouders en professionals.

Conclusie

De resultaten van dit kwalitatieve onderzoek dienen als aanvulling op het kwantitatieve onderzoek naar de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming in Nederland (Deelstudies IV en V). Uit de resultaten van huidig onderzoek kan geconcludeerd worden dat betrokkenen bij een tot stand gekomen familienetwerkberaad over het algemeen positieve ervaringen hebben met de inzet van een familienetwerkberaad; ze staan hiervoor open, zijn tevreden over de sfeer en de samenwerking en ervaren het samen opstellen van een familiegroepsplan doorgaans als positief. Betrokkenen bij gezinnen waarbij geen familienetwerkberaad tot stand komt zijn minder positief over het voorstel om een familienetwerkberaad in te zetten. Zij noemen met name het ontbreken van een beschikbaar netwerk en de hoge complexiteit van de problematiek in het gezin als redenen hiervoor.

Opvallend is dat de familiegroepsplannen in veel gezinnen maar in zeer beperkte mate uitgevoerd lijken te worden. Ook lijkt de beoogde regieverschuiving maar in beperkte mate ervaren te worden door de ouders. De complexe problematiek van gezinnen, een terugkerend onderwerp bij zowel ouders, leden van het netwerk, als jeugdbeschermers, lijkt niet alleen samen te hangen met het wel of niet tot stand komen van een familienetwerkberaad, maar ook met de ervaringen tijdens het familienetwerkberaad, alsmede met de mate waarin de familiegroepsplannen uitgevoerd worden. Ouders uit gezinnen waarbij wel een familienetwerkberaad tot stand is gekomen geven aan dat door de complexe problematiek het plan niet lang stand houdt en de regie van de jeugdbeschermer nodig blijft.

De resultaten van huidig onderzoek maken duidelijk dat het inzetten van een familienetwerkberaad in gezinnen waar sprake is van complexe problematiek zorgt voor extra uitdagingen. Dit is niet verrassend, aangezien uit de opgelegde ondertoezichtstelling blijkt dat begeleiding bij het oplossen van de opvoedingsproblemen in het gezin noodzakelijk geacht

wordt. Begeleiding van het gezin bij het inzetten van een familienetwerkberaad en uitvoeren van een familiegroepsplan, waarbij de jeugdbeschermer op basis van deskundigheid inschat in hoeverre de regie over de aanpak van de problematiek bij gezin en netwerk kan worden neergelegd, lijkt daarom geïndiceerd.

Kwantitatief onderzoek naar de effecten van een familienetwerkberaad bij deze gezinnen kan daarnaast waardevolle aanvullende informatie geven over de werkzaamheid van deze methodiek bij deze doelgroep.

Bijlage 2.1

Voorbeeld codeboom

Vragen:		<i>Vraag 6a: Hoe was de sfeer tijdens het beraad?</i>	<i>Vraag 6b: Hoe verliep de samenwerking tijdens het maken van het plan?</i>
Informant			
Ouder	Code:	Sfeer	Samenwerking
	Quote:	‘Die was op zich goed. Ik vond het alleen een beetje raar dat X. (vervangende jeugdbeschermer) zich niet voorstelde aan de mensen.’	‘Dat ging wel prima. En je merkt wel dat de een het beter snapt dan de ander. Want sommigen snappen het helemaal niet. En ik denk dat heel veel mensen ook niet weten waar ze instappen aan het begin. Ook ondanks de uitleg van de coördinator snappen ze het niet.’
	Samengevatte quote:	Goed, alleen raar dat (vervangende) jeugdbeschermer zich niet voorstelde.	‘Het ging wel prima, maar niet iedereen snapte de bedoeling.’
Jeugdbeschermer	Code	Sfeer	Samenwerking
	Quote:	‘Het ontspande op een gegeven moment wel iets maar toch ja de spanning was echt heel erg voelbaar. Het is ook een systeem waar heel veel aan de hand is. Heel veel speelt, heel veel onrust is, mensen heel primair reageren op elkaar.’	‘Nou, ik zie altijd wel een botsing. Maar dat komt, ik ben een pure jeugdbeschermer he? En ik zie, ik ben me wel aan het bekwamen in het familienetwerkberaad, en ik zie daar zeker ook de voordelen van. Maar je zit altijd in een stukje conflict.’
	Samengevatte quote:	‘Gespannen.’	‘Jeugdbeschermer versus gezin is altijd wel een lastige samenwerking’

Deelstudie III - Een kwalitatief onderzoek naar de inhoud van familiegroepsplannen

L.S. de Mooij BSc & S. Dijkstra, MSc

dr. H. E. Creemers

dr. Jessica Asscher

prof. dr. G. J. J. M. Stams

Inleiding

Door middel van een familienetwerkberaad worden ouders in de gelegenheid gesteld om samen met familie, vrienden en anderen die tot de sociale omgeving van de jeugdige behoren een familiegroepsplan op te stellen. Het familiegroepsplan is bedoeld als instrument om gezinnen zoveel mogelijk zelf en met steun van hun netwerk problemen te laten voorkomen en aanpakken. In dit plan dient te worden aangegeven hoe ouders zelf de opvoeden en opgroeisituatie voor hun kind(eren) willen verbeteren, wat zij met behulp van familie, vrienden of andere mensen in hun omgeving kunnen doen en welke professionele hulp en ondersteuning ze daarbij nodig hebben (Factsheet Familiegroepsplan, 2014).

In dit hoofdstuk wordt middels een kwalitatieve analyse dieper ingegaan op de inhoud van familiegroepsplannen. Hierbij werden de volgende onderzoeksvragen opgesteld: 1) Wordt er voor het opstellen van een familiegroepsplan gewerkt met een vast format en zo ja, voldoen de gemaakte plannen aan dit format?, 2) In hoeverre worden de vooropgestelde hulpvragen, gemaakt door ouders, netwerk en professionals, beantwoord door middel van afspraken?, 3) Welke categorieën van afspraken zijn te onderscheiden in de plannen van aanpak? en 4) Welke verschillen zijn er te vinden in de plannen van aanpak tussen de verschillende vormen van familienetwerkberaden?

Methode

Steekproef en procedure

Om bovenstaande onderzoeksvragen te beantwoorden, werd een kwalitatief onderzoek uitgevoerd bij vijf jeugdzorgorganisaties die deelnemen aan dit onderzoeksproject naar de ervaringen met en resultaten van familienetwerkberaden (zie Tabel A.1 voor uitgebreide informatie over de organisaties). Voor dit kwalitatieve onderzoek werden de familiegroepsplannen gebruikt van een deel van de gezinnen die deelnamen aan het prospectieve deel van dit onderzoeksproject. In eerste instantie werd beoogd om per organisatie tien gezinnen te selecteren waarbij een familienetwerkberaad tot stand was gekomen, resulterend in een familiegroepsplan. Echter, omdat niet bij alle organisaties tien of meer familienetwerkberaden tot stand waren gekomen in de onderzoeksgroep, werden er in totaal 41 gezinnen (en daarmee 41 familiegroepsplannen) geselecteerd, verdeeld over Bureau Jeugdzorg Limburg ($N=10$), de Jeugd- & Gezinsbeschermers ($N=7$), Jeugdbescherming Regio Amsterdam ($N=9$), William Schrikker Groep ($N=10$) en Jeugdbescherming Overijssel ($N=5$).

Bij het coderen van de plannen van Jeugdbescherming Overijssel werd geconstateerd dat in geen van de plannen informatie was terug te vinden over de betrokkenheid van het netwerk en over gemaakte afspraken tijdens het familienetwerkberaad. Uit de plannen kon ook niet worden opgemaakt dat een familienetwerkberaad had plaatsgevonden. Omdat hierdoor niet vastgesteld kon worden of het daadwerkelijk familiegroepsplannen betrof, is besloten de plannen van Jeugdbescherming Overijssel te excluseren. In totaal zijn er daarom 36 familiegroepsplannen geanalyseerd, afkomstig van vier jeugdzorgorganisaties.

Zoals Tabel A.2 laat zien, maken de organisaties waarvan de familiegroepsplannen zijn geanalyseerd gebruik van verschillende vormen van familienetwerkberaden. Hoewel aan deze verschillende vormen dezelfde basisprincipes ten grondslag liggen, worden er verschillende stijlen gehanteerd voor het opstellen van het familiegroepsplan. Hierdoor is het zinvol om de familiegroepsplannen niet alleen als totaal kwalitatief te analyseren, maar ook per vorm. Hierbij werd een onderscheid gemaakt tussen EK-c plannen, FNB-SoNeStra plannen afkomstig van Bureau Jeugdzorg Limburg en FNB-SoNeStra plannen afkomstig van de Jeugd- en Gezinsbeschermers. Het onderscheid tussen de twee vormen van FNB-SoNeStra wordt gemaakt omdat er bij Bureau Jeugdzorg Limburg een extra coördinator betrokken is bij de totstandkoming van het familiegroepsplan en bij de Jeugd- en Gezinsbeschermers enkel de reeds betrokken jeugdbeschermer. Daarnaast werd ook nog een apart onderscheid gemaakt tussen de EK-c plannen van de WSG in vergelijking met de overige organisaties. Hiertoe werd besloten door de complexe problematiek van een licht verstandelijke beperking (LVB) bij gezinnen van de WSG.

Analyses

De geselecteerde familiegroepsplannen werden (geanonimiseerd) aangeleverd door de projectleiders van de verschillende jeugdzorgorganisaties. De familiegroepsplannen werden onderworpen aan een inhoudsanalyse zoals omschreven door Hsieh en Shannon (2005). Hiertoe werden de plannen gecodeerd door middel van een door de onderzoekers opgesteld codeerschema. Om de eerste onderzoeksvraag te beantwoorden werd er bij de verschillende organisaties nagevraagd in hoeverre er werd gewerkt met een format om een familiegroepsplan op te stellen. Aan de hand van het verkregen format werd vastgesteld in hoeverre de familiegroepsplannen voldeden aan dit format en in welke mate zij hiervan afweken. Om de tweede onderzoeksvraag te beantwoorden werd er per plan genoteerd 1) welke vragen er voorafgaand aan het familienetwerkberaad waren opgesteld door ouders, netwerk en professionals en 2) of de gemaakte afspraken aansloten bij de vragen, ofwel, of er

middels de afspraak een antwoord werd gegeven op de vraag. Daarnaast werd het aantal gemaakte afspraken per plan genoteerd. Om de derde onderzoeksvraag te beantwoorden werden er drie codeerrondes uitgevoerd. In de eerste codeerronde werden de gemaakte afspraken in de verschillende familiegroepsplannen gethematiseerd. Hiervoor werd per afspraak gekeken naar de vooropgestelde hulpvraag waarbij de afspraak aansloot. Indien de afspraak niet aansloot bij een vooropgestelde hulpvraag werd enkel op basis van de afspraak het thema vastgesteld. De thema's kwamen naar voren uit de gemaakte afspraken en waren niet vooraf door de onderzoekers opgesteld. De eerste codeerronde resulteerde in 89 thema's, zoals 'boosheid', 'toezicht', 'seksualiteit' en 'regels'. In de tweede codeerronde werd er gekeken welke thema's samen een bredere categorie vormden. Op basis hiervan werden 22 bredere categorieën opgesteld, namelijk opvoedingsvaardigheden, structuur in de opvoeding, communicatie tussen ouders en kind, praktische ondersteuning van ouders, emotionele ondersteuning van ouders, opvang/oppas voor kinderen, inzet van professionele zorg, evaluatiegesprekken, communicatie met professionals, communicatie tussen ouders, communicatie tussen gezin en netwerk, bezoeksregeling, veiligheid, sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, lichamelijk en geestelijke gezondheid van de ouders, structurele en niet-structurele dagbesteding, school, huisvesting, huishouden, financiën en overig. In de derde codeerronde werd er gekeken in hoeverre de 22 bredere categorieën verder gegroepeerd konden worden in verschillende domeinen. Op basis hiervan werden er vijf domeinen onderscheiden en een categorie "overig". De vijf domeinen betreffen communicatie en contact, ondersteuning, lichamelijke en geestelijke gezondheid, praktische zaken en opvoeding. Vervolgens werd de verdeling van de gemaakte afspraken over de verschillende domeinen en categorieën vastgesteld en beschreven. Om de vierde onderzoeksvraag te beantwoorden werd de verdeling van de gemaakte afspraken per vorm van familienetwerkberaad vastgesteld. De analyses met betrekking tot het indelen in thema's, categorieën en domeinen werden uitgevoerd door twee onderzoekers (SD en BdM). Bij gebrek aan overeenstemming werd met een derde onderzoeker overlegd (HC) teneinde consensus te bereiken.

Resultaten

Format

Uit navraag bij de verschillende organisaties kwam naar voren dat er sprake is van grote verschillen in de mate waarin een format wordt opgesteld voor het familiegroepsplan.

Daarnaast bleken er ook binnen specifieke vormen van familienetwerkberaden grote verschillen te bestaan tussen de daar tot stand gekomen familiegroepsplannen. Voor familiegroepsplannen die opgesteld worden tijdens een EK-c geldt een specifiek format, het planformulier (Bijlage 3.1), waarin weergegeven dient te worden welke personen betrokken zijn bij de Ek-c, welke hulpvragen vooraf zijn opgesteld, zowel door ouders, netwerk als door professionals, en welke afspraken er zijn gemaakt. Echter, niet alle plannen waren volgens het format opgesteld. Tabel 3.1 geeft weer in hoeverre de plannen voldeden aan het format. In bijna alle plannen werden de gegevens over de aan- en afwezig en de vooropgestelde hulpvragen genoteerd. De vooropgestelde vragen stonden in 18 van 19 plannen genoteerd en in alle plannen werden de gemaakte afspraken beschreven. Daarnaast werd in ongeveer de helft van de plannen beschreven hoe gecommuniceerd zou worden over de gemaakte afspraken en welke professionele hulp ingezet moest worden. In iets meer dan helft van de plannen werd een planbewaker aangewezen. Deze planbewaker is de contactpersoon voor alle betrokkenen en ook degene die actie moet ondernemen als het plan onvoldoende wordt uitgevoerd. In de meeste plannen (15 van de 19 plannen) werd een datum voor het voortgangsgesprek vastgesteld.

Bij FNB-SoNeStra geldt geen vast format voor het opstellen van een familiegroepsplan. Wel werkt Bureau Jeugdzorg Limburg met een drieluik, waarbij allereerst een lijst wordt opgesteld van de belangrijkste thema's, vervolgens wordt gekozen wie uit het netwerk hierover zal meedenken en waarbij tenslotte een actieplan wordt opgesteld. Aan de hand van dit drieluik dient het familiegroepsplan opgesteld te worden. Uit analyse van de plannen bleek dat de lijst met belangrijkste thema's in negen van de 10 plannen werd genoemd, dat in zeven plannen werd genoemd welke leden uit het netwerk betrokken zijn bij het plan en dat in alle familiegroepsplannen de gemaakte afspraken werden beschreven. De familiegroepsplannen opgesteld met FNB-SoNeStra bij de Jeugd- en Gezinsbeschermers zijn volgens de meest vrije vorm opgesteld. Bij het grootste deel van deze plannen ging het niet om een apart document, maar was het familiegroepsplan opgenomen als onderdeel van het gezinsplan. In alle plannen werden de gemaakte afspraken puntsgewijs beschreven. In twee van de zeven plannen stonden de vooropgestelde vragen genoteerd. Geen informatie was terug te vinden over het aantal aanwezigen, afspraken voor evaluatiegesprekken of planbewakers.

Vooropgestelde vragen

Voorafgaand aan het familienetwerkberaad dienen er vragen opgesteld te worden op basis waarvan tijdens de bijeenkomst afspraken worden gemaakt die worden opgesteld in het familiegroepsplan. Voorbeeldvragen zijn: *“Hoe kunnen we ervoor zorgen dat er meer stabiliteit komt in het leven van moeder?, Wat kan het gezin ondersteuning bieden in de opvoeding van de kinderen?, Hoe kunnen we ervoor zorgen dat er een vangnet is als opa en oma niet in staat zijn de kinderen te verzorgen?”*. Om vast te stellen in hoeverre de vooropgestelde vragen worden beantwoord door middel van afspraken is het deel van de plannen waarin vooropgestelde vragen zijn beschreven bestudeerd (29 van de 36 plannen).

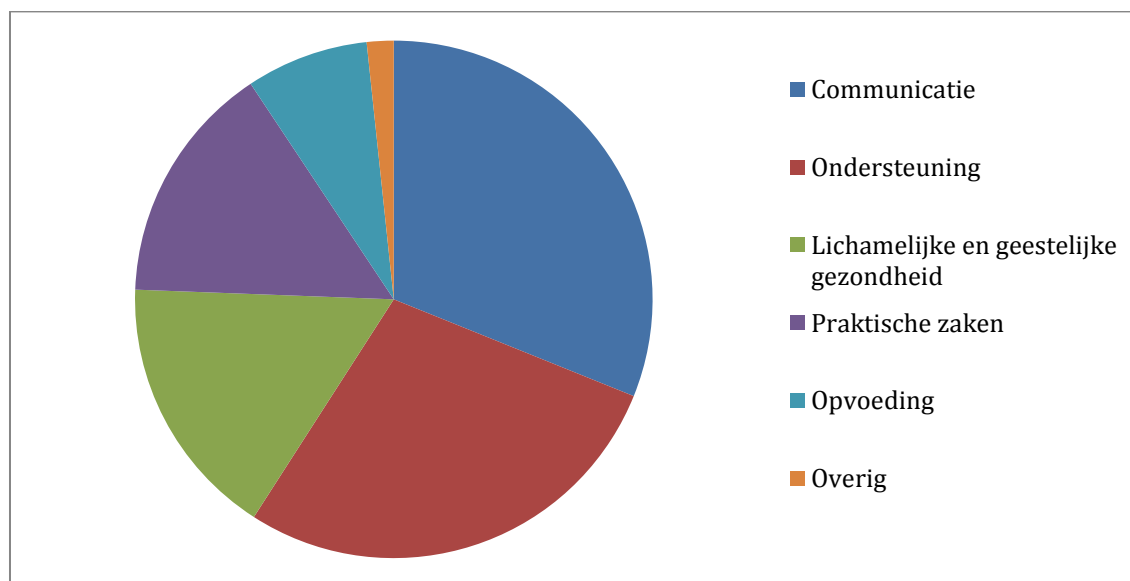
In 79 procent (23 van de 29 plannen) van de plannen werden alle vooropgestelde vragen beantwoord. Hierbij ging het om 78 procent van de EK-c plannen (zeven van de 10 plannen bij WSG en zeven van de negen plannen bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam), 78 procent van de plannen van FNB-SoNeStra, opgesteld bij Bureau Jeugdzorg Limburg (zeven van de negen plannen) en alle plannen van FNB-SoNeStra opgesteld bij de Jeugd- en Gezinsbeschermers (twee van de twee plannen). Het aantal afspraken per plan (al dan niet in reactie op een vooropgestelde vraag) varieerde van drie tot 23. Bij EK-c plannen van de WSG werden er per familiegroepsplan gemiddeld 14 afspraken gemaakt en bij de EK-c plannen van Jeugdbescherming Regio Amsterdam gemiddeld 13 afspraken per plan. De FNB-SoNeStra plannen afkomstig van Bureau Jeugdzorg Limburg bevatten gemiddeld 11 afspraken per plan. De FNB-SoNeStra plannen afkomstig van de Jeugd- & Gezinsbeschermers bevatten gemiddeld acht afspraken per plan.

Inhoud van de plannen

Voor het beantwoorden van de derde onderzoeksvraag “Welke categorieën van afspraken zijn te onderscheiden in de plannen van aanpak?” werden de in de familiegroepsplannen gemaakte afspraken (418 afspraken verdeeld over 36 plannen) geanalyseerd en gecategoriseerd. Dit resulteerde in 22 categorieën verdeeld over vijf domeinen (zie Figuur 3.1). De inhoud van de categorieën en de verdeling van de gemaakte afspraken over de domeinen en categorieën wordt hieronder beschreven. Tabel 3.2 bevat van alle categorieën een vijftal afspraken die kenmerkend zijn voor de desbetreffende categorie.

Figuur 3.1.

Gemaakte afspraken verdeeld over de vijf domeinen

Communicatie en contact

In totaal ging 32 procent van de gemaakte afspraken (132 afspraken verdeeld over 34 plannen) over communicatie. Dit domein omvatte de volgende subcategorieën: communicatie met professionals, communicatie tussen ouders, communicatie tussen gezin en netwerk, communicatie tussen kind en ouders en bezoekregeling. De afspraken in de categorie ‘communicatie met professionals’ (10 afspraken verdeeld over negen plannen) hadden betrekking op de communicatie tussen ouders en professionals of netwerk en professionals. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Hulpverleners moeten meedenken en niet in bepalende zin praten en doen”*. De afspraken in de categorie ‘communicatie tussen ouders’ (42 afspraken verdeeld over 18 plannen) hadden betrekking op de contacten tussen ouders onderling. Deze afspraken gingen over de manier van contact tussen ouders, maar ook over het tonen van respect naar elkaar. Een voorbeeld van een afspraak is *“De communicatie van ouders over belangrijke dingen gaat per mail, deze heeft een aanhef en wordt met een groet afgesloten”*. Afspraken in de categorie ‘communicatie tussen gezin en netwerk’ (19 afspraken verdeeld over negen plannen) gingen over het contact en de communicatie van het kind en/of ouders met familieleden en het netwerk. Hierin kwamen bijvoorbeeld afspraken over de omgang van het kind met het netwerk naar voren. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Contact tussen opa/oma en kind en moeder zo snel mogelijk opstarten”*. De afspraken in de categorie ‘communicatie tussen ouder en kind’ (22 afspraken verdeeld over 12 plannen) hadden betrekking op het contact en de communicatie tussen ouders en kinderen. Een

voorbeeld van een afspraak is: *“Kind heeft behoefte aan contact met vader, elke dag en kind maakt afspraak met vader hierover”*. Tenslotte gingen de afspraken in de categorie ‘bezoekregeling’ (39 afspraken verdeeld over 19 plannen) over de bezoek- en omgangsregeling, zoals bijvoorbeeld waar het kind verblijft gedurende de vakantie en door de week, welke afspraken er gemaakt worden rondom verjaardagen en hoe ervoor gezorgd kan worden dat gemaakte afspraken worden nagekomen. Een voorbeeld van een afspraak is *“In de oneven weekenden is [kind] van vrijdag 18.30 tot zondag 17.00 bij zijn vader en zijn vriendin”*.

Ondersteuning

In totaal ging 28 procent van de gemaakte afspraken (117 afspraken verdeeld over 26 plannen) over ondersteuning. Dit domein omvatte de volgende subcategorieën: praktische ondersteuning, emotionele ondersteuning, opvang/oppas, inzet professionele zorg en evaluatiegesprekken. De afspraken in de categorie ‘praktische ondersteuning’ (23 afspraken verdeeld over 11 plannen) hadden betrekking op de praktische ondersteuning die ouders ontvingen van hun netwerk, bijvoorbeeld het meegaan naar afspraken met jeugdzorg of het helpen met koken. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Oma en zusje koken op alle werkdagen behalve op woensdag, dan kookt moeder zelf”*. De afspraken in de categorie ‘emotionele ondersteuning’ (25 afspraken verdeeld over 12 plannen) hadden betrekking op de ondersteuning en adviezen die ouders ontvingen op emotioneel vlak. Het ging hier over afspraken wie ouders konden bellen voor opvoedingsadvies of als ze het emotioneel zwaar hadden. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Moeder kan bij oma terecht met opvoedvragen”*. De afspraken in de categorie ‘opvang/oppas voor kinderen’ (23 afspraken verdeeld over 15 plannen) hadden betrekking op het opvangen van de kinderen in geval van nood of het oppassen om ouders te ontlasten. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Als ouders er samen tussenuit gaan, zorgen opa en oma voor kind”*. De afspraken in de categorie ‘inzet professionele zorg’ (22 afspraken verdeeld over 15 plannen) hadden betrekking op de professionele zorg die naar aanleiding van de hulpvraag werd ingezet. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Spoedaanmelding van vader bij Iriszorg via huisarts”*. Tenslotte hadden de afspraken in de categorie ‘evaluatiegesprekken’ (24 afspraken verdeeld over 18 plannen) betrekking op evaluatiegesprekken die werden gemaakt om de uitvoering van het plan te monitoren. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Bij evaluatie beoordeelt het netwerk of de inzet van professionele zorg nodig is om het verleden te laten rusten”*.

Lichamelijke en geestelijke gezondheid

In totaal ging 17 procent van de gemaakte afspraken (69 afspraken verdeeld over 24 plannen) over de lichamelijke en geestelijke gezondheid van zowel ouders als kinderen. Dit domein omvatte de volgende subcategorieën: veiligheid, sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind en lichamelijke en geestelijke gezondheid van de ouders. De afspraken in de categorie ‘veiligheid’ (19 afspraken verdeeld over zeven plannen) hadden betrekking op de directe veiligheid in een gezin. Hierin komen zaken naar voren als hoe men het beste kan handelen als er ruzie of geweld dreigt of hoe de veiligheid voor het kind verbeterd moet worden om uithuisplaatsing te voorkomen. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Als er wel conflicten zijn, wordt er voor gezorgd dat [kind] naar zijn kamer gaat of dat de volwassenen naar een ruimte gaan waar [kind] hen niet hoort”*. De categorie ‘sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind’ (44 afspraken verdeeld over 18 plannen) bevatte afspraken die van belang zijn voor een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Deze afspraken hebben betrekking op sociaal contact, emotionele ondersteuning en geestelijke of lichamelijke gezondheid. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Als zij [kind] drang voelt om zichzelf te beschadigen, gooit zij als afleiding ballen tegen de muur, scheurt papier etc”*. De afspraken in de categorie ‘lichamelijke en geestelijke gezondheid van ouders’ (zes afspraken verdeeld over drie plannen) hadden betrekking op de lichamelijke en geestelijke gezondheid van ouders. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Ouders kunnen aantonen dat zij clean zijn. Netwerk houdt dit in de gaten”*.

Praktische zaken

In totaal ging 15 procent van de gemaakte afspraken (63 afspraken over 28 plannen) over praktische zaken. Dit domein omvatte de volgende subcategorieën: niet-structurele dagbesteding, school, financiën, huisvesting en huishouden. De afspraken in de categorie ‘niet-structurele dagbesteding’ (22 afspraken verdeeld over 13 plannen) hadden betrekking op de vrijetijdbesteding van de kinderen en uitjes met kinderen en ouders/netwerk. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Kind gaat met M. naar skeelerbaan voor proefles”*. Afspraken in de categorie ‘school’ (12 afspraken verdeeld over 10 plannen) hadden betrekking op het maken van huiswerk, spijbelgedrag en het zoeken van passend onderwijs. Een voorbeeld van een afspraak is: *“[Kind] kan niet wisselen van school”*. De afspraken in de categorie ‘financiën’ (15 afspraken verdeeld over 15 plannen) hadden betrekking op uitgavenpatronen, schulden en het zoeken naar werk. Een voorbeeld van een afspraak is: *“Eerste levensbehoeften*

zijn belangrijk, dus moeder moet prioriteiten stellen. Op papier schrijven wat de dringende boodschappen zijn, moeder mag niet meer geld uitgeven dat ze te besteden heeft". Afspraken in de categorie 'huisvesting' (negen afspraken verdeeld over acht plannen) hadden betrekking op het zoeken naar woonruimte, het vestigen op een vast woonadres alsmede het inschrijven bij de gemeente. Een voorbeeld van een afspraak is: *"Vriendin reageert samen met moeder op woningnet iedere donderdag en vrijdag"*. Tenslotte gingen de afspraken in de categorie 'huishouden' (vijf afspraken verdeeld over vijf plannen) over klusjes in het huishouden of het samenstellen van een nieuwe inrichting. Een voorbeeld van een afspraak is: *"Moeder maakt elke maand de wasmachine schoon"*.

Opvoeding

In totaal ging zeven procent van de gemaakte afspraken (32 afspraken verdeeld over 16 plannen) over de opvoeding van de kinderen in het gezin. Dit domein bevatte de subcategorieën opvoedingsvaardigheden en structuur in de opvoeding. De afspraken in de categorie 'opvoedingsvaardigheden' (20 afspraken verdeeld over 12 plannen) hadden betrekking op de pedagogische vaardigheden van ouders en het hanteren van duidelijke regels en grenzen. Een voorbeeld van een afspraak is: *"[Kind] heeft een reden nodig bij begrenzing"*. De afspraken in de categorie 'structuur in de opvoeding' (12 afspraken verdeeld over negen plannen) hadden betrekking op de structuur die werd gehandhaafd met betrekking tot opvoeding. Een voorbeeld van een afspraak is: *"[Kind] moet in het weekend om 21.30 naar bed, behalve bij besproken uitzonderingen"*.

Overig

Enkele afspraken (één procent) waren niet in te delen in één van de hierboven genoemde categorieën en werden zodoende in de categorie 'overig' ingedeeld (vijf afspraken verdeeld over drie plannen). Een voorbeeld van een afspraak is: *"Er wordt een afspraak gemaakt om de spullen van ma bij elkaar te zetten en te kijken wat er allemaal is"*.

Inhoud van de plannen per vorm familienetwerkberaad

Op domeinniveau bleek dat in zowel de EK-c plannen van Jeugdbescherming Amsterdam als van de WSG de meeste afspraken werden gemaakt in het domein 'ondersteuning'. In zowel de FNB-SoNeStra plannen van Bureau Jeugdzorg Limburg als van de Jeugd- & Gezinsbeschermers werden de meeste afspraken gemaakt in het domein 'communicatie'.

Wanneer per domein werd gekeken naar de verdeling van de gemaakte afspraken over de verschillende subcategorieën bleek dat, in het domein ‘communicatie’, zowel de EK-c plannen van de WSG als de FNB-SoNeStra plannen van Bureau Jeugdzorg Limburg de meeste afspraken bevatten in de categorie ‘communicatie tussen ouders’, terwijl bij de EK-c plannen van Jeugdbescherming Amsterdam en de FNB-SoNeStra plannen van de Jeugd- & Gezinsbeschermers de meeste afspraken in de categorie ‘bezoekregeling’ vielen.

In het domein ‘ondersteuning’ kwamen zowel bij de EK-c plannen van de WSG als de FNB-SoNeStra plannen die werden opgesteld bij Bureau Jeugdzorg Limburg afspraken in de categorie ‘inzet van professionele zorg’ het vaakst voor, terwijl bij de EK-c plannen van Jeugdbescherming Amsterdam de meeste afspraken gecategoriseerd werden als ‘praktische ondersteuning van ouders’. Als laatste kwamen in de FNB-SoNeStra plannen van de Jeugd- & Gezinsbeschermers afspraken in de categorie ‘opvang/oppas voor kinderen’ het meeste voor.

In het domein ‘lichamelijke en geestelijke gezondheid’ kwamen bij de EK-c plannen van de WSG afspraken in de categorie ‘veiligheid’ het vaakst voor, terwijl bij de EK-c plannen van Jeugdbescherming Amsterdam, de FNB-SoNeStra plannen die werden opgesteld bij Bureau Jeugdzorg Limburg en de FNB-SoNeStra plannen van de Jeugd- & Gezinsbeschermers de meeste afspraken vielen in de categorie ‘sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind’.

In het domein ‘praktische zaken’ kwamen bij de EK-c plannen van de WSG afspraken in de categorieën ‘niet-structurele dagbesteding’ en ‘financiën’ het vaakst voor. Bij de EK-c plannen van Jeugdbescherming Amsterdam gold dit voor de categorie ‘niet-structurele dagbesteding’. In de FNB-SoNeStra plannen die werden opgesteld bij Bureau Jeugdzorg Limburg kwamen daarentegen afspraken in de categorie ‘school’ het vaakst voor, terwijl bij de FNB-SoNeStra plannen van de Jeugd- & Gezinsbeschermers de meeste afspraken in de categorie ‘financiën’ vielen.

In het domein ‘opvoeding’ kwamen, zowel bij de EK-c plannen van de WSG als de FNB-SoNeStra plannen van de Jeugd- & Gezinsbeschermers, afspraken in de categorie ‘opvoedingsvaardigheden’ het vaakst voor terwijl bij de EK-c plannen van Jeugdbescherming Amsterdam de meeste afspraken vielen in de categorie ‘structuur in de opvoeding’. In de FNB-SoNeStra plannen die werden opgesteld bij Bureau Jeugdzorg Limburg kwamen afspraken in de categorie ‘communicatie tussen ouder en kind’ het vaakst voor.

Discussie en conclusie

Discussie

In dit deel van het onderzoeksrapport is met behulp van kwalitatief onderzoek ingegaan op de inhoud van familiegroepsplannen. De plannen van aanpak van verschillende jeugdzorgorganisaties werden gecodeerd en geanalyseerd om de volgende vier onderzoeksvragen te beantwoorden: 1) Wordt er voor het opstellen van een familiegroepsplan gewerkt met een vast format en zo ja, voldoen de gemaakte plannen aan dit format?, 2) In hoeverre worden de vooropgestelde vragen, gemaakt door ouders, netwerk en professionals, beantwoord door middel van afspraken?, 3) Welke categorieën van afspraken zijn te onderscheiden in de plannen van aanpak? en 4) Welke verschillen zijn er te vinden in de plannen van aanpak tussen organisaties en tussen de verschillende vormen van familienetwerkberaden?

Uit dit onderzoek komt naar voren dat er veel variatie is in de manier waarop familiegroepsplannen opgesteld worden. Waar FNB-SoNeStra plannen vormvrij zijn, worden EK-c plannen opgesteld volgens een vast format. Dit format wordt echter niet altijd geheel gevolgd, zoals ook eerder bleek uit het onderzoek van Schuurman (2011) en het onderzoek van Oosterkamp-Szwajcer en collega's (2012). Ondanks dat het format niet in alle gevallen wordt gevolgd, laten EK-c plannen onderling meer overeenkomsten zien dan FNB-SoNeStra plannen. Daarnaast bevatten EK-c plannen meer informatie over de betrokkenen bij het familienetwerkberaad, over de vooropgestelde hulpvragen die tijdens het beraad beantwoord moeten worden en over de onderlinge communicatie over de uitvoering van het plan. Ook wordt in EK-c plannen een groter aantal afspraken gemaakt. In de familiegroepsplannen die zonder vast format zijn opgesteld ontbreekt vaker wie de planbewaker is en wanneer evaluatiebijeenkomsten worden georganiseerd. Het is echter onbekend of deze afspraken niet zijn gemaakt of dat deze niet in het familiegroepsplan zijn gedocumenteerd. Onze bevindingen suggereren dat het opstellen van een familiegroepsplan volgens vaste kaders leidt tot een vollediger en uitgebreider plan waarin meer aandacht is voor de monitoring van de uitvoering van het plan.

Een opvallende bevinding van het onderzoek is dat bij geen van de gezinnen bij Jeugdbescherming Overijssel informatie beschikbaar was in de dossiers over de uitvoering van het familienetwerkberaad en de inhoud van het familiegroepsplan (uitgevoerd binnen VERVE). In het onderzoeksrapport naar VERVE van Balder-van Seggelen, de Jong en Slot (2013) wordt benoemd dat bij deze werkvorm een kader voor de verslaglegging ontbreekt en

wordt gesteld dat dit geen direct probleem vormt voor de praktijk. Echter, door het ontbreken van informatie over de familiegroepsplannen in de dossiers is het onduidelijk of dergelijke plannen wel ontwikkeld maar niet opgetekend zijn, of dat er geen sprake is van een familiegroepsplan. De kans is groot dat het ontbreken van deze informatie de uitvoering van gemaakte afspraken in de praktijk en de evaluatie daarvan belemmert. Niet uit alle plannen bleek of er voorafgaand aan het familienetwerkberaad vragen opgesteld waren die de basis vormden voor de te maken afspraken. In 79 procent van de plannen waarin deze vragen stonden beschreven, werden alle vooraf gestelde vragen beantwoord door middel van gemaakte afspraken. De niet beantwoorde vragen variëren in ernst en onderwerp. Er lijkt op dit gebied geen sprake van een patroon.

De meeste gemaakte afspraken vielen in de domeinen ‘communicatie’ (31 procent) en ‘ondersteuning’ (28 procent). Binnen het domein communicatie werden vooral in de categorieën ‘communicatie tussen ouders’ (10 procent) en ‘bezoekregeling (negen procent) veel afspraken gemaakt. Dit komt overeen met onderzoek van Bureau Jeugdzorg Haaglanden (2006), waarin werd gevonden dat veel afspraken waren gericht op de communicatie/onderlinge relaties in het gezin en bezoekregeling. Tussen de familiegroepsplannen die tot stand kwamen middels verschillende vormen van familienetwerkberaden werden zowel overeenkomsten als verschillen gevonden in de verdeling van de afspraken over de vastgestelde domeinen en categorieën. Ook dit komt overeen met de bevindingen van eerder onderzoek (Bureau Jeugdzorg Haaglanden, 2006).

Aangezien de onderzoeksgroep van dit onderzoek bestond uit gezinnen waarin sprake is van een ondertoezichtstelling van één of meerdere kinderen lijkt het opvallend dat een relatief klein deel van de afspraken (vijf procent) direct betrekking heeft op de veiligheid van de kinderen in het gezin. Immers, een ondertoezichtstelling wordt uitgesproken als de ontwikkeling van kinderen in gevaar is door problemen in het gezin, zoals (maar niet uitsluitend) door verwaarlozing, mishandeling, huiselijk geweld en pedagogische onmacht van ouders. Het familiegroepsplan heeft tot doel om de veiligheid van de kinderen in het gezin te waarborgen, op basis waarvan verwacht werd dat een groter deel van de afspraken in de categorie ‘veiligheid’ geschaard zou kunnen worden. Ook in de onderzoeken van Schuurman (2011) en Schuurman en Mulder (2011) spelen afspraken die direct betrekking hebben op de veiligheid van de kinderen in het gezin een kleine rol. In het onderzoek van Bureau Jeugdzorg Haaglanden (2006) werd daarnaast in 40 familiegroepsplannen slechts één afspraak gemaakt die direct betrekking had op de veiligheid. Veel van de gemaakte afspraken in de familiegroepsplannen, bijvoorbeeld afspraken over bezoekregeling en over de

(opvoed)ondersteuning van ouders, lijken echter indirect betrekking te hebben op de veiligheid in het gezin. Onderzoek naar de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden zal moeten uitwijzen of de veiligheid voor de kinderen in het gezin verbetert door het maken van directe of indirecte afspraken op het gebied van veiligheid in het familiegroepsplan. Een alternatieve verklaring voor de constatering dat relatief weinig afspraken direct betrekking hebben op de veiligheid is dat er naast de gemaakte afspraken in het familiegroepsplan andere afspraken gemaakt worden. Zo werden veel van de familiegroepsplannen bij de Jeugd- en Gezinsbeschermers opgenomen als onderdeel van het gezinsplan, waarin ook andere afspraken opgetekend waren. Ook zagen we dat in de gemaakte afspraken in het familiegroepsplan verwezen werd naar een veiligheidsplan waarin additionele afspraken beschreven werden. Het opstellen van een plan naast het familiegroepsplan zou er toe kunnen leiden dat de (resterende) vragen voor het familienetwerkberaad in mindere mate gaan over het waarborgen van de veiligheid, maar meer betrekking hebben op de dagelijkse ondersteuning van ouders in het zorgen voor hun kinderen.

Wat verder opvalt is de grote variatie in concretisering van de gemaakte afspraken. Veel van de gemaakte afspraken zijn vrij abstract en geven daardoor weinig handvatten voor de uitvoering ervan. Bijvoorbeeld, bij de afspraak “*Ouders moeten het verleden laten rusten*” blijft onduidelijk wat hieronder verstaan wordt en hoe ouders dit gaan aanpakken. Onduidelijke en niet concrete afspraken verkleinen de kans op een succesvolle uitvoering en evaluatie van het familiegroepsplan. Het maken van concrete afspraken werd in eerder onderzoek al als voorwaarde voor succes genoemd (Bureau Jeugdzorg Haaglanden, 2006).

Ten slotte werden verschillen gevonden tussen de plannen van de WSG en de overige familiegroepsplannen. In de plannen van de WSG werden de meeste afspraken gemaakt over opvoedingsvaardigheden, inzet van professionele zorg, veiligheid en financiën waar dit bij de overige organisaties in mindere mate het geval was. Vooral afspraken in de categorie ‘veiligheid’ werden beduidend vaker gemaakt. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er bij deze doelgroep, waarbij sprake is specifieke problematiek in de vorm van een verstandelijke beperking, vaker noodzaak is tot het verbeteren van de veiligheid in het gezin en de inzet van professionele zorg.

Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek

Voor zover bekend is dit één van de eerste onderzoeken naar de inhoud van familiegroepsplannen die gemaakt zijn tijdens verschillende vormen van familienetwerkberaden. Deze opzet maakte het mogelijk om niet alleen de vorm en inhoud

van het totaal aan familiegroepsplannen te onderzoeken maar ook verschillen tussen de familiegroepsplannen in kaart te brengen. Een beperking van het onderzoek is het gebruik van dossierinformatie aangeleverd door de verschillende jeugdzorgorganisaties. De kans bestaat dat gemaakte afspraken niet (tijdig) zijn overgenomen in de dossiers, waardoor deze niet zijn meegenomen in dit onderzoek. Ook dient benadrukt te worden dat de indeling van de afspraken in categorieën in sommige gevallen niet eenduidig was, met name bij afspraken die niet aansloten bij vooropgestelde hulpvragen. Dit kan de categorisatie en daarmee de verdeling van de afspraken over de categorieën beïnvloeden hebben.

Implicaties voor de praktijk

Uit de resultaten van deze kwalitatieve analyse van de inhoud van familiegroepsplannen volgt een aantal aanbevelingen voor de praktijk. Allereerst lijkt het gebruik van een vast format voor het maken van een familiegroepsplan raadzaam, aangezien dit de kans groter maakt dat 1) door middel van vooropgestelde vragen duidelijk wordt waar het familiegroepsplan zich op dient te richten, 2) duidelijk is wie er betrokken zijn bij het maken en uitvoeren van het familiegroepsplan, 3) een planbewaker wordt aangewezen die de uitvoering van het plan monitort en actie onderneemt wanneer dit niet gebeurt en 4) dat er afspraken gemaakt worden over de evaluatie van de uitvoering van het plan.

Een tweede aanbeveling is om afspraken in het familiegroepsplan concreet te formuleren. Hoewel dit voor een deel van de geanalyseerde afspraken al geldt, wordt in dit onderzoek ook gevonden dat een groot deel van de afspraken abstract geformuleerd is. Al in eerdere onderzoeken werd een concretisering van plannen genoemd als voorwaarde voor succes (Bureau Jeugdzorg Haaglanden, 2006). Gezin en netwerk lijken daarom gebaat bij handvatten om afspraken zo concreet mogelijk te kunnen opstellen tijdens het familienetwerkberaad. Daarnaast lijkt extra aandacht van de jeugdbeschermer op dit gebied belangrijk, daar deze de taak heeft familiegroepsplannen te toetsen op geschiktheid om de problemen in het gezin aan te pakken.

Conclusie

Huidig kwalitatief onderzoek is één van de eerste onderzoeken in Nederland naar de inhoud van de familiegroepsplannen bij verschillende vormen van familienetwerkberaden. Geconcludeerd kan worden dat een familiegroepsplan dat is opgesteld volgens een vast format leidt tot meer informatie over de betrokkenen, over de voorgelegde hulpvragen die

tijdens het beraad beantwoord moeten worden en over de onderlinge communicatie over de uitvoering van het plan.

De meeste afspraken in de familiegroepsplannen hadden betrekking op de communicatie tussen ouders, bezoeksregeling en sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Opvallend weinig afspraken hadden betrekking op de directe veiligheid van de kinderen in het gezin. Hierdoor rijst de vraag of familiegroepsplannen gemaakt worden als vervangend hulpverleningsplan of als onderdeel van een groter hulpverleningsplan waarin ook afspraken opgetekend worden die via de reguliere werkwijze gemaakt worden.

Hoewel in de meeste familiegroepsplannen afspraken worden gemaakt die antwoord geven op de vooropgestelde vragen, wordt ook geconcludeerd dat veel plannen summiere informatie geven en slecht zijn gedocumenteerd. Daarnaast zijn veel afspraken abstract geformuleerd, wat de kans op succesvolle uitvoering en evaluatie verkleint. Deze bevindingen suggereren dat de inbedding van familiegroepsplannen in de jeugdbescherming nog sterk verbeterd kan worden.

Tabel 3.1.

Voldoen de plannen aan het vooropgestelde format?

	<i>N / %</i>
Ek-c N = 19	
Leeftijd van de kinderen	19 / 100 %
Datum Ek-c	19 / 100 %
Namen van aanwezige minderjarigen	15 / 80 %
Namen van aanwezige volwassenen	19 / 100 %
Namen van afwezigen	13 / 68 %
Namen van aanwezigen bij eerste en laatste fase van EK-c	16 / 84 %
Vooropgestelde vragen	19 / 100 %
Plan geaccepteerd door	19 / 100 %
Afspraken over professionele hulp	12 / 63 %
Hoe wordt gecommuniceerd?	9 / 47 %
Sitebeheerder e-Kracht	3 / 16 %
Planbewaker voor goede uitvoering plan	14 / 74 %
Welke professionele hulp is daarbij nodig?	11 / 58 %
Wie neemt contact op met wie?	13 / 68 %
Afspraken over voortgangsgesprek	15 / 79 %
Namen van aanwezigen bij voortgangsgesprek	16 / 84 %

Tabel 3.2.

Kenmerkende afspraken voor de gevonden categorieën

Domein Categorie	Voorbeelden van afspraken
Opvoeding	
Opvoedingsvaardigheden	☐ “Voor [kind] komt er een broekplas x-systeem. Als ze droog blijft komt er een x bij, als ze in haar bed plast gaat er een x af. Bij 10 x krijgt [kind] een cadeautje of geld van ouders.” ☐ “Ouders zullen elkaar respecteren bij het straffen van de kinderen.” ☐ “Vader moet consequent zijn bij afspraken.” ☐ “[Kind] heeft reden nodig bij begrenzing.” ☐ “Kind met rust laten over beugel, misschien dat ze deze dan uit zichzelf gaat dragen”.
Structuur	☐ “[Kind] moet in het weekend om 21.30 naar bed, behalve bij besproken uitzonderingen” ☐ “[Kind] is door de weeks vaker thuis.” ☐ “Vader wordt de vaste persoon die het kind haalt en brengt. Als vader verhinderd is, doet pleegmoeder dit.” ☐ “Moeder leest iedere avond voor aan de kinderen. Als moeder niet kan, doet tante dit.” ☐ “Ouders eten met de kinderen samen aan tafel.”
Ondersteuning	
Praktische ondersteuning van ouders	☐ “Vader maakt afspraken over het naar school brengen van de kinderen als moeder geopereerd wordt.” ☐ “Als [kind] naar vader gebracht moet worden, zorgt het netwerk voor vervoer als dat nodig is.” ☐ “Vriend kan, indien nodig, moeder helpen met het doen van boodschappen.” ☐ “Tante ondersteunt vader bij het brengen en halen van [kind] naar zwembad”. ☐ “Netwerk is beschikbaar om, zo nodig, een kind uit school mee te nemen.”

Emotionele ondersteuning van ouders	☐ <i>"Moeder neemt contact op met netwerk als het niet goed met haar gaat."</i> ☐ <i>"Moeder mag haar hart luchten bij vriendin, zij belt haar elke avond en biedt een luisterend oor."</i> ☐ <i>"Oom is bereikbaar voor gesprekken (vooral op zaterdag en zondag)."</i> ☐ <i>"Ouders durven om advies te vragen bij anderen."</i> ☐ <i>"Moeder mag het crisisbelteam midden in de nacht wakker bellen als er iets is."</i>
Opvang/oppassen van kinderen	☐ <i>"[Kind] zou op 22 november van 1 tot 5 uur naar M. gaan, M. en S. maken hiervoor een nieuwe afspraak."</i> ☐ <i>"Als er opvang nodig is, kan [kind] naar buurvrouw van pleegmoeder."</i> ☐ <i>"Spirit Spoedhulp heeft een plek op een MOC geregeld voor de kinderen."</i> ☐ <i>"Tijdelijke opvang bij iemand uit het netwerk is nu nog niet van toepassing."</i> ☐ <i>"Belangrijk is dat er opvang is tijdens de spitsuren (van 7-9.30 en van 5-9), vriendin heeft goede ervaringen met ZZP-ers die opgeleid zijn tot en ervaring hebben met autistische kinderen."</i>
Inzet professionele zorg	☐ <i>"Samen met de kinderen gaat moeder naar gezinsgerichte therapie bij de Bascule"</i> ☐ <i>"Moeder gaat deelnemen aan de training 'Uit de schaduw van een ander'."</i> ☐ <i>"Consulten plant een kennismaking met de bewindvoering, deze start binnenkort."</i> ☐ <i>"Moeder moet diagnostische onderzoek laten doen."</i> ☐ <i>"[Kind] is aangemeld bij Lijn 5."</i>
Evaluatie afspraken	☐ <i>"Een keer in de drie maanden wordt een evaluatie gehouden met moeder, vader en [kind] om te kijken waar knelpunten zitten."</i> ☐ <i>"Op 28 november is er een bijeenkomst over de vraag waar [kind] in de toekomst gaat wonen."</i> ☐ <i>"Een keer per maand komt het netwerk bij elkaar om te bespreken wat er goed gaat en wat er minder goed gaat."</i> ☐ <i>"Tante belt moeder één keer per week voor een tussentijdse evaluatie."</i> ☐ <i>"Ouders nemen contact met elkaar op als ze merken dat de gemaakte afspraken niet werken."</i>

Communicatie	
Communicatie met professionals	☐ <i>“Moeder en oma onderhouden alle contacten (met school, arts, psychiater, etc.).”</i> ☐ <i>“Gezinsvoogd houdt moeder maandelijks oppervlakkig en objectief op de hoogte van de omstandigheden van het kind.”</i> ☐ <i>“Oma’s begeleiden de bezoeken van kind aan vader en brengen verslag uit aan netwerk en gezinsvoogd.”</i> ☐ <i>“Er wordt gebeld met de gezinsvoogd over het vervolg van de behandeling.”</i> ☐ <i>“In het belang van [kind] is het belangrijk dat gezinsvoogd en pleegmoeder op één lijn zitten en eensluidend communiceren met ouders en grootouders.”</i>
Communicatie tussen ouders	☐ <i>“De communicatie tussen ouders zal via de Jeugdbeschermer blijven verlopen.”</i> ☐ <i>“Moeder belt vader op woensdag om te vertellen waar hij [kind] kan ophalen op zaterdag.”</i> ☐ <i>“Beide ouders schrijven in een logboek hoe het is gegaan, niet reageren op wat de ander schrijft.”</i> ☐ <i>“De informatieoverdracht van de ene ouder aan de andere ouder vindt plaats op de momenten dat de kinderen worden opgehaald bij de andere ouder.”</i> ☐ <i>“Vader moet goed op de hoogte gehouden worden van het contact tussen moeder en [kind].”</i>
Communicatie tussen gezin en netwerk	☐ <i>“Opa en oma moeten hun aandacht goed verdelen over beide kleinkinderen”.</i> ☐ <i>“Vader moet de Marokkaanse cultuur van zijn ouders accepteren, hij mag niet tegen hen uitvallen.”</i> ☐ <i>“De familie van moeder mag door de week telefonisch contact opnemen met [kind].”</i> ☐ <i>“Het netwerk van moeder en van vader wisselen telefoonnummers en e-mail adressen uit.”</i> ☐ <i>“Het netwerk zal contact houden via een website waar moeder beheerder van is.”</i>

Communicatie tussen ouder en kind	☐ <i>“Als het vader niet lukt om de kinderen in hun eigen omgeving op te zoeken, zal hij dit eerlijk aangeven.”</i> ☐ <i>“De kinderen mogen vader berichtjes sturen, ook al weten zij dat vader niet altijd in de gelegenheid is om vlot te reageren.”</i> ☐ <i>“Relatie van [kind] met ouders en zusjes uitbreiden, bijvoorbeeld door tijd door te brengen met aparte gezinsleden.”</i> ☐ <i>“Rustig met elkaar praten.”</i> ☐ <i>“[Kind] wil bemiddeling met ouders door stief tante.”</i>
Bezoekregeling	☐ <i>“Dinsdag en donderdag zal [kind] vanuit school naar moeder gaan tot 19.30.”</i> ☐ <i>“Op zaterdagmiddag hebben alle kinderen contact met vader, de tijd kan wisselen afhankelijk van afspraken die de kinderen hebben.”</i> ☐ <i>“In de Kerstvakantie gaat [kind] voor de helft naar opa en oma en de andere helft naar vader en pleegmoeder.”</i> ☐ <i>“Kinderen gaan in het weekend naar ouders van zaterdag 10.00 tot zondag 18.00.”</i> ☐ <i>“[Kind] slaapt volgens het rooster bij haar vader. Als ze op donderdag niet bij haar vaders slaapt, slaapt ze bij opa en oma (vaderszijde)”</i>
Ontwikkeling kind	
Veiligheid	☐ <i>“Als moeder wil dat [kind] weer thuis komt wonen, moet zij de afspraken van het veiligheidsplan nakomen.”</i> ☐ <i>“Bij calamiteiten tussen ouders meldt moeder dit bij oma (mz) en vader bij oma (vz). Beide oma's bellen dan hierover met elkaar.”</i> ☐ <i>“Als er sprake dreigt te zijn van huiselijk geweld gaat vader een uur weg (naar ouders, vriend, met hond wandelen) of even naar boven.”</i> ☐ <i>“Als ouders geen oplossing voor een ruzie kunnen vinden, wordt gezinsvoogd benaderd.”</i> ☐ <i>“Opa's onderzoeken de mogelijkheid om, met hulp, als grootouders de vaardigheid te krijgen om de kinderen in hun huis op te nemen.”</i>

Sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind	☐ <i>“Kind terug verwijzen naar degene waar zij een probleem mee heeft.”</i> ☐ <i>“[Kind] mag altijd langskomen bij de buurvrouw en haar zoon, dit is voor hem positieve afleiding.”</i> ☐ <i>“Oom geeft [kind] een theaterworkshop, wat hem kan helpen als hij boos wordt.”</i> ☐ <i>“[Kind] kan al goed voor zichzelf opkomen. Moeder durft haar meer los te laten. [Kind] wordt niet meer gepest, als ze wel gepest wordt zegt ze “Stop!” en als het dan doorgaat haalt ze de mentor of adjunct directeur.”</i> ☐ <i>“In overleg met [kind] en moeder zal gezinsvoogd bekijken hoe het kind geholpen kan worden met zijn blow probleem.”</i>
Lichamelijke en geestelijke gezondheid van ouders	☐ <i>“Een nieuwe gebitsprothese is beter voor het zelfvertrouwen van moeder.”</i> ☐ <i>“Om verleden achter zich te laten moeten ouders eerst aan zichzelf werken.”</i> ☐ <i>“Drugsproblemen aanpakken door over problematiek te praten, netwerk houdt hen in de gaten.”</i> ☐ <i>“Ouders hebben af en toe tijd voor zichzelf.”</i> ☐ <i>“Vader kan ter ontspanning muziek maken en gaan bowlen met moeder of zijn vriend.”</i>
Praktische zaken	
Niet-structurele dagbesteding	☐ <i>“Vader neemt kinderen vaker mee naar buiten.”</i> ☐ <i>“Het neefje van vader zal een keer in de maand met [kind] voetballen of iets sportiefs ondernemen”</i> ☐ <i>“Tante is bereid om [kind] minimaal drie keer per jaar mee te nemen naar een pretpark”</i> ☐ <i>“We zullen met het gezin vaker leuke dingen doen.”</i> ☐ <i>“Vriendin zal samen met moeder opzoek gaan naar leuke activiteiten, om eens per maand te ondernemen, zoals naar de kinderboerderij gaan.”</i>

School	☐ <i>“Vader en moeder gaan samen met Jeugdzorg op zoek naar een school waar optimale pedagogische begeleiding mogelijk is, in het kader van Passend Onderwijs.”</i> ☐ <i>“Ouders wisselen de ouderavonden af.”</i> ☐ <i>“Vriendin oefent iedere dag na school rekenen met [kind].”</i> ☐ <i>“[Kind] krijgt vijf euro beloning als hij naar school blijft gaan en goede cijfers haalt. Dit krijgt hij per rapport van 8 mensen uit het netwerk. Minimaal een rapportcijfer zes.”</i> ☐ <i>“Op school krijgt [kind] ondersteuning bij het maken van huiswerk.”</i>
Financiën	☐ <i>“Oma wacht eind van de maand af en het bericht van de belastingdienst. Ze kijkt of ze de rekening van het kinderdagverblijf kan betalen. Hierover neemt ze contact met het kinderdagverblijf op.”</i> ☐ <i>“Gezinsvoogd informeert bij S. naar het potje voor de begrafenis van moeder.”</i> ☐ <i>“Vader regelt het overzetten van de borgverzekering van [kind] van moeder naar vader.”</i> ☐ <i>“Vriendin helpt moeder op contact op te nemen met schuldhulpverlening.”</i> ☐ <i>“Moeder gaat een kasboek bijhouden.”</i>
Huisvesting	☐ <i>“Ten behoeve van een vast woonadres, kunnen beide kinderen naar vader.”</i> ☐ <i>“Vader heeft een afspraak bij de gemeente om 14.30 om [kind] in te schrijven.”</i> ☐ <i>“Moeder en [kind] gaan weer op de zorgboerderij wonen.”</i> ☐ <i>“Kind gaat akkoord met een langer verblijf in de instelling.”</i> ☐ <i>“Vriendin van moeder houdt wekelijks het woning aanbod in de gaten.”</i>
Huishouden	☐ <i>“Oom kan helpen met behang en tante kijkt voor nieuwe stoelen en gordijnen om de woning opnieuw mee in te richten.”</i> ☐ <i>“Opa en 2 vriendinnen doen samen één keer per jaar de tuin.”</i> ☐ <i>“De vloer van de kinderkamer moet vervangen worden, hiervoor aan hulpverlening geld vragen.”</i> ☐ <i>“Volwassene X. zorgt voor schoonmaak lijsten.”</i> ☐ <i>“Volwassene Y. helpt bij het verven van het huis.”</i>

Overig	☐ <i>“Het restant van de spullen van [kind] wordt op [datum] door oom opgehaald.”</i> ☐ <i>“[Kind] vraagt het recept en de ingrediënten voor appeltaart”</i> ☐ <i>“Oom en tante gaan met [kind] eerder naar de verjaardag om alles klaar te zetten en nemen taart en limonade mee”.</i>
---------------	--

Eigen Kracht-conferentie

De Eigen Kracht-conferentie betreft:

Leeftijd:

Datum Eigen Kracht-conferentie:

Aanwezige minderjarigen:

Aanwezige volwassenen:

Afwezigen die wel bijgedragen hebben aan de Eigen Kracht-conferentie:

Aanwezigen bij de eerste en laatste fase van de Eigen Kracht-conferentie:

De voorgelegde vraag/vragen:

Het plan

Plan geaccepteerd door:

Welke afspraken zijn gemaakt over welke hulp?

Hoe gaan professional(s) en kring hierover communiceren?

Als sitebeheerder e-Kracht is gekozen:

Wie vanuit de kring van familie en bekenden draagt er zorg voor dat het plan goed wordt uitgevoerd? (bewaken plan)

Welke hulp van buiten (professionals) is daarbij eventueel wenselijk/nodig?

Wie neemt dan contact op met wie?

Afspraken over het voortgangsgesprek

Datum:

Tijd:

Plaats:

Daarbij zullen aanwezig zijn:

Vanuit de kring van familie en bekenden:

Namen invullen.

Vanuit de professionals:

Wie van deze mensen neemt contact op met de anderen om bij elkaar te komen voor het bespreken van de voortgang?

Postbus 753
8000 AT Zwolle
Tel 038 - 422 25 26
info@eigen-kracht.nl
www.eigen-kracht.nl
NL77RAB00126363188
KvK 28094820
Eigen Kracht Amsterdam
Nieuwe Herengracht 18
1018 DP Amsterdam
Tel 06 - 55 32 48 13
amsterdam@eigen-kracht.nl

plan nodig? eerst eigen kracht!

Deelstudie IV - Een kwantitatief onderzoek naar de korte termijn resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming

S. Dijkstra, MSc

dr. H. E. Creemers

dr. Jessica Asscher

prof. dr. G. J. J. M. Stams

Inleiding

In deze deelstudie wordt aandacht besteed aan de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming op de korte termijn, dat wil zeggen drie maanden na het werken met het familiegroepsplan dat tijdens het familienetwerkberaad opgesteld wordt. Zoals geschetst in deelstudie I van dit onderzoeksproject wordt met de inzet van familienetwerkberaden beoogd de veiligheid van de kinderen in gezinnen te verbeteren, het aantal uithuisplaatsingen te verminderen en de inzet van professionele zorg te reduceren. In deze deelstudie is getoetst of de inzet van familienetwerkberaden leidt tot een sterkere verbetering op bovengenoemde punten dan de reguliere hulpverlening in de jeugdbescherming. Voordat de resultaten in kaart gebracht worden, is allereerst gekeken naar de slagingskans van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming; in welk deel van de gezinnen waar een familienetwerkberaad wordt aangeboden, wordt het ook daadwerkelijk afgerond? Vervolgens is onderzocht of er drie maanden na het werken met het familiegroepsplan sprake is van een sterkere verbetering op bovengenoemde punten dan na het werken met het gezinsplan gemaakt in de reguliere hulpverlening in de jeugdbescherming. Om vast te stellen of familienetwerkberaden beter werken voor sommige gezinnen dan voor andere is daarnaast gekeken naar de invloed van specifieke gezinskenmerken op de resultaten, namelijk etniciteit, of er sprake is van een vechtscheiding, opleidingsniveau van ouders, of er sprake is van een licht verstandelijke beperking bij ouders, wat de aanleiding was van de OTS en ten slotte naar de mate van ervaren sociale steun. Ten slotte werd onderzoek uitgevoerd naar de kostprijs van familienetwerkberaden en een eventuele vermindering in zorgkosten door het inzetten van een familienetwerkberaad.

De primaire onderzoeksvraag luidt: “Wat zijn de korte termijn resultaten van familienetwerkberaden bij gezinnen in de jeugdbescherming?”. Er zijn hierbij vier deelvragen geformuleerd: 1) Wat is de slagingskans van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming?, 2) Wat zijn de resultaten van familienetwerkberaden in termen van het terugdringen van kindermishandeling, het verminderen van het aantal uithuisplaatsingen en het verminderen van de inzet van professionele zorg?, 3) Welke gezinskenmerken beïnvloeden de resultaten van familienetwerkberaden en 4) Wat kosten familienetwerkberaden en is er een verschil in zorgkosten (opgedeeld in kosten gezondheidszorg en kosten juridische zorg) tussen gezinnen waar een familienetwerkberaad is ingezet en gezinnen waar reguliere hulpverlening is ingezet? Bij deze laatste onderzoeksvraag wordt in dit onderzoek niet de kosteneffectiviteit van de inzet van familienetwerkberaden onderzocht (op basis waarvan vastgesteld kan worden of de inzet van familienetwerkberaden

uiteindelijk leidt tot een besparing in zorgkosten), maar wordt onderzocht of het totaal aan kosten voor de inzet van professionele zorg in de drie maanden na totstandkoming van het plan om de problemen in het gezin aan te pakken verschilt tussen gezinnen waar een familienetwerkberaad wordt ingezet en gezinnen waarin middels de reguliere werkwijze jeugdbescherming uitgevoerd wordt.

Methode

Design

Om de resultaten van familienetwerkberaden bij gezinnen in de jeugdbescherming te onderzoeken, is een kwantitatief onderzoek uitgevoerd, met een quasi-experimenteel design. Een groep gezinnen waarbij een familienetwerkberaad is aangeboden en vervolgens is ingezet (experimentele groep) is vergeleken met een groep gezinnen waarbij geen familienetwerkberaad is aangeboden, maar reguliere hulpverlening is ingezet (controlegroep). De doelgroep bestond uit gezinnen waarbij in 2014 bij één of meerdere kinderen een ondertoezichtstelling (OTS) werd uitgesproken. Middels een voormeting aan de start van de OTS (T1), een tussenmeting ten tijde van de totstandkoming van het familienetwerkberaad (enkel bij de experimentele groep, T2) en een nameting drie maanden na totstandkoming van een gezinsplan (familiegroepsplan in experimentele groep en gezinsplan in controlegroep, T3) is onderzocht of de inzet van familienetwerkberaden leidt tot betere resultaten dan de inzet van de reguliere hulpverlening.

Procedure en methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd bij zeven jeugdzorginstanties in Nederland. Bij Bureau Jeugdzorg Limburg, Jeugdbescherming Overijssel en de William Schrikker Groep (WSG) zijn alleen gezinnen voor de experimentele groep geworven. Bij Bureau Jeugdzorg Friesland zijn alleen gezinnen voor de controlegroep geworven. Bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam, De Jeugd- & Gezinsbeschermers (Noord-Holland) en Jeugdbescherming Noord Nederland (Groningen)³ zijn zowel voor de experimentele als de controlegroep gezinnen geworven. Hoewel de verschillende jeugdzorginstanties gebruik maken van verschillende

³ Aanvankelijk zijn bij Jeugdbescherming Noord alleen gezinnen voor de controlegroep geworven. Echter, na deelname van de gezinnen bleek dat bij enkele gezinnen toch een familiegroepsplan was opgesteld. Zodoende zijn deze gezinnen uit de controlegroep gehaald en toegevoegd aan de experimentele groep. Bij de desbetreffende gezinnen werd gebruikt gemaakt van de werkvorm Signs of Safety (SoS). Bij deze werkvorm wordt een veiligheidsplan opgesteld waarbij de betrokken jeugdbeschermer de coördinator is. Deze vorm kent geen besloten deel en het familiegroepsplan kan opgesteld worden in meerdere bijeenkomsten.

vormen van familienetwerkberaden is het doel van het familienetwerkberaad overal hetzelfde: het opstellen van een familiegroepsplan waarbij het gezin en het netwerk de regie in handen nemen om problemen binnen het gezin op te lossen. Zie Tabel A.2. voor een beschrijving van de onderzochte vorm van familienetwerkberaad per organisatie.

De werving voor de experimentele groep liep van februari tot december 2014 bij alle jeugdzorgorganisaties met uitzondering van Jeugdbescherming Noord Nederland. De werving voor de controlegroep liep tot juni 2015 bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam (vanaf februari 2014), Jeugd en Gezinsbeschermers⁴ (vanaf augustus 2014), Jeugdbescherming Noord Nederland (vanaf maart 2015) en Bureau Jeugdzorg Friesland (vanaf december 2014). Gedurende deze perioden werd beoogd alle gezinnen met kinderen die onder toezicht werden gesteld te benaderen voor deelname aan het onderzoek. Gezien de landelijke spreiding van dit onderzoek werd gekozen voor een constructie waarbij elke deelnemende organisatie een projectleider aanstelde. De projectleider, die frequent contact onderhield met het onderzoeksteam, was binnen de deelnemende organisatie verantwoordelijk voor de informatievoorziening over het onderzoek en het uitrollen van het onderzoek. De projectleider vormde op die manier een schakel tussen de jeugdbeschermers die het onderzoek moesten introduceren bij de gezinnen en het onderzoeksteam.

De onderzoeksprocedure was als volgt: zodra in een gezin één of meerdere ondertoezichtstelling(en) werd(en) uitgesproken informeerden de betrokken jeugdbeschermers ouders over het onderzoek en namen de toestemmingsprocedure met hen door. Na toestemming voor deelname werd aan gezinnen in de experimentele groep vervolgens voorgesteld om een familienetwerkberaad in te zetten. Wanneer ouders iets zagen in deze werkwijze werd het traject opgestart. Deze benadering sluit aan bij artikel 4.1.2 in de Jeugdwet, waarin aangegeven wordt dat ouders de mogelijkheid geboden moet worden om met hun netwerk een familiegroepsplan op te stellen. Het familienetwerkberaad werd aangeboden als middel om een familiegroepsplan te maken. In de controlegroep werd na toestemming voor deelname reguliere hulp ingezet, ofwel de gebruikelijke werkwijze in de jeugdbescherming voor de betreffende organisatie. Het plan van aanpak in de reguliere jeugdbescherming wordt ook wel het gezinsplan genoemd en wordt doorgaans gemaakt door de jeugdbeschermer in samenwerking met het gezin.

Gezinnen uit zowel de experimentele als de controlegroep werden na het verlenen van

⁴ Bij de Jeugd en Gezinsbeschermers waren ten tijde van het onderzoek niet alle medewerkers FNB getraind. Zodoende werden de gezinnen die werden toegewezen aan een jeugdbeschermer die niet FNB getraind was, benaderd voor de controlegroep van dit onderzoek. De toewijzing van jeugdbeschermers aan gezinnen is random.

toestemming gebeld door een team van getrainde onderzoekassistenten voor het afnemen van de eerste vragenlijst (voormeting). Vragenlijsten werden telefonisch afgenomen, dan wel via internet ingevuld door één van de ouders (bij voorkeur de primaire opvoeder). Ook bij de betrokken jeugdbeschermer werd een vragenlijst voor de voormeting afgenomen. Zodra door de betrokken jeugdzorginstantie werd teruggekoppeld dat het familienetwerkberaad tot stand gekomen was of voortijdig afgebroken was (in de experimentele groep) of het gezinsplan gereed was (in de controlegroep) werd het moment voor de nameting vastgesteld (drie maanden na totstandkoming van het plan). In de experimentele groep vond bovendien een tussenmeting plaats bij jeugdbeschermers en coördinatoren om de ervaringen met het familienetwerkberaad in kaart te brengen. De nameting werd ook uitgevoerd middels vragenlijsten voor ouders en jeugdbeschermers en heeft geduurd tot eind december 2015.

Steekproef

De totstandkoming van de experimentele en controlegroep is weergegeven in Figuur 4.1 en 4.2. Uit deze flowcharts is af te lezen dat er gedurende de inclusieperiode in totaal 1583 gezinnen, waarvan één of meerdere kinderen onder toezicht werden gesteld aangemeld, waren bij de deelnemende organisaties. Hoewel volgens de procedure al deze gezinnen gevraagd hadden moeten worden voor deelname aan het onderzoek, is dit bij 918 (58 procent) gezinnen niet gebeurd. Als oorzaak hiervoor noemen de betrokken jeugdzorgorganisaties problemen in de communicatie tussen de projectleider en de jeugdbeschermers, waardoor gezinnen uit de potentiële onderzoeksgroep niet altijd tijdig als zodanig herkend werden.

In totaal zijn er in de onderzoeksperiode 665 gezinnen (42 procent) benaderd voor deelname aan het onderzoek. Ouders van 294 van deze gezinnen gaven toestemming voor deelname (44 procent). Middels een non-respons analyse is onderzocht of de gezinnen die geen toestemming gaven voor deelname (non-respons groep) verschilden van gezinnen die wel toestemming verleenden (onderzoeksgroep) wat betreft etniciteit, gezinssamenstelling (eenouder- of tweeouder gezin) en gemiddelde leeftijd van de kinderen in het gezin. Er werden geen verschillen gevonden in etniciteit ($\chi^2 (1, 648) = 1,01, p = 0,32$) en gezinssamenstelling ($\chi^2 (1, 650) = 2,17, p = 0,34$). Wel werd een significant verschil gevonden betreffende de gemiddelde leeftijd van de kinderen; kinderen in de non-respons groep waren gemiddeld een jaar en vier maanden ouder dan kinderen in de onderzoeksgroep (non-respons groep $M = 9$ jaar en 6 maanden; $SD = 5,06$; Range is 0-18 jaar, onderzoeksgroep $M = 8$ jaar en 2 maanden; $SD = 5,22$; Range is 0-17,5 jaar; $t(1, 646) = 3,08, p < 0,01$). Van de 294 gezinnen die toestemming hebben gegeven voor het onderzoek zijn er

39 gezinnen die niet actief wilden participeren door de vragenlijsten in te vullen. Voor de helft van deze gezinnen die instroomden via de WSG (20 gezinnen) was de reden dat ouders niet in staat waren de vragenlijst betrouwbaar in te vullen vanwege een verstandelijke beperking. De overige 19 gezinnen kozen om verschillende redenen om niet actief te participeren. Bij vier gezinnen was geen ouder actief aanwezig in het gezin en was de hulpverlening enkel gericht op het kind dat verbleef in een pleeggezin of instelling, bij de overige 15 gezinnen speelden de taalbarrière een rol (4 gezinnen) of tekenden ouders wel voor toestemming maar wilden vervolgens geen vragenlijst invullen (11 gezinnen). Voor de andere gezinnen die instroomden via de WSG is de vragenlijst in samenwerking met de WSG aangepast en ingekort.

Omdat de gezinnen niet random aan de experimentele en de controlegroep zijn toegewezen, werd een analyse uitgevoerd om vast te stellen of er significante verschillen bestonden tussen deze twee groepen. Tabel 4.1 toont de gezinskenmerken van beide groepen en in hoeverre deze van elkaar verschilden bij aanvang van het onderzoek. Hieruit blijkt dat er in de experimentele groep vaker sprake is van een LVB bij ouders dan in de controlegroep ($\chi^2 (1, 294) = 12,54, p < 0,001$) en dat op trend significantie niveau wordt gevonden dat in de experimentele groep meer biologische ouders gescheiden zijn of uit elkaar zijn gegaan dan in de controlegroep. ($\chi^2 (1, 294) = 3,00, p = 0,08$). Op geen van de andere gezinskenmerken werd een significant verschil tussen de groepen gevonden.

Tabel 4.1.

Gezinskenmerken experimentele en controlegroep

		%	Verschillen tussen groepen			
	Totale N	Experimentele groep	Controlegroep	χ^2	df	p
Etniciteit ouders	294			1,24	1	0,27
Autochtoon	191	62,9	69,7			
Andere etnische achtergrond	103	37,1	30,3			
Samenstelling gezin	294			3,00	1	0,08+
Biologische ouders samenwonend/getrouwd	70	21,0	30,3			
Biologische ouders gescheiden/uit elkaar	224	79,0	69,7			
LVB bij ouders	294					
Geen LVB bij ouders		75,6	93,3	12,54	1	0,00***
LVB bij ouders		24,4	6,7			
		M (SD)	T	df	p	
Risicoscore kindermishandeling bij aanvang OTS	281	3,77 (1,48)	3,70 (1,45)	-0,38	279	0,70
Gemiddelde leeftijd kinderen	294	8,11 (5,50)	8,82 (4,86)	1,11	188,54	0,27

*** $p < 0,001$.**Instrumenten***Voorspeller - Conditie*

Doordat niet alle familienetwerkberaden na start tot stand kwamen, is de experimentele groep opgesplitst in een groep niet gerealiseerde familienetwerkberaden en een groep afgeronde familienetwerkberaden. De voorspeller conditie werd daarom gecategoriseerd in *controlegroep* (1), *familienetwerkberaad niet gerealiseerd* (2) en *familienetwerkberaad afgerond* (3).

Uitkomstmaat - Kindermishandeling

Om kindermishandeling te meten werd gebruik gemaakt van vragenlijsten ingevuld door de jeugdbeschermer en ouders. Of er sprake was van *aanwijzingen voor kindermishandeling/verwaarlozing* werd op T1 en T3 vastgesteld met het Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid (LIRIK), ingevuld door de jeugdbeschermer. Dit instrument wordt binnen de jeugdzorg gebruikt om op basis van uit de literatuur bekende risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling een beoordeling te geven van de veiligheid van de thuissituatie van een kind en het toekomstig risico op kindermishandeling (ten Berge, Eijgenraam, & Bartelink, 2014). De score op de variabele *aanwijzingen voor kindermishandeling/verwaarlozing* werd bepaald aan de hand van de items ‘aanwijzingen voor lichamelijk of psychisch geweld’ en ‘aanwijzingen voor verwaarlozing’ (beide *nee* = 0, één of beide *ja* = 1).

Risico op kindermishandeling werd bepaald aan de hand van de ARIJ (Van der Put, Assink, & Stams, 2015), ingevuld door de jeugdbeschermer op T1 en T3. Met de ARIJ wordt op basis van specifieke items uit de LIRIK een dynamisch risicoprofiel op kindermishandeling berekend, variërend van “1” (*Hoog risico*) tot “6” (*Laag risico*). De ARIJ heeft een redelijke voorspelkracht ($AUC = 0,62$)⁵. Daarnaast werd het *risico op kindermishandeling* gemeten aan de hand van de verkorte versie van de Child Abuse Potential Inventory (CAPI) (Milner, 1986), ingevuld door ouders op T1 en T3. De CAPI-short form bestaat uit 40 items verdeeld over drie schalen namelijk ‘mishandeling’, ‘verstoorde cognities’ en ‘sociale wenselijkheid’ die beantwoord worden op een tweepuntschaal (wel/niet mee eens). Voor het huidige onderzoek is enkel de schaal ‘mishandeling’ gebruikt (24 items, Cronbach’s alpha op de voormeting was 0.84 en op de nameting 0.83). Voor deze schaal werd een *mean-item score* berekend, waarbij een hogere score duidt op een hoger risico op kindermishandeling.

Uitkomstmaat - Uithuisplaatsing

Om de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden op het aantal uithuisplaatsingen te meten, werd gebruik gemaakt van informatie uit dossiers. Op T1 en T3 werd het aantal uithuisplaatsingen vastgesteld, waarbij indien mogelijk een onderscheid werd

⁵ De AUC geeft aan welk percentage correcte classificaties het instrument *overall* zal opleveren. Bij een waarde van 0.50 voorspelt een instrument niet beter dan op basis van toeval het geval zou zijn, bij een waarde van 1.00 is sprake van een perfect positieve voorspelling en bij een waarde van 0.00 is sprake van een perfect negatieve voorspelling (Rice & Harris, 2005).

gemaakt tussen netwerkplaatsingen, bestandsplaatsingen en residentiële plaatsingen. Hiermee werd per gezin in kaart gebracht 1) of er bij aanvang van de OTS sprake was van een uithuisplaatsing van één of meerdere kinderen (*geen uithuisplaatsing* = 0, *uithuisplaatsing* = 1) (T1), 2) of er op T3 sprake was van een *nieuwe uithuisplaatsing* (*geen nieuwe uithuisplaatsing* = 0, *nieuwe uithuisplaatsing* = 1), 3) of er sprake was van een *terugplaatsing* (*geen terugplaatsing* = 0, *terugplaatsing* = 1). Daarnaast werd beschrijvend in kaart gebracht of er sprake was van een verschuiving in het soort uithuisplaatsing (bijvoorbeeld van instelling naar netwerkplaatsing).

Uitkomstmaat - Inzet professionele zorg

Om de resultaten van familienetwerkberaden op het gebied van de inzet van professionele zorg te meten, werd gebruik gemaakt van de vragenlijst zorggebruik (van Steensel, Dirksen, & Bögels, 2013), ingevuld door ouders op T1 en T3. Aan ouders werd gevraagd hun zorggebruik van de afgelopen drie maanden te rapporteren per type zorg (bijvoorbeeld huisarts en gezondheidszorginstelling). Wanneer ouders aangaven gebruik te hebben gemaakt van een zorgbron in de afgelopen drie maanden werd onder andere het aantal contacten genoteerd. Op basis van deze informatie werd per gezin vastgesteld: 1) *het aantal contacten met gezondheidszorginstellingen* (huisarts, Bureau Jeugdzorg, RIAGG, GGZ-centrum, Psychologenpraktijk, Ouder Kind Centrum, Maatschappelijk werk, Schoolpsycholoog, Verslavingszorg, Fysiotherapie, Acupunctuur, Homeopathisch arts, Masseur, Creatieve therapeut en Psychomotore therapeut), 2) *het aantal verschillende soorten ingezette zorg*. Gezien de lengte van de vragenlijst is ervoor gekozen dit gedeelte niet af te nemen bij gezinnen ingestroomd via de WSG. Daarnaast werd deze vragenlijst niet afgenomen wanneer door de onderzoekers werd ingeschat dat er sprake was van een te beperkt begrip bij ouders, bijvoorbeeld vanwege een taalbarrière.

Uitkomstmaat - Kosten ingezette professionele zorg

Om de kostprijs van familienetwerkberaden te meten, werd aan de betrokken instanties nagevraagd welke extra kosten, bovenop de reguliere hulpverlening geïndiceerd door de gecertificeerde instelling, de ingezette vorm met zich meebracht. Om de kosten van het zorggebruik per gezin te meten werd gebruik gemaakt van de eerdergenoemde vragenlijst zorggebruik ingevuld door ouders op T1 en T3 (van Steensel et al., 2013). De kosten per gezin werden berekend door per zorgbron de kostprijs van de zorg (afhankelijk van of het contact telefonisch, op locatie of via huisbezoek plaatsvond en welke soort professional

betrokken was) te vermenigvuldigen met het aantal keer dat gebruik werd gemaakt van de zorg. Naast de kosten voor gezondheidszorg in de afgelopen drie maanden werden ook de kosten voor juridische zorg in kaart gebracht. In de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad was afgerond werd aan deze kosten de kostprijs van het ingezette familienetwerkberaad toegevoegd. De meeste kostprijzen werden verkregen uit de Handleiding voor Kostenonderzoek (Hakkaart-van Rooijen, Tan, & Bouwmans, 2010). De kostprijs voor pleegzorg werd verkregen uit onderzoek van Onrust en Romijn (2013). Kostprijzen van geneesmiddelen werden per geneesmiddel opgezocht via de website van het Farmacotherapeutisch Kompas (www.medicijnkosten.nl) en anders via de websites van drogisterijen. Omdat de kostprijzen voor zorggebruik afkomstig zijn uit eerdere jaargangen is per bron de kostprijs geïndexeerd middels cijfers van het Centraal Plan Bureau (www.cpb.nl). Uiteindelijk is de som van alle kostprijzen berekend om tot de totale kosten per gezin te komen. Hierbij werd een onderscheid gemaakt tussen kosten voor gezondheidszorg en kosten voor juridische zorg. Het dient benadrukt te worden dat met de berekening van de zorgkosten per gezin nadrukkelijk geen kosteneffectiviteit werd berekend.

Moderatoren - Gezinskenmerken

Etniciteit van ouders werd middels een demografische vragenlijst gevraagd aan ouders en is geoperationaliseerd als “autochtoon” (0) en “andere etnische achtergrond” (1).

Of er sprake was van een *gerapporteerde vechtscheiding* werd bepaald aan de hand van het raadsrapport van de Raad van de Kinderbescherming en is geoperationaliseerd als “geen sprake van gerapporteerde vechtscheiding” (0) en “sprake van gerapporteerde vechtscheiding” (1).

Opleidingsniveau van ouders werd middels een demografische vragenlijst ingevuld door ouders en is geoperationaliseerd als “laag opleidingsniveau (afgerond basisonderwijs, lager beroepsonderwijs, MBO) ” (1) en “hoog” opleidingsniveau (afgerond HAVO, HBO, VWO of WO).

Of er sprake was van een *licht verstandelijke beperking (LVB) bij ouders* is gebaseerd op de LIRIK, ingevuld door de jeugdbeschermer en is gecategoriseerd als “geen sprake van LVb bij vader en/of moeder” (0) of “sprake van LVb bij vader en/of moeder” (1)

De *aanleiding voor de OTS* werd bepaald aan de hand van het raadsrapport van de Raad van de Kinderbescherming en is gecategoriseerd als redenen bij kind(eren) (0), ouder(s) (1) of het hele gezin (2). Indien er slechts sprake was van kindfactoren, bijvoorbeeld wanneer de aanleiding een door het kind gepleegd strafbaar feit was, werd aanleiding voor de OTS

gescoord als “*kindfactoren*”. Wanneer er enkel sprake was van ouderfactoren als “*ouderfactoren*” en wanneer er sprake was van zowel kind- als ouderfactoren werd dit als “*gezinsfactoren*” gescoord.

Het aantal steunbronnen werd bepaald aan de hand de Parental Support Questionnaire (PSQ), ingevuld door ouders op de voormeting (Dekovic, Gerrits, Groenendaal, & Noom, 1996). Aan de hand van een lijst met 15 steunbronnen gaven ouders per bron aan hiervan wel of geen steun te ontvangen. Op basis van de steunbronnen van het informele netwerk, bestaande uit partner, ouders, overige familieleden, burens en vrienden, werd het aantal steunbronnen opgeteld.

Covariaat - Hulpverleningsgeschiedenis

Hulpverleningsgeschiedenis werd gemeten aan de hand van dossieronderzoek en uitgedrukt in het aantal soorten ingezette zorg voorafgaand aan de OTS (bijvoorbeeld hulpverlening vanuit Jeugdzorg, psycholoog of instelling).

Analyses

Voor het beantwoorden van de eerste onderzoeksvraag “Wat is de slagingskans van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming?” werd gekeken naar het percentage afgeronde familienetwerkberaden en het percentage niet gerealiseerde familienetwerkberaden. Daarnaast werd de gemiddelde duur van de voorbereiding van het familienetwerkberaad berekend, zowel bij de afgeronde familienetwerkberaden als de niet gerealiseerde familienetwerkberaden. Voor het beantwoorden van de tweede onderzoeksvraag “Wat zijn de resultaten van familienetwerkberaden in termen van het aantal signalen van kindermishandeling, aantal uithuisplaatsingen en inzet van professionele zorg?” werden de resultaten in de groep gezinnen waarbij een familienetwerkberaad werd afgerond vergeleken met de resultaten in de controlegroep. In deze analyses is de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad niet werd gerealiseerd buiten beschouwing gelaten. Allereerst werden er analyses uitgevoerd om vast te stellen of de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad werd afgerond en de controlegroep van elkaar verschilden op het gebied van gezinskenmerken en situatie op de voormeting wat betreft 1) aanwijzingen voor/risico op kindermishandeling, 2) aantal uithuisplaatsingen en 3) inzet van professionele zorg. Voor de continue uitkomstmaten zijn hiertoe t-toetsen gebruikt, voor de dichotome uitkomstmaten chi-kwadraat toetsen. Daarnaast werden de verschillen tussen de groepen op de moderatoren en de covariaat hulpverleningsgeschiedenis getoetst middels chi-kwadraat

toetsen en t-toetsen. Vervolgens zijn per uitkomstmaat (kindermishandeling, uithuisplaatsing en inzet professionele zorg) beschrijvende gegevens op de nameting in kaart gebracht en is getoetst of de groepen op deze maten verschillen. Hulpverleningsgeschiedenis werd in de analyses meegenomen als covariaat om te corrigeren voor verschillen tussen de groepen in het aantal soorten ingezette zorg voorafgaand aan de OTS. Bij de analyses met betrekking tot de uitkomstmaat kindermishandeling werd tevens gecontroleerd voor de mate van kindermishandeling op de voormeting, om zo de eventuele afname van kindermishandeling te meten. Indien een significant verschil tussen de groepen werd gevonden op gezinskenmerken of uitkomstmaten op de voormeting dan werd hier tevens voor gecorrigeerd. Voor de continue uitkomstmaten werden ANCOVA's gebruikt, voor de dichotome uitkomstmaten logistische regressie analyses.

Voor het beantwoorden van de derde onderzoeksvraag "Welke gezinskenmerken beïnvloeden de resultaten van familienetwerkberaden" werden, door interactietermen toe te voegen aan de ANCOVA's en regressiemodellen, moderatoranalyses uitgevoerd. Moderatoranalyses werden alleen uitgevoerd wanneer de verschillende categorieën van de moderators minimaal 10 gezinnen bevatten (Peduzzi, Concato, Kemper, Holford, & Feinstein, 1996).

Ten slotte werd voor het beantwoorden van de vierde onderzoeksvraag "Wat kosten familienetwerkberaden en is er een verschil in zorgkosten tussen gezinnen waar een familienetwerkberaad is ingezet en gezinnen waar reguliere hulpverlening is ingezet?" een ANCOVA uitgevoerd. Indien een significant verschil in zorgkosten tussen de groepen werd gevonden op de voormeting, dan werd hiervoor gecorrigeerd. Ook hier werden hulpverleningsgeschiedenis, en indien significant, gezinskenmerken op voormeting meegenomen als covariaat.

Resultaten

Slagingskansen van een familienetwerkberaad in de jeugdbescherming

Om de eerste onderzoeksvraag "Wat is de slagingskans van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming?" te beantwoorden werden beschrijvende analyses uitgevoerd. In alle 205 gezinnen in de experimentele groep is een familienetwerkberaad voorgesteld aan het gezin. Echter, niet in al deze gezinnen is het familienetwerkberaad daadwerkelijk opgestart. Ouders in 16 gezinnen (acht procent) gaven onmiddellijk aan niet te willen deelnemen aan een familienetwerkberaad. Bij de overige 189 gezinnen is wel gestart met het inzetten van een

familienetwerkberaad. Uiteindelijk is er bij 84 gezinnen (41 procent) een familienetwerkberaad tot stand gekomen. Bij 105 gezinnen is het familienetwerkberaad voortijdig gestopt. Bij twee gezinnen was ten tijde van het schrijven van dit rapport nog niet bekend of een familienetwerkberaad doorgang zou vinden. Zodoende zijn de gegevens van deze gezinnen verder buiten beschouwing gelaten. Tabel 4.2 geeft de aantallen van afgeronde en niet gerealiseerde familienetwerkberaden weer per vorm. Bij alle vormen worden er meer familienetwerkberaden niet gerealiseerd dan afgerond, met uitzondering van SoS. De gemiddelde tijd in weken tussen de start van de OTS (en het aanbod om een familienetwerkberaad in te zetten) en de totstandkoming van het familienetwerkberaad was 18 weken, met een maximum van 77 weken. In de groep waarbij het familienetwerkberaad wel werd opgestart maar niet werd gerealiseerd, is dit gemiddeld 28 weken na de start van de OTS (en het aanbod om een familienetwerkberaad in te zetten) besloten.

Tabel 4.2.

Slagingskans van familienetwerkberaden per vorm

	Totale N	Familienet werkberaad niet gerealiseerd	M duur in weken (Range in weken)	Familienet werkberaad afgerond	M Duur in weken (Range in weken)
Vorm					
Ek-c	85	47 / 55 %	31,93 (7-81)	38 / 45 %	21,47 (0-77)
FNB-SoNeStra – Limburg	74	42 / 57 %	32,45 (1-67)	32 / 43 %	13,78 (3-36)
FNB-SoNeStra – Noord-Holland	18	11 / 61 %	22,82 (0-57)	7 / 39 %	25,14 (3-57)
VERVE	26	21 / 81 %	14,29 (1-47)	5 / 19 %	12,80 (2-28)
SoS	2	0 / 0 %	-	2 / 100 %	15,50 (13-18)
Totaal	205	121 / 59 %	28,16 (0-81)	84 / 41 %	18,19 (0-77)

Noot. Van de groep familienetwerkberaad niet gerealiseerd zijn 16 gezinnen ondanks initiële instemming nooit gestart met een familienetwerkberaad; 14 gezinnen bij EK-c en 2 gezinnen bij FNB-SoNeStra – Limburg.

Verschillen tussen de groep familienetwerkberaad afgerond en de controlegroep op gezinskenmerken en situatie voormeting

Zoals eerder beschreven werd voor het in kaart brengen van de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden alleen het deel van de experimentele groep gebruikt waarin een

familienetwerkberaad is afgerond ($N = 84$). De resultaten van deze groep werden vergeleken met de resultaten van de controlegroep ($N = 85$). Zie Figuur 4.3 voor de opbouw van de onderzoeksgroepen.

Om vast te stellen of de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad werd afgerond in gezinskenmerken en situatie op voormeting verschilde van de controlegroep werden de groepen vergeleken op etniciteit, samenstelling van het gezin (eenouder- of tweeouder gezin), LVB in het gezin, risicoscore voor kindermishandeling bij aanvang OTS (volgens jeugdbeschermer) en hulpverleningsgeschiedenis. Tabel 4.3 toont de gezinskenmerken van beide groepen en in hoeverre deze van elkaar verschilden bij aanvang van het onderzoek. Hieruit blijkt dat er in de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad werd afgerond vaker sprake is van een LVB bij ouders dan in de controlegroep ($\chi^2 (1, 169) = 12,99, p < 0,001$). Daarnaast bleek dat gezinnen waarin een familienetwerkberaad werd afgerond bij aanvang van de OTS meer soorten zorg hadden ontvangen dan gezinnen in de controlegroep ($t = (169) = -3,67, p < 0,001$). In de vervolganalyses is voor deze verschillen gecorrigeerd. Op geen van de andere gezinskenmerken werd een significant verschil tussen de groepen gevonden.

Wat betreft de moderatoren werden er geen verschillen gevonden tussen de groepen voor etniciteit, opleidingsniveau van ouders, aanleiding voor de OTS en het aantal steunbronnen. Wel werd een verschil tussen de groepen gevonden voor gerapporteerde aanwezigheid van een vechtscheiding ($\chi^2 (1, 169) = 11,76, p < 0,001$) en LVB ($\chi^2 (1, 169) = 12,99, p < 0,001$); in de controlegroep waren er meer gezinnen waarbij een vechtscheiding gerapporteerd werd en in de experimentele groep was er bij meer gezinnen sprake van LVB (Tabel 4.3).

Tabel 4.3.

Gezinskenmerken groep afgeronde familienetwerkberaden en controlegroep

	%			Verschillen tussen groepen		
	Totale N	Familienetwerk beraad	Controlegroep	χ^2	df	p
Etniciteit ouders ¹	169			0,30	1	0,59
Autochtoon	114	65,5	69,4			
Andere etnische achtergrond	55	34,5	30,6			
Samenstelling gezin	169			0,01	1	0,90
Biologische ouders samenwonend/getrouwd	49	28,6	29,4			
Biologische ouders gescheiden/uit elkaar	120	71,1	70,6			
LVB in gezin*	169			12,99	1	0,000***
Geen LVB bij ouders		63,1	87,1			
LVB bij ouders		36,9	12,9			
Gerapporteerde vechtscheiding ¹	169	19,0	43,5	11,76	1	0,000***
Opleidingsniveau van ouders ¹	126			0,93	1	0,34
Laag		77,6	70,0			
Hoog		22,4	30,0			
Aanleiding voor de OTS ¹	169			3,09	2	0,21
Kindfactoren		16,7	12,9			
Ouderfactoren		19,0	30,6			
Gezinsfactoren		64,3	56,5			
	M (SD)			T	df	p
Gemiddelde leeftijd kinderen	162	7,44 (5,66)	8,62 (4,79)	1,46	161,92	0,15
Risicoscore kindermishandeling bij aanvang OTS	162	3,67 (1,40)	3,46 (1,33)	-1,02	160	0,31
Aantal steunbronnen ¹	130	3,35 (1,37)	3,37 (1,18)	,06	128	0,95

Hulpverleningsgeschiedenis	169	6,16 (6,51)	3,13 (2,05)	-3,67	167	0,00***
----------------------------	-----	-------------	-------------	-------	-----	---------

¹ Dit gezinskenmerk is tevens meegenomen als moderator *** $p < 0,001$.

Ook werd vastgesteld of er verschillen waren tussen de twee groepen op de voormeting wat betreft aanwijzingen voor/risico op kindermishandeling, uithuisplaatsingen en inzet van professionele zorg. Er werden geen verschillen tussen de groepen gevonden in aanwijzingen voor kindermishandeling en risico op kindermishandeling (Tabel 4.4). Ook bleken de beide groepen niet significant te verschillen in het aantal uithuisplaatsingen op de voormeting en in het aantal contacten met gezondheidszorginstellingen en het aantal soorten ingezette zorg.

Tabel 4.4.

Beschrijvende gegevens uitkomstmaten op voormeting

	Controlegroep			Familienetwerkberaad		Verskil tussen groepen		
	Totale N	N conditie	N / % of M (SD)	N conditie	N / % of M (SD)	T/ χ^2	df	p
Kindermishandeling								
Aanwijzingen voor kindermishandeling/verwaarlozing	164	81	26 / 32,1	83	33 / 39,8	1,04	1	0,31
Risicoscore kindermishandeling - jeugdbeschermer	162	79	3,67 (1,40)	83	3,46 (1,33)	-1,02	160	0,31
Risico op kindermishandeling - ouder	134	70	4,50 (3,64)	64	4,53 (4,06)	- 0,05	132	0,96
Sprake van uithuisplaatsing	169	85	25 / 29,4	84	35 / 41,7	2,77	1	0,10
Zorggebruik	110							
Aantal contacten gezondheidszorginstellingen*		62	11,63 (15,91)	48	11,54 (11,62)	0,03	108	0,98
Aantal verschillende soorten ingezette zorg		63	3,00 (1,39)	48	3,22 (1,26)	-0,90	109	0,37

* Onder gezondheidszorginstellingen vallen: huisarts, Bureau Jeugdzorg, RIAGG, GGZ-centrum, Psychologenpraktijk, Ouder Kind Centrum, Maatschappelijk werk, Schoolpsycholoog, Verslavingszorg, Fysiotherapie, Acupunctuur, Homeopathisch arts, Masseur, Creatieve therapeut en Psychomotore therapeut

Korte termijn resultaten van familienetwerkberaden en de invloed van gezinskenmerken hierop

Kindermishandeling

Drie maanden na totstandkoming van ofwel een familiegroepsplan (in de groep gezinnen die een familienetwerkberaad afrondden) ofwel een gezinsplan (in de controlegroep) is er in 25 procent van de gezinnen die een familienetwerkberaad hebben afgerond sprake van aanwijzingen van kindermishandeling/verwaarlozing en in 28 procent van de gezinnen in de controlegroep (Tabel 4.5). Dit verschil tussen de groepen is niet significant. Ook wat betreft het risico op kindermishandeling, gemeten bij zowel de jeugdbeschermer als de ouder, werd er geen significant verschil gevonden tussen de twee groepen.

Uit de moderator-analyses (zie ook Tabel 4.6, 4.7, en 4.8) komt naar voren dat de resultaten van familienetwerkberaden in termen van kindermishandeling niet samenhangen met etniciteit, aanwezigheid van vechtscheiding, opleidingsniveau van ouders, aanwezigheid van LVB bij ouders, aanleiding van de OTS en het aantal steunbronnen op de voormeting.

Uithuisplaatsingen

Drie maanden na het maken van ofwel een familiegroepsplan ofwel een gezinsplan is er bij zeven gezinnen sprake van een nieuwe uithuisplaatsing, namelijk bij vier gezinnen waarbij een familienetwerkberaad is afgerond (vijf procent) en drie in de controlegroep (vier procent). Het gaat hierbij in de groep gezinnen waarbij een familienetwerkberaad is afgerond om twee netwerkplaatsingen, één bestandplaatsing en één plaatsing in een instelling. In de controlegroep gaat het om drie plaatsingen in een instelling. Daarnaast is er bij 17 gezinnen sprake van een terugplaatsing, namelijk bij acht gezinnen waarbij een familienetwerkberaad is afgerond (10 procent) en bij negen gezinnen in de controlegroep (11 procent). Daarnaast vindt er één verschuiving plaats in het soort uithuisplaatsing. Bij één gezin waarbij een familienetwerkberaad is afgerond vond een verschuiving plaats van bestandplaatsing naar een plaatsing in een instelling. Vanwege het kleine aantal gezinnen waarbij een uithuisplaatsing of terugplaatsing werd gerapporteerd, zijn voor deze uitkomstmaten geen verschiltoetsen uitgevoerd. Op basis van de genoemde aantallen lijken er vooralsnog geen aanwijzingen voor een verschil tussen de twee werkwijzen op het gebied van uithuisplaatsingen en terugplaatsingen op de korte termijn.

Inzet van professionele zorg

Er werden geen verschillen gevonden tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep wat betreft het aantal contacten met gezondheidszorginstellingen en het aantal soorten ingezette zorg drie maanden na totstandkoming van respectievelijk een familiegroepsplan of een gezinsplan (Tabel 4.5).

Uit de moderator-analyses (zie ook Tabel 4.9 en 4.10) komt naar voren dat de resultaten van familienetwerkberaden in termen van inzet van professionele zorg niet samenhangen met etniciteit, aanwezigheid van vechtscheiding, opleidingsniveau van ouders, aanwezigheid van LVB bij ouders, aanleiding van de OTS en het aantal steunbronnen op de voormeting.

Kostprijs familienetwerkberaden en kosten voor gezondheidszorg en juridische zorg

Voor de verschillende vormen van familienetwerkberaden werd bij de verschillende organisaties de kostprijs opgevraagd voor een afgerond familienetwerkberaad. Tabel 4.11 geeft een overzicht van de extra kosten per vorm bovenop de kosten voor de reguliere hulpverlening door de jeugdbeschermer.

Tabel 4.11.

Kostprijs familienetwerkberaad per vorm bovenop de kosten voor de reguliere hulpverlening

Vorm familienetwerkberaad	Kostprijs
EK-c	4000 euro
FNB-SoNeStra-Limburg	2460 euro
FNB-SoNeStra-Noord-Holland	0 euro
SoS	0 euro

De vorm EK-c is met 4000 euro bovenop de kosten voor de reguliere zorg de duurste vorm van familienetwerkberaad, gevolgd door FNB-SoNeStra zoals uitgevoerd bij Bureau Jeugdzorg Limburg. Bij de vormen van familienetwerkberaden waarbij geen extra hulpverlener wordt betrokken, worden ook geen extra kosten verbonden aan het inzetten van een familienetwerkberaad.

Tabel 4.12 toont de resultaten met betrekking tot de kosten van de ingezette professionele zorg opgedeeld in kosten voor gezondheidszorg en kosten voor hulp door juridische instanties. Drie maanden na totstandkoming van ofwel een familiegroepsplan ofwel een gezinsplan bleken de kosten voor gezondheidszorg in de groep gezinnen waarin een

familienetwerkberaad is afgerond significant hoger dan in de controlegroep (respectievelijk €3961,- en €1326,-; ($F(131) = 19,29, p < 0,001$)). Wat betreft kosten voor hulp door juridische instanties werd geen significant verschil gevonden tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep (respectievelijk €429,- en €211,-).

Discussie en conclusie

Discussie

In dit deel van het onderzoeksproject is meer inzicht verkregen in de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming op de korte termijn, dat wil zeggen, drie maanden na totstandkoming van een familiegroepsplan. Hiertoe is bij verschillende jeugdzorgorganisaties in Nederland een onderzoek uitgevoerd waarbij de volgende onderzoeksvraag werd opgesteld: “Wat zijn de korte termijn resultaten van de inzet van familienetwerkberaden bij gezinnen in de jeugdbescherming?”. Daarbij werden er vier deelvragen geformuleerd: 1) Wat is de slagingskans van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming?, 2) Wat zijn de resultaten van familienetwerkberaden in termen van het terugdringen van kindermishandeling, het verminderen van het aantal uithuisplaatsingen en het verminderen van de inzet van professionele zorg?, 3) Welke gezinskenmerken beïnvloeden de resultaten van familienetwerkberaden en 4) Wat kosten familienetwerkberaden en is er een verschil in zorgkosten (opgedeeld in kosten gezondheidszorg en kosten juridische zorg) tussen gezinnen waar een familienetwerkberaad is ingezet en gezinnen waar reguliere hulpverlening is ingezet?

Slagingskans van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming

Om de eerste deelvraag te beantwoorden zijn descriptieve analyses uitgevoerd. Hieruit blijkt dat bij 41 procent van de gezinnen waarbij een familienetwerkberaad werd aangeboden het familienetwerkberaad tot stand gekomen is en een familiegroepsplan is gevormd (84 van de 205 gezinnen). Vanwege de beperkte hoeveelheid literatuur waarin de slagingskans van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming wordt beschreven is de mogelijkheid tot vergelijking met andere onderzoeken beperkt. Op basis van beschikbaar onderzoek kan geconcludeerd worden dat dit percentage relatief laag is ten opzichte van het percentage geslaagde familienetwerkberaden in het onderzoek van Crampton en Jackson (2007), waar in 60 procent van de gezinnen met een jeugdbeschermingsmaatregel een familienetwerkberaad tot stand kwam. Ook uit Nederlands onderzoek van Wijnen-Lunenberg

en collega's (2008) naar de uitkomsten van Eigen Kracht conferenties in de jeugdbescherming komt een hoger percentage tot stand gekomen familienetwerkberaden naar voren, namelijk 80 procent. Het verschil tussen deze bevinding van Wijnen-Lunenburg en collega's en de bevinding van dit onderzoek lijkt niet zonder meer verklaarbaar door het verschil in de onderzochte vorm van familienetwerkberaad, respectievelijk Eigen Kracht conferenties en verschillende vormen van familienetwerkberaden (inclusief Eigen Kracht conferenties). Hoewel er verschillen in slagingskansen lijken te bestaan tussen de verschillende vormen van familienetwerkberaden, wijkt het percentage geslaagde EK-c's in dit onderzoek (45 procent) slechts in beperkte mate af van het gemiddelde percentage geslaagde familienetwerkberaden in dit onderzoek (41 procent).

Een andere relevante bevinding in dit kader betreft de termijn tussen de start van de OTS (en het moment waarop werd aangeboden een familienetwerkberaad in te zetten) en de totstandkoming van het familienetwerkberaad of de beslissing om het familienetwerkberaad geen doorgang te laten vinden. Deze was gemiddeld respectievelijk 18 (range 0-77 weken) en 28 (range 0-81 weken) weken. Met name gedurende het eerste deel van de onderzoeksperiode, voor de inwerkingtreding van de nieuwe Jeugdwet, stond deze termijn op gespannen voet met de wettelijke termijn van zes weken waarbinnen een nieuw gezinsplan geformuleerd diende te worden na de uitspraak van een OTS⁶. Ook ten opzichte van de gemiddelde termijn waarbinnen in dit onderzoek een gezinsplan tot stand kwam in de reguliere hulpverlening (M= 10 weken, range 0-37 weken) lijkt er met het inzetten van een familienetwerkberaad in een deel van de gezinnen een langere periode nodig voordat duidelijk wordt welke stappen er middels een plan van aanpak moeten worden gezet. Gezien de ernst van de problematiek die aanleiding geeft tot een OTS kan dit een zorgelijke ontwikkeling zijn. Uit dit onderzoek blijkt echter ook dat het wel mogelijk is om binnen een kortere termijn een familienetwerkberaad te organiseren om een familiegroepsplan te maken. De inzet van een familienetwerkberaad lijkt daarom niet per definitie te leiden tot een vertraagde aanpak van de problematiek in het gezin. Vervolgonderzoek naar factoren die het tot stand komen van een familienetwerkberaad vertragen of in de weg staan is nodig om te kunnen bepalen wat gezinnen nodig hebben om binnen een redelijke termijn een familiegroepsplan op te stellen om de problemen die aanleiding gaven voor gerechtelijk ingrijpen aan te pakken en de ontwikkelingskansen voor de kinderen in het gezin te verbeteren.

⁶ Art. 43 UWjz

Kindermishandeling, uithuisplaatsingen en inzet professionele zorg

Om de tweede deelvraag te beantwoorden is de directe samenhang gemeten tussen de inzet van familienetwerkberaden (versus de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming) en de situatie in de gezinnen op het gebied van kindermishandeling, uithuisplaatsingen en inzet van professionele zorg drie maanden na het werken met het familiegroepsplan (versus gezinsplan). Vanwege het kleine aantal gezinnen waarbij op deze termijn sprake was van een uithuisplaatsing (vier gezinnen in de experimentele groep en drie gezinnen in de controlegroep) of terugplaatsing (acht gezinnen in de experimentele groep en negen gezinnen in de controlegroep), konden op dit gebied geen verschillen tussen de twee groepen betekenisvol getoetst worden.

Conform de resultaten van de meta-analyse beschreven in deelstudie I leek de inzet van familienetwerkberaden op korte termijn niet effectiever dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming wat betreft het terugdringen van kindermishandeling. In beide groepen werden in ongeveer een kwart van de gezinnen nog steeds aanwijzingen voor lichamelijk of psychisch geweld of voor verwaarlozing gerapporteerd door de jeugdbeschermers. Hoewel de resultaten van de meta-analyse suggereren dat in prospectieve studies, waaronder ook dit onderzoek valt, de inzet van familienetwerkberaden zou leiden tot meer meldingen van kindermishandeling wordt dit niet ondersteund in huidig onderzoek.

De inzet van familienetwerkberaden leek daarnaast op korte termijn niet effectiever dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming wat betreft het reduceren van de inzet van professionele zorg. Gezinnen uit beide groepen leken na drie maanden in gelijke mate gebruik te maken van zorg geboden door de huisarts en door instellingen voor gezondheidszorg. Deze bevindingen sluiten aan bij eerder onderzoek op dit gebied. Ook uit onderzoek in Zweden (Sundell & Vinnerljung, 2004) en de Verenigde Staten (Weigensberg et al., 2009) komt naar voren dat de inzet van familienetwerkberaden niet leidt tot een reductie in de inzet van professionele zorg.

Moderatie door gezinskenmerken

Om de derde deelvraag te beantwoorden werd onderzocht of de resultaten van familienetwerkberaden sterker of zwakker waren in gezinnen afhankelijk van de etniciteit van het gezin, het opleidingsniveau van de ouders, of er bij ouders sprake was van een LVB, of er sprake was van gerapporteerde aanwezigheid van vechtscheiding, wat de aanleiding was van de OTS en van het aantal steunbronnen dat ouders rapporteerde aan het begin van de OTS. Geen van bovengenoemde kenmerken bleek bepalend voor de resultaten van

familienetwerkberaden. Hoewel onderzoek op dit gebied nog in de kinderschoenen staat, waardoor vergelijking met de resultaten uit eerder onderzoek ook niet mogelijk is, bleek tijdens de uitvoering van dit onderzoek dat er in de praktijk wel (uiteenlopende) opvattingen heersen over de geschiktheid van familienetwerkberaden voor specifieke gezinnen. Op basis van de resultaten van dit onderzoek lijken dergelijke opvattingen voorbarig, in ieder geval wat betreft de gezinskenmerken die in dit onderzoek zijn onderzocht.

Kosten van familienetwerkberaden en van ingezette professionele zorg

Ten slotte werd de kostprijs van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming vastgesteld en werd onderzocht of, op de korte termijn, het totaal aan kosten voor de inzet van professionele zorg (uitgesplit naar gezondheidszorg en juridische zorg) verschilt tussen gezinnen waar een familienetwerkberaad wordt ingezet en gezinnen waarin middels de reguliere werkwijze jeugdbescherming geboden wordt. Vormen van familienetwerkberaden waarbij een aparte coördinator wordt ingezet, gaan gepaard met een extra investering, variërend van €2460,- tot €4000,-, bovenop de kosten voor de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. Voor vormen waarbij de reeds betrokken jeugdbeschermer met het gezin een familienetwerkberaad organiseert wordt dezelfde prijs gehanteerd als voor de reguliere hulpverlening.

Wat betreft het totaal aan gezondheidszorgkosten in gezinnen in de jeugdbescherming (hieronder vallen kosten voor huisarts, RIAGG, Bureaus Jeugdzorg (inclusief de kosten voor het familienetwerkberaad), GGZ-centrum, Psychologenpraktijk, Ouder Kind Centrum, Maatschappelijk werk, Schoolpsycholoog, Verslavingszorg, Fysiotherapie, Acupunctuur, Homeopathisch arts, Masseur, Creatieve therapeut en Psychomotore therapeut) blijkt dat deze op de korte termijn (drie maanden na het tot stand komen van een familiegroepsplan versus een gezinsplan) hoger zijn in gezinnen waar een familienetwerkberaad wordt ingezet dan in gezinnen waar dit niet het geval is. Dit geldt enkel voor de gezondheidszorgkosten en niet voor de kosten voor juridische hulpverlening. De resultaten van huidig onderzoek spreken de verwachtingen van eerder onderzoek van Schuurman en Mulder (2012) tegen. Op basis van een evaluatie van Eigen Kracht conferenties in stadsregio Amsterdam verwachtten zij dat met de inzet van EK-c's een besparing in jeugdzorgkosten gerealiseerd kan worden. Hoewel in het huidige onderzoek enkel is gekeken naar de zorgkosten na drie maanden, blijkt uit de resultaten dat er in vergelijking met de reguliere hulpverlening in de jeugdbescherming geen sprake is van een kostenbesparing, maar van een kostenverhoging. Deze bevinding komt overeen met de resultaten van onderzoek van Onrust en Romijn (2013) naar de inzet van

familienetwerkberaden in de keten van de jeugd-lvb. Hierin werd gevonden dat een jaar na de inzet van een familienetwerkberaad significant meer zorgkosten worden gemaakt in de groep waarbij een EK-c heeft plaatsgevonden dan in de groep waarin dit niet het geval is. In tegenstelling tot het huidige onderzoek keken Onrust en Romijn wel naar de kosteneffectiviteit van de inzet van familienetwerkberaden, specifiek in de keten van de jeugd-lvb. Hierbij richtten zij zich op de afname in het totaal aantal zorgpunten in het kind functioneren, het gezin en de wijdere omgeving, waarbij zij vaststellen dat in de groep gezinnen waarin een Eigen Kracht conferentie is uitgevoerd na twaalf maanden betere effecten worden bereikt maar ook extra kosten worden gemaakt. Onrust en Romijn concluderen op basis van hun berekeningen dat de kosteneffectiviteit van de inzet van familienetwerkberaden afhankelijk is van het bedrag dat de overheid bereid is te investeren in de afname van een zorgpunt (Onrust & Romijn, 2013).

Zowel voor het huidige onderzoek als voor het onderzoek van Onrust en Romijn geldt dat uitsluitend directe kosten zijn onderzocht en niet de indirecte kosten die gemaakt zijn door het gezin en het netwerk, zoals reiskosten en kosten voortkomend uit productiviteitsverlies en ziekteverzuim. Voor een volledig inzicht in de kosteneffectiviteit van familienetwerkberaden is aanvullend onderzoek op dit gebied geïndiceerd, waarbij ook de resultaten en zorgkosten op de langere termijn onderzocht worden.

Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek

Zoals blijkt uit het literatuuronderzoek beschreven in deelstudie I is het kleine aantal beschikbare, gecontroleerde studies naar de effectiviteit van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming veelal van beperkte kwaliteit. Dit komt met name door de retrospectieve aard van de meeste studies, waardoor er slechts gebruik gemaakt kan worden van dossierinformatie en de totstandkoming en vergelijkbaarheid van de experimentele en controlegroep vaak onduidelijk is. Het huidige onderzoek onderscheidt zich van het meeste voorgaande onderzoek door het prospectieve design en door het gebruik van vragenlijsten voor ouders en jeugdbeschermers in combinatie met dossieronderzoek. De dataverzameling van dit onderzoek heeft geleid tot een rijke dataset waarmee de vergelijkbaarheid van de experimentele en controlegroep vastgesteld kan worden en waarmee de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden op verschillende relevante gebieden in kaart gebracht kunnen worden. In vergelijking met veel eerder onderzoek is er in huidig onderzoek bovendien sprake van een relatief grote onderzoeksgroep.

Dit onderzoek kent daarnaast enkele beperkingen. Door de opzet van dit onderzoek was het niet mogelijk om gezinnen random toe te wijzen aan de experimentele of controlegroep, maar is er gekozen voor een quasi-experimenteel design. De kans op initiële verschillen tussen de twee groepen is bij dit design groter. Om de invloed van zulke verschillen te minimaliseren is voor een reeks gezinskenmerken en uitkomsten van dit onderzoek vastgesteld of er op de voormeting sprake was van een verschil, waarvoor in dat geval gecorrigeerd werd. Een tweede beperking van dit onderzoek is de selectiviteit van de onderzoeksgroep. Enerzijds is deze selectiviteit inherent aan de onderzochte werkwijze. Immers, alleen bij gezinnen die gebruik wilden maken van de mogelijkheid om middels een familienetwerkberaad een familiegroepsplan op te stellen is een familienetwerkberaad ingezet (conform artikel 4.1.2 van de Jeugdwet). Anderzijds heeft de wervingsprocedure van dit onderzoek, waarbij de projectleiders de jeugdbeschermers aanstuurden om gezinnen te vragen om toestemming voor deelname, mogelijk ook geleid tot selectiviteit van de onderzoeksgroep. Veel gezinnen die volgens de onderzoeksprocedure benaderd hadden moeten worden voor deelname aan het onderzoek zijn niet benaderd. Daarnaast gaf slechts 44 procent van de benaderde gezinnen toestemming voor deelname en kwam maar bij 41 procent van de gezinnen een familienetwerkberaad tot stand. Selectieve uitval beperkt de representativiteit van de onderzoeksgroep en daarmee de generaliseerbaarheid van de resultaten van dit onderzoek. Wat betreft de aard van de selectieve uitval in dit onderzoek lijkt het aannemelijk dat met name gezinnen geselecteerd zijn waarbij de kans op een geslaagd familienetwerkberaad het grootst geacht wordt door 1) de jeugdbeschermers (die dergelijke gezinnen mogelijk vaker benaderden voor deelname aan het onderzoek) of 2) het gezin (dat door motivatie voor familienetwerkberaad vaker ervoor koos om in het kader van het onderzoek een familienetwerkberaad in te zetten en dit ook daadwerkelijk uit te voeren).

Conclusie

Uit dit onderzoek komt naar voren dat familienetwerkberaden op de korte termijn niet leiden tot een grotere afname in (het risico op) kindermishandeling en een sterkere reductie in de inzet van professionele zorg dan de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. De inzet van familienetwerkberaden lijkt op deze gebieden even goed te werken als de reguliere werkwijze voor gezinnen van autochtone en allochtone afkomst, met en zonder LVB problematiek bij ouders en ongeacht het opleidingsniveau van ouders, de mate van sociale steun die ouders ervaren en de aanleiding van de OTS. Ook bij vechtscheidingsproblematiek lijkt de inzet van familienetwerkberaden dezelfde korte termijn resultaten op te leveren als de

reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. Hoewel er op het gebied van uithuisplaatsingen en terugplaatsingen geen conclusies kunnen worden getrokken lijken er ook op deze gebieden vooralsnog geen aanwijzingen voor een verschil tussen de twee werkwijzen op de korte termijn.

Aangezien het gemiddeld 18 weken duurt voordat een familiegroepsplan tot stand komt en gemiddeld 28 weken voordat duidelijk is dat het familienetwerkberaad niet gerealiseerd wordt en er alsnog een gezinsplan opgesteld moet worden, lijkt de inzet van een familienetwerkberaad in ieder geval in een deel van de gezinnen te leiden tot een langere periode voordat duidelijk wordt welke stappen er volgens het plan van aanpak moeten worden gezet. Gezien de ernst van de problematiek die aanleiding geeft tot een OTS kan een langere verlenging van de periode van besluitvorming zorgelijk zijn voor het verdere hulpverleningstraject. Immers, doordat het langer duurt voordat een plan van aanpak wordt opgesteld, kan de inzet van benodigde professionele zorg vertraagd worden. Uit het huidige onderzoek blijkt echter ook dat het wel mogelijk is om binnen een kortere termijn een familienetwerkberaad te organiseren en een familiegroepsplan te maken. De inzet van een familienetwerkberaad lijkt dus niet per definitie te leiden tot een vertraagde aanpak van de problematiek in het gezin.

De inzet van familienetwerkberaden lijkt daarnaast op de korte termijn te leiden tot hogere kosten aan gezondheidszorg dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. Van het kunnen realiseren van besparingen door de inzet van familienetwerkberaden lijkt dus, in ieder geval op de korte termijn, geen sprake. Zoals eerder vermeld kunnen er op basis van dit onderzoek geen uitspraken gedaan worden over de kosteneffectiviteit van familienetwerkberaden.

Om vast te stellen wat het werken met de familiegroepsplannen op langere termijn oplevert is onderzoek met een langere follow-up periode nodig. Het is daarnaast van belang om te benadrukken dat dit onderzoek zich richt op de resultaten van het werken met familiegroepsplannen die tot stand zijn gekomen tijdens verschillende vormen van familienetwerkberaden. De resultaten kunnen daarom niet zonder meer gegeneraliseerd worden naar specifieke vormen van familienetwerkberaden.

Tabel 4.5.

Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep op het gebied van kindermishandeling en inzet van professionele zorg op de nameting

	Controlegroep			Familienetwerkberaad		Verskil tussen groepen		
	Totale N	N conditie	N / % of M (SD)	N conditie	N / % of M (SD)	F / OR	df	p
Kindermishandeling								
Aanwijzingen voor kindermishandeling/verwaarlozing	153	69	19 / 27,5	84	21 / 25,0	OR= 1,27	1	0,61
Risicoscore kindermishandeling	152	69	3,80 (1,55)	83	4,19 (1,32)	0,58	1	0,45
Risico op kindermishandeling - ouders	123	65	4,11 (3,35)	58	3,19 (3,37)	2,73	1	0,10
Zorggebruik	77							
Aantal contacten gezondheidszorginstellingen*		44	9,50 (18,02)	37	7,80 (9,97)	0,26	1	0,61
Aantal soorten ingezette zorg		45	2,60 (9,39)	37	2,59 (0,76)	0,01	1	0,98

Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor hulpverleningsgeschiedenis en LVB.

* Onder gezondheidszorginstellingen vallen: huisarts, Bureau Jeugdzorg, RIAGG, GGZ-centrum, Psychologenpraktijk, Ouder Kind Centrum, Maatschappelijk werk, Schoolpsycholoog, Verslavingszorg, Fysiotherapie, Acupunctuur, Homeopathisch arts, Masseur, Creatieve therapeut en Psychomotore therapeut. Aanwijzingen voor kindermishandeling: Nagelkerke = 0,001.

Tabel 4.6.

Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep wat betreft aanwijzingen voor kindermishandeling – moderatie

Aanwijzingen voor kindermishandeling	Vershil tussen groepen		
	OR	95 % BI	p
Moderatoren			
Etniciteit			
Etniciteit van ouders	1,14	0,36 – 3,63	0,83
Conditie	1,88	0,45 – 7,93	0,39
Etniciteit * Conditie	0,55	0,10 – 3,15	0,50
Gerapporteerde vechtscheiding			
Aanwezigheid van vechtscheiding	8,18	0,91 – 73,50	0,06+
Conditie	6,26	0,60 – 64,88	0,12
Vechtscheiding * Conditie	0,16	0,01 – 2,01	0,16
Opleidingsniveau van ouders			
Opleidingsniveau van ouders	0,83	0,19 – 3,64	0,80
Conditie	1,11	0,29 – 4,25	0,88
Opleidingsniveau * Conditie	1,91	0,22 – 16,55	0,56
Aanwezigheid van LVB bij ouders			
Aanwezigheid van LVB bij ouders	1,48	0,47 – 4,68	0,51

Conditie	2,49	0,40– 15,65	0,33
LVB * Conditie	0,42	0,05 – 3,30	0,41
Aanleiding OTS			
Aanleiding OTS – kind versus gezin	1,01	0,21 – 4,88	0,99
Aanleiding OTS – ouder versus gezin	2,69	0,62 – 11,71	0,19
Conditie	1,94	0,67 – 5,61	0,22
Aanleiding OTS – kind versus gezin * Conditie	0,40	0,03 – 6,56	0,52
Aanleiding OTS – ouder versus gezin * Conditie	0,20	0,03 – 1,56	0,13
Aantal steunbronnen			
Aantal steunbronnen	0,79	0,50 – 1,24	0,30
Conditie	0,40	0,03 – 5,42	0,49
Aantal steunbronnen * Conditie	1,45	0,70 – 3,02	0,32

Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor hulpverleningsgeschiedenis en LVB (met uitzondering van de analyse waarin moderatie door LVB is getoetst).
+ $p < 0,10$.

Tabel 4.7.

Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep wat betreft risicoscore voor kindermishandeling (gemeten bij jeugdbeschermer) – moderatie

Risicoscore voor kindermishandeling - jeugdbeschermer	Verschil tussen groepen		
	F	df	p
Moderatoren			
Etniciteit			
Etniciteit van ouders	2485,30	1	0,97
Conditie	6,75	1	0,02*
Etniciteit * Conditie	0,03	1	0,87
Gerapporteerde vechtscheiding			
Aanwezigheid van vechtscheiding	5,42	1	0,03*
Conditie	12,73	1	0,002**
Vechtscheiding * Conditie	0,01	1	0,92
Opleidingsniveau van ouders			
Opleidingsniveau van ouders	0,01	1	0,93
Conditie	7,13	1	0,16
Opleidingsniveau * Conditie	0,25	1	0,62
Aanwezigheid van LVB bij ouders			
Aanwezigheid van LVB bij ouders	4,09	1	0,09+

Conditie	8,44	1	0,01**
LVB * Conditie	0,01	1	0,94
Aanleiding OTS			
Aanleiding OTS	0,71	1	0,58
Conditie	1,24	1	0,35
Aanleiding OTS * Conditie	1,28	1	0,28
Aantal steunbronnen			
Aantal steunbronnen	1,05	5	0,44
Conditie	0,35	1	0,57
Aantal steunbronnen * Conditie	0,41	4	0,80

Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor hulpverleningsgeschiedenis en LVB (met uitzondering van de analyse waarin moderatie door LVB is getoetst).
+ $p < 0,10$; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Tabel 4.8.

Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep wat betreft risicoscore voor kindermishandeling (gemeten bij de ouder) – moderatie

Risicoscore voor kindermishandeling – ouders	Verschil tussen groepen		
	F	df	p
Moderatoren			
Etniciteit			
Etniciteit van ouders	0,82	1	0,54
Conditie	4,90	1	0,22
Etniciteit * Conditie	0,72	1	0,40
Gerapporteerde vechtscheiding			
Aanwezigheid van vechtscheiding	0,20	1	0,91
Conditie	2,28	1	0,34
Vechtscheiding * Conditie	0,67	1	0,41
Opleidingsniveau van ouders			
Opleidingsniveau van ouders	0,14	1	0,77
Conditie	0,34	1	0,65
Opleidingsniveau * Conditie	1,66	1	0,20
Aanwezigheid van LVB bij ouders			
Aanwezigheid van LVB bij ouders	3,11	1	0,33

Conditie	4,41	1	0,27
LVB * Conditie	0,70	1	0,41
Aanleiding OTS			
Aanleiding OTS	0,70	1	0,58
Conditie	6,23	1	0,05*
Aanleiding OTS * Conditie	0,30	1	0,74
Aantal steunbronnen			
Aantal steunbronnen	2,37	5	0,13
Conditie	3,89	1	0,08+
Aantal steunbronnen * Conditie	0,52	4	0,72

Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor hulpverleningsgeschiedenis en LVB (met uitzondering van de analyse waarin moderatie door LVB is getoetst).

+ $p < 0,10$ * $p < 0,05$.

Tabel 4.9.

Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep wat betreft de inzet van professionele zorg(aantal contacten gezondheidszorginstellingen) - moderatie

Zorggebruik – aantal contacten gezondheidszorginstellingen	Verschil tussen groepen		
	F	df	p
Moderatoren			
Etniciteit			
Etniciteit van ouders	3,81	1	0,30
Conditie	0,74	1	0,52
Etniciteit * Conditie	0,50	1	0,48
Gerapporteerde aanwezigheid van vechtscheiding			
Aanwezigheid van vechtscheiding	0,001	1	0,98
Conditie	0,95	1	0,50
Vechtscheiding * Conditie	1,29	1	0,26
Opleidingsniveau van ouders			
Opleidingsniveau van ouders	0,01	1	0,93
Conditie	0,11	1	0,80
Opleidingsniveau * Conditie	1,99	1	0,16
Aanwezigheid van LVB bij ouders			
Aanwezigheid van LVB bij ouders	0,02	1	0,91

Conditie	0,01	1	0,95
LVB * Conditie	0,20	1	0,66
Aanleiding OTS			
Aanleiding OTS	1,39	1	0,42
Conditie	2,04	1	0,26
Aanleiding OTS * Conditie	1,27	1	0,29
Aantal steunbronnen			
Aantal steunbronnen	1,73	5	0,18
Conditie	0,68	1	0,42
Aantal steunbronnen * Conditie	0,14	4	0,97

Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor hulpverleningsgeschiedenis en LVB (met uitzondering van de analyse waarin moderatie door LVB is getoetst).

Tabel 4.10.

Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep wat betreft inzet van professionele zorg (aantal soorten ingezette zorg) - moderatie

Zorggebruik – aantal soorten ingezette zorg	Verschil tussen groepen		
	F	df	p
Moderatoren			
Etniciteit			
Etniciteit van ouders	40,86	1	0,11
Conditie	0,29	1	0,64
Etniciteit * Conditie	0,10	1	0,76
Aanwezigheid van vechtscheiding			
Aanwezigheid van vechtscheiding	1,32	1	0,46
Conditie	0,03	1	0,89
Vechtscheiding * Conditie	1,86	1	0,18
Opleidingsniveau van ouders			
Opleidingsniveau van ouders	0,36	1	0,66
Conditie	0,22	1	0,72
Opleidingsniveau * Conditie	1,62	1	0,21
Aanwezigheid van LVB bij ouders			
Aanwezigheid van LVB bij ouders	0,40	1	0,65

Conditie	0,29	1	0,67
LVB * Conditie	0,28	1	0,60
Aanleiding OTS			
Aanleiding OTS	1,97	1	0,34
Conditie	0,09	1	0,78
Aanleiding OTS * Conditie	0,74	1	0,48
Aantal steunbronnen			
Aantal steunbronnen	0,70	5	0,64
Conditie	0,35	1	0,56
Aantal steunbronnen * Conditie	0,32	4	0,86

Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor hulpverleningsgeschiedenis en LVB (met uitzondering van de analyse waarin moderatie door LVB is getoetst).

Tabel 4.11.

Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep wat betreft kosten voor gezondheidzorg en juridische zorg op voormeting en nameting

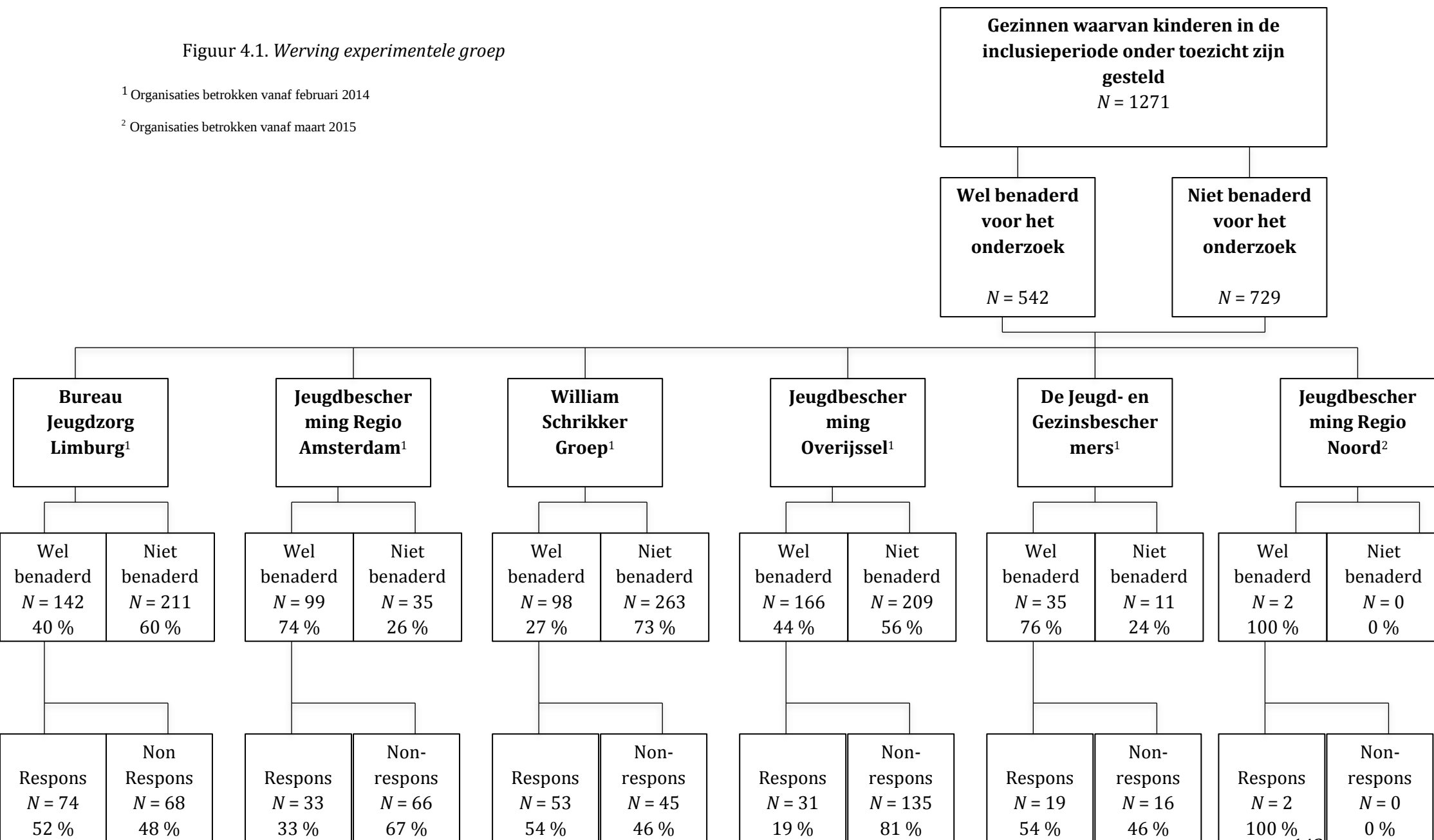
Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor hulpverleningsgeschiedenis en LVB. *** $p < 0,001$.

	Controlegroep			Familienetwerkberaad		Verskil tussen groepen		
	Totale <i>N</i>	<i>N</i> conditie	<i>M</i> (SD)	<i>N</i> conditie	<i>M</i> (SD)	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Voormeting								
Kostprijs voor gezondheidzorg	107	60	3714,84 (8329,53)	47	4345,23 (8616,75)	0,02	1	0,88
Kostprijs voor juridische zorg	102	58	319,17 (457,59)	44	315,11 (387,15)	0,61	1	0,44
Nameting								
Kostprijs voor gezondheidzorg	90	52	1326,14 (1510,30)	38	3960,64 (3225,16)	19,29	1	0,000***
Kostprijs voor juridische zorg	85	50	210,96 (467,22)	35	428,81 (1512,68)	0,16	1	0,69

Figuur 4.1. *Werving experimentele groep*

¹ Organisaties betrokken vanaf februari 2014

² Organisaties betrokken vanaf maart 2015

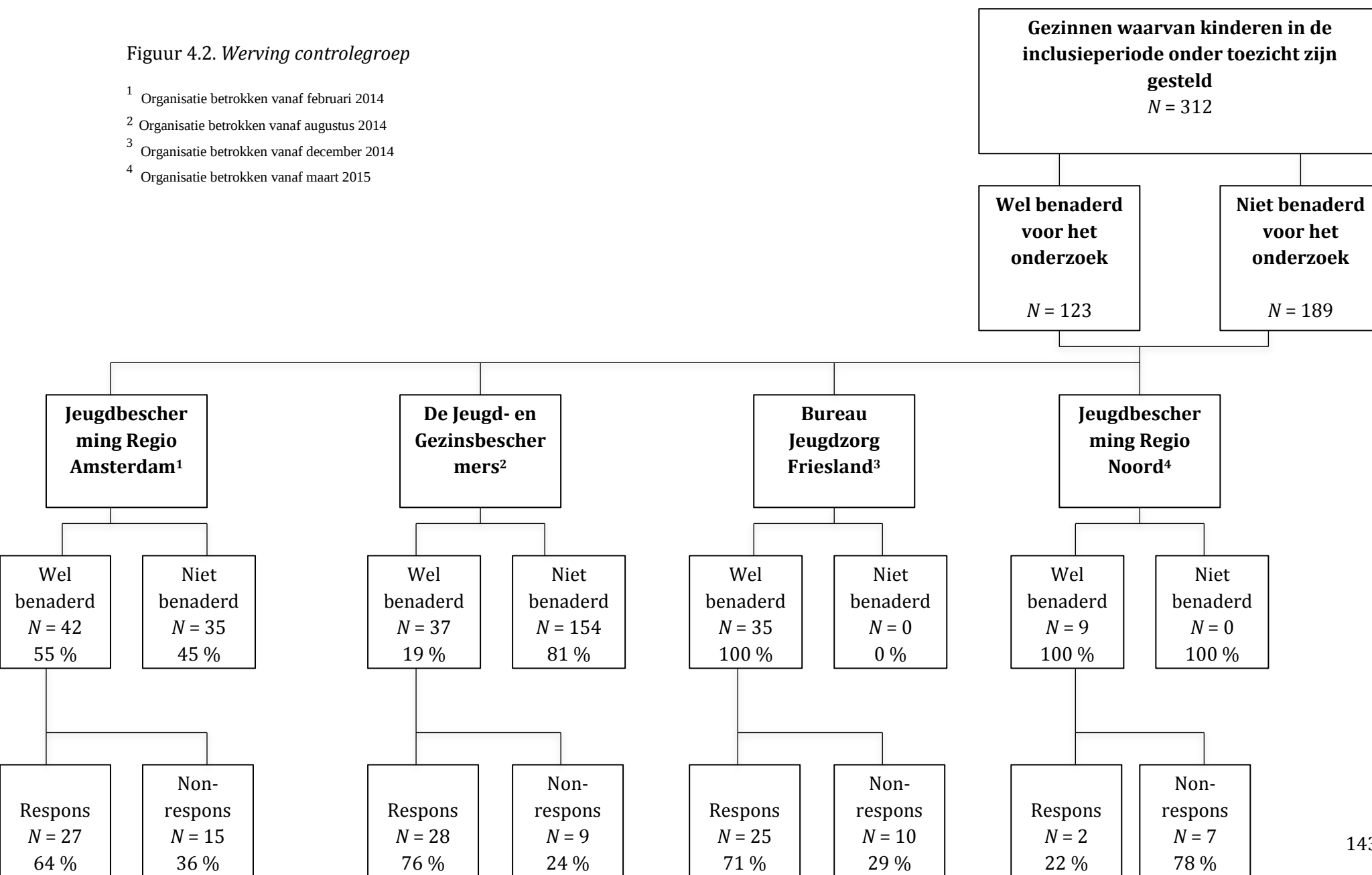
Figuur 4.2. *Werving controlegroep*

¹ Organisatie betrokken vanaf februari 2014

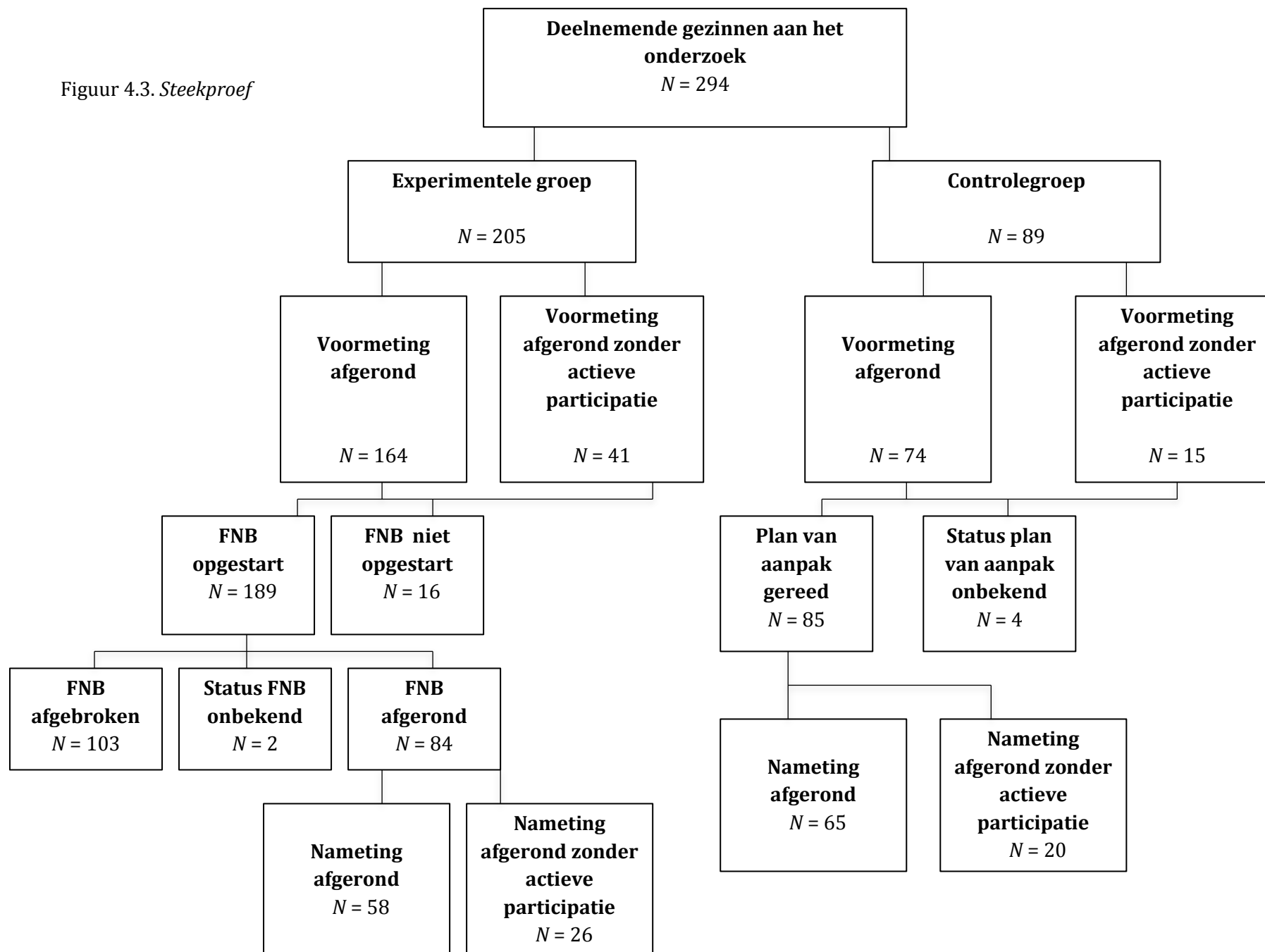
² Organisatie betrokken vanaf augustus 2014

³ Organisatie betrokken vanaf december 2014

⁴ Organisatie betrokken vanaf maart 2015

Figuur 4.3. Steekproef

Deelstudie V - Een kwantitatief onderzoek naar de lange termijn resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming

L.S. de Mooij, BSc & S. Dijkstra, MSc

dr. H. E. Creemers

J. J. Asscher

prof. dr. G. J. J. M. Stams

Inleiding

In deze deelstudie wordt aandacht besteed aan de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming op de langere termijn, namelijk een jaar na de uitvoering van het netwerkberaad. Zoals geschetst in deelstudie I worden familienetwerkberaden ingezet om de veiligheid en ontwikkelingskansen van kinderen te verbeteren. Dit betekent concreet dat met de inzet van familienetwerkberaden wordt beoogd om het risico op kindermishandeling te verkleinen, de duur van kinderbeschermingsmaatregelen te verkorten en het aantal uithuisplaatsingen te reduceren. Ook zouden familienetwerkberaden moeten leiden tot minder inzet van professionele zorg. Met het prospectieve, kwantitatieve onderzoek naar de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming (deelstudie IV) zijn de korte termijn resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming in kaart gebracht, namelijk de resultaten drie maanden na de uitvoering van het netwerkberaad. Dit deel van het onderzoeksproject richt zich op de resultaten van familienetwerkberaden een jaar na de uitvoering van het netwerkberaad. De primaire onderzoeksvraag luidt: “Wat zijn de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden bij gezinnen in de jeugdbescherming?”. Er zijn hierbij twee deelvragen geformuleerd: 1) Leidt de inzet van familienetwerkberaden tot een kortere duur van de ondertoezichtstelling, minder uithuisplaatsingen, minder signalen van kindermishandeling en minder inzet van professionele zorg? en 2) Hebben gezinskenmerken of kenmerken van de hulpverlening invloed op de resultaten van familienetwerkberaden?

Methode

Steekproef en procedure

Om de lange termijn effecten van familienetwerkberaden te onderzoeken is dossieronderzoek uitgevoerd. Door de dossiers van een groep gezinnen waarin wel een familienetwerkberaad is ingezet (experimentele groep) te vergelijken met een groep gezinnen waarin geen familienetwerkberaad is ingezet (controlegroep), zijn de resultaten van familienetwerkberaden één jaar na de totstandkoming van het plan van aanpak onderzocht. Het huidige onderzoek is uitgevoerd bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam (hierna: Jeugdbescherming). Wanneer bij Jeugdbescherming een familienetwerkberaad wordt ingezet, betreft dit doorgaans een Eigen Kracht conferentie (EK-c). Zodoende werd dit type familienetwerkberaad onderzocht. De basismethodiek waar Jeugdbescherming mee werkt, Generiek Gezinsgericht Werken (GGW), wordt door alle jeugdbeschermers toegepast,

ongeacht de inzet van een EK-c. Echter, in de experimentele groep wordt GGW toegepast in combinatie met EK-c en wordt er een EK-c plan opgesteld door het gezin en haar netwerk, terwijl in de controlegroep geen EK-c wordt ingezet maar een gezinsplan wordt opgesteld door de jeugdbeschermer in overleg met het gezin.

Voor het dossieronderzoek zijn 140 gezinnen geselecteerd waarin tussen 7 mei 2012 en 31 december 2013 één of meerdere kinderen onder toezicht zijn gesteld, onderverdeeld in een experimentele groep van 70 gezinnen en een controlegroep van 70 gezinnen. Hiervoor werden alle dossiers van gezinnen waarin sprake was van een OTS bekeken, waarbij werd teruggezocht vanaf 31 december 2013. Een voorwaarde was dat het om een nieuwe OTS moest gaan; wanneer het ging om een verlenging van een lopende OTS werd het gezin niet geselecteerd. Wanneer werd gevonden dat na uitspraak van de OTS een EK-c was uitgevoerd en deze datum terug te vinden was in het systeem, werd het gezin toegewezen aan de experimentele groep. Een gezin werd toegewezen aan de controlegroep wanneer na uitspraak van de OTS geen EK-c was uitgevoerd en ook nergens in het dossier vermeld stond dat dit aan ouders was voorgesteld. Er werd gezocht totdat per groep het aantal van 70 gezinnen was behaald. In de 140 gezinnen die zijn meegenomen in dit onderzoek zijn in totaal 226 kinderen onder toezicht gesteld.

Om vast te stellen of er significante verschillen tussen de twee groepen bestonden bij uitspraak van OTS werden de groepen met elkaar vergeleken op etniciteit, het aantal kinderen in het gezin en hun gemiddelde leeftijd, de samenstelling van het gezin (ouders getrouwd/gescheiden) en de aanwezigheid van LVB bij ouders. Ook werd er gekeken naar de reden van aanmelding bij Jeugdbescherming (gecategoriseerd als reden van aanmelding gericht op kind(eren), ouders of het hele gezin). Tabel 5.1 toont de gezinskenmerken van de twee groepen en in hoeverre deze van elkaar verschilden bij aanvang van het onderzoek. Ongeveer een derde van de gezinnen in de experimentele en de controlegroep had een andere etnische achtergrond. Er waren gemiddeld twee kinderen in de gezinnen in zowel experimentele als de controlegroep en zij hadden een gemiddelde leeftijd van ruim negen jaar in de experimentele groep en 10,5 jaar in de controlegroep. In beide groepen was bij ruim 80 procent van de gezinnen sprake van scheiding tussen de biologische ouders. Daarnaast was in de experimentele groep bij ongeveer zeven procent sprake van LVB-problematiek bij de ouders, in de controlegroep was dit bij ongeveer 20 procent het geval. In beide groepen vormden ouderfactoren en gezinsfactoren (versus kindfactoren) de meest gerapporteerde redenen van aanmelding. Bij geen van bovengenoemde variabelen bestond een significant verschil tussen de groepen, echter was er wel sprake van één trend: in de experimentele groep

was er minder vaak sprake van LVB problematiek bij ouders dan in de controlegroep ($\chi^2 (1, 86) = 3,17, p = 0,07$).

Tabel 5.1.

Gezinskenmerken experimentele en controlegroep

		M (SD)/%		Verschillen tussen experimentele en controlegroep		
	Totale N	Experimentele groep	Controlegroep	T/ χ^2	df	p
Etniciteit ouders	133			0,49	1	0,48
- autochtoon		63,9	66,1			
- andere etnische achtergrond		36,1	33,9			
Aantal kinderen in gezin	140	2,40 (1,17)	2,56 (1,45)	-0,70	138	0,48
Gemiddelde leeftijd van de OTS kinderen	137	9,85 (5,37)	10,46 (5,50)	0,66	135	0,51
Samenstelling gezin	137			1,01	1	0,32
- samenwonende/getrouwde ouders/verzorgers		11,6	17,7			
- alleenstaande ouder		88,4	82,4			
LVB in gezin	86			3,17	1	0,07+
- geen LVB bij ouders		93,3	80,5			
- LVB bij ouders		6,7	19,5			
Reden van aanmelding:	140			6,14	3	0,11
- kindfactoren		14,9	23,2			
- ouderfactoren		34,3	44,9			
- gezinsfactoren		50,7	31,9			

+ = trend significant.

Coderingsinstrument

Met behulp van een door de onderzoekers ontwikkeld gestandaardiseerd coderingsinstrument werden uit de dossiers gegevens verzameld over hulpverleningskenmerken, verloop van OTS, uithuisplaatsing, aanwijzingen voor/risico op

kindermishandeling en professionele zorg. Afhankelijk van de uitkomstmaat werd deze informatie op drie momenten in het hulpverleningsproces gemeten, namelijk meteen na de OTS uitspraak (voormeting; T1), zodra het EK-c/gezinsplan tot stand kwam (tussenmeting; T2) en één jaar na het tot stand komen van het EK-c/gezinsplan (nameting; T3). Bij een aantal gezinnen uit de controlegroep bleek niet uit het dossier of en wanneer er een nieuw gezinsplan opgesteld was na uitspraak van de OTS. De datum van T2 werd in deze gezinnen op zes weken na uitspraak van de OTS gesteld. Dit kwam overeen met de wettelijke termijn waarbinnen een nieuw gezinsplan geformuleerd diende te worden na de uitspraak van een OTS⁷.

Verloop OTS

Om het verloop van de OTS in kaart te brengen werden drie variabelen gemaakt, te weten *‘OTS verlengd na een jaar, duur OTS (indien afgesloten)* en *afsluiten hulp vrijwillig kader (indien OTS afgesloten)*. Voor de variabele *OTS verlengd na een jaar* werd per gezin bekeken of de OTS verlengd werd na een jaar of niet (*niet verlengd* = 0, *verlengd* = 1). Er werd hierbij geen onderscheid gemaakt tussen kinderen binnen het gezin: wanneer één van de OTS-en binnen een gezin na een jaar verlengd werd, werd deze variabele als verlengd gescoord. Hiervoor werd gekozen omdat in minder dan 1 procent van de gevallen de OTS verlenging voor kinderen in het gezin verschilde. Voor de variabele *“Duur OTS (indien afgesloten)”* werd per gezin de gemiddelde duur van alle ondertoezichtstellingen berekend. Hierbij werden enkel de gezinnen meegenomen waarbij op T3 geen kinderen meer onder toezicht gesteld waren. Voor de variabele *afsluiten hulp vrijwillig kader (indien OTS afgesloten)* werd bekeken of, wanneer de OTS afgesloten werd, ook de hulpverlening in het vrijwillig kader afgesloten werd (*niet afgesloten* = 0, *afgesloten* = 1).

Uithuisplaatsing

Om het aantal uithuisplaatsingen binnen een gezin in kaart te brengen werd op T2 en T3 het aantal *netwerkplaatsingen, bestandsplaatsingen en residentiële plaatsingen* gemeten. Hiermee werd per gezin in kaart gebracht of 1) er ten tijde van het maken van het EK-c/gezinsplan sprake was van een *uithuisplaatsing* van één of meerdere kinderen (*geen uithuisplaatsing* = 0, *uithuisplaatsing* = 1), 2) of er op T3 sprake was van een *nieuwe*

⁷ Art. 43 UWjz

uithuisplaatsing in het gezin (*geen nieuwe uithuisplaatsing* = 0, *nieuwe uithuisplaatsing* = 1), en 3) of er sprake was van een *terugplaatsing* in het gezin (*geen terugplaatsing* = 0, *terugplaatsing* = 1).

Aanwijzingen voor/risico op kindermishandeling

Voor het in kaart brengen van aanwijzingen voor kindermishandeling op T1 en T3 werd gebruik gemaakt van het Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid (LIRIK), ingevuld door de jeugdbeschermer. Dit instrument wordt binnen de jeugdzorg gebruikt om op basis van uit de literatuur bekende risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling een beoordeling te geven van de veiligheid van de thuissituatie van een kind en het toekomstig risico op kindermishandeling (ten Berge, Eijgenraam, & Bartelink, 2014). De score op de variabele *aanwijzingen voor emotionele en fysieke mishandeling* werd bepaald aan de hand van de items ‘ernstige kindermishandeling’ en ‘aanwijzingen voor lichamelijk of psychisch geweld’ (beide *nee* = 0, één of beide *ja* = 1). De score op de variabele *aanwijzingen voor verwaarlozing* werd bepaald aan de hand van de items ‘onvoldoende bescherming’, ‘onvoldoende basiszorg’, ‘opvoeder niet beschikbaar’ en ‘aanwijzingen voor verwaarlozing’ (alle *nee* = 0, één of meerdere *ja* = 1). Op voormeting werd voor deze variabele een Cronbach’s alpha van 0.68 gevonden, en op nameting een alpha van 0,73. De score op de variabele *aanwijzingen voor kindermishandeling (totaal)* werd bepaald op basis van de scores op de variabelen *aanwijzingen voor emotionele en fysieke kindermishandeling en verwaarlozing* (beide *nee* = 0, één of beide *ja* = 1).

De variabele *risico op kindermishandeling* werd bepaald aan de hand van de ARIJ (Put et al., 2015). Dit instrument is ontwikkeld ter specificering van de LIRIK. Met de ARIJ wordt op basis van specifieke items uit de LIRIK een dynamisch risicoprofiel op kindermishandeling berekend, variërend van “1” (*Hoog risico*) tot “6” (*Laag risico*). De ARIJ heeft een redelijke voorspelkracht (AUC = ,62).⁸

Professionele zorg

Om professionele zorg te meten werden twee variabelen gemaakt, te weten *professionele zorg voor tot stand komen EK-c/gezinsplan* en *professionele zorg na tot stand*

⁸ De AUC geeft aan welk percentage correcte classificaties het instrument *overall* zal opleveren. Bij een waarde van 0.50 voorspelt een instrument niet beter dan op basis van toeval het geval zou zijn, bij een waarde van 1.00 is sprake van een perfect positieve voorspelling en bij een waarde van 0.00 is sprake van een perfect negatieve voorspelling (Rice & Harris, 2005).

komen EK-c/gezinsplan. Hierbij ging het om alle zorg die door de jeugdbeschermer, het gezin en/of het netwerk nodig werd geacht en ook werd ingezet. In hoeverre gebruik werd gemaakt van ingezette zorg en of deze zorg voortijdig werd afgebroken bleek niet uit de dossiers en kon derhalve niet meegenomen worden in de analyses. Voor beide variabelen werd opgeteld hoeveel verschillende typen zorg ingezet werden, waarnaar per gezin een onderverdeling werd gemaakt in zorg ingezet specifiek voor het kind, voor ouders, voor het hele gezin of een combinatie van de voorgaande.

Moderatoren

Naast bovenstaande uitkomstmaten zijn verschillende moderatoren gecodeerd.

Gezinskenmerken:

1. *Etniciteit van ouders* is bepaald op basis van de informatie ingevuld door de jeugdbeschermer en is geoperationaliseerd als “*autochtoon*” (0) en “*andere etnische achtergrond*” (1).
2. De variabele *aantal kerngezinnen* geeft weer of de kind(eren) in één of twee gezinnen opgroeien. Wanneer ouders nog bij elkaar waren of als ouders uit elkaar waren en slechts één ouder betrokken was, is dit gescoord als “*1 kerngezin*” (0). Wanneer ouders uit elkaar waren, maar beiden nog betrokken waren, werd dit gescoord als “*2 kerngezinnen*” (1) Het onderscheid hiertussen werd dus gebaseerd op hoeveel partijen er betrokken waren bij de hulpverlening.
3. *Aanwezigheid van een licht verstandelijke beperking (LVB) bij ouders* is gebaseerd op inschatting van de jeugdbeschermer, en is gecategoriseerd als “*geen sprake van LVB bij vader of moeder*” (0) of “*sprake van LVB bij vader en/of moeder*” (1)
4. *Reden van aanmelding* is, zoals eerder beschreven, gecategoriseerd als redenen bij kind(eren) (0), ouder(s) (1) of het hele gezin (2). Als er slechts sprake was van kindfactoren, bijvoorbeeld bij aanmelding naar aanleiding van een door het kind gepleegd strafbaar feit, werd reden van aanmelding gescoord als “*kindfactoren*”. Wanneer er enkel sprake was van ouderfactoren als “*ouderfactoren*” en wanneer er sprake was van zowel kind- als ouderfactoren werd dit als “*gezinsfactoren*” gescoord.

Hulpverleningskenmerken

1. *Duur totstandkoming EK-c/gezinsplan* is uitgedrukt als de tijd (in maanden) tussen de datum van de OTS-uitspraak en de datum waarop het EK-c/gezinsplan tot stand kwam.

Wanneer in de controlegroep na uitspraak van de OTS geen nieuw gezinsplan werd opgesteld is deze variabele als missing gescoord.

Analyses

Allereerst zijn er analyses uitgevoerd om de verschillen tussen de experimentele en controlegroep in kaart te brengen met betrekking tot 1) het aantal uithuisplaatsingen ten tijde van het tot stand komen van het plan, 2) aanwijzingen voor/ risico op kindermishandeling bij aanvang van het onderzoek en 3) ingezette zorg op bij aanvang van het onderzoek. Voor de continue uitkomstmaten zijn hiertoe t-toetsen gebruikt, voor de dichotome uitkomstmaten chi-kwadraat toetsen. Per analyse was *conditie* de onafhankelijke variabele en waren de eerder genoemde uitkomstmaten de afhankelijke variabelen. Daarnaast werden verschillen tussen de groepen op de moderatoren in kaart gebracht middels t-toetsen en chi-kwadraat toetsen.

Vervolgens zijn per uitkomstmaat (verloop OTS, uithuisplaatsing, aanwijzingen voor/risico op kindermishandeling en professionele zorg) descriptieve gegevens op de nameting in kaart gebracht en is getoetst of de groepen op deze maten verschillen (stap 1). Voor de continue uitkomstmaten zijn hiertoe ANCOVA's gebruikt, voor de dichotome uitkomstmaten logistische regressie analyses. Per analyse was *conditie* de voorspeller en waren de eerder genoemde uitkomstmaten de afhankelijke variabelen. *Aanwijzingen voor kindermishandeling* werd in alle analyses als covariaat meegenomen om te corrigeren voor ernst van de onveiligheid in het gezin op de voormeting. Wanneer bij de uitkomstmaten op voormeting een significant verschil tussen de groepen werd gevonden, werd hiervoor gecorrigeerd, mits een voldoende grootte van de groepen hiermee gewaarborgd bleef.

Ten slotte zijn, door interactietermen toe te voegen aan het analysemodel, moderatoranalyses uitgevoerd om vast te stellen in welke context betere dan wel minder goede resultaten van EK-c's worden gevonden (stap 2). Voor alle analyses gold dat deze werden uitgevoerd wanneer de groepen gevuld waren met minimaal 10 gezinnen (Peduzzi et al., 1996).

Resultaten

Beschrijvende gegevens van uithuisplaatsing, kindermishandeling en professionele zorg op voormeting

Tabel 5.2 toont de beschrijvende gegevens van uithuisplaatsing, kindermishandeling en professionele zorg voor de experimentele en de controlegroep op voormeting. Voorafgaand

aan de totstandkoming van het EK-c/gezinsplan was er in de experimentele groep in 46 procent van de gezinnen sprake van een uithuisplaatsing en in de controlegroep in 29 procent van de gezinnen. Dit verschil tussen de groepen was significant ($\chi^2 (1, 140) = 4,41, p = < 0,05$). In deze gezinnen zijn in totaal 52 kinderen uit huis geplaatst. Hierbij gaat het om zowel netwerkplaatsingen (41 procent in experimentele groep en 35 procent in controlegroep), bestandsplaatsingen (31 procent in experimentele groep en 40 procent in controlegroep) en residentiële plaatsingen (28 procent in experimentele groep en 25 procent in controlegroep).

Ten tijde van de voormeting was er bij 78 procent van de gezinnen in de experimentele groep sprake van aanwijzingen voor kindermishandeling, voor de controlegroep geldt een percentage van 59 procent. Het verschil tussen de groepen is niet significant, echter is er sprake van een trend ($\chi^2 (1, 92) = 3,82, p = 0,05$). Wanneer het onderscheid wordt gemaakt tussen aanwijzingen voor emotionele en fysieke kindermishandeling en aanwijzingen voor verwaarlozing, was bij 40 procent van de gezinnen in de experimentele groep en 34 procent in de controlegroep sprake van aanwijzingen voor emotionele en fysieke kindermishandeling en bij 74 procent van de gezinnen in de experimentele groep en 45 procent van de gezinnen in de controlegroep van verwaarlozing. Het verschil tussen de groepen in aanwijzingen voor verwaarlozing is significant ($\chi^2 (1, 92) = 7,26, p < 0,01$). Voor risicoscore kindermishandeling op voormeting werd in beide groepen een “midden” risico gevonden. Het verschil tussen de groepen is niet significant ($t (102) = 0,81, p = 0,38$). Op de voormeting werden er in de experimentele groep gemiddeld vijf vormen van professionele hulp ingezet tegenover gemiddeld vier vormen van professionele hulp in de controlegroep. Dit verschil was significant ($t (140) = -2,23, p < 0,05$).

Beschrijvende gegevens: moderatoren

Zoals eerder in de methode beschreven werd (Tabel 5.1), was er geen verschil tussen de groepen met betrekking tot etniciteit, LVB problematiek bij ouders en reden van aanmelding. Tabel 5.3 toont de verschillen tussen de groepen met betrekking tot de overige moderatoren; aantal kerngezinnen en duur tot totstandkoming van het plan. De meeste kinderen groeiden op in één kerngezin, en ongeveer een vijfde van de geïncludeerde gezinnen bestond uit twee kerngezinnen. Ook hier was er geen significant verschil tussen de groepen ($\chi^2 (1, 131) = 1,50, p = 0,22$). Het verschil in duur tot het tot stand komen van het EK-c versus gezinsplan was niet significant, al was hier wel sprake van een trend ($t (107) = -1,76, p = 0,08$). Het gezinsplan lag er gemiddeld vier maanden na de OTS uitspraak en het EK-c plan na ruim vijf maanden. Voor de moderatoren LVB problematiek bij ouders en reden van

aanmelding was de variatie binnen de groepen te klein waardoor deze moderatoren niet verder onderzocht zijn.

Uitkomstmaten na twaalf maanden

Vanwege het relatief grote aantal missende waarden op de covariaat *aanwijzingen voor kindermishandeling* op voormeting (48 missings bij 140 gezinnen) is besloten de resultaten voor de verschillende uitkomstmaten zonder correctie voor deze covariaat te presenteren. Wel wordt per uitkomstmaat beschreven of de toevoeging van de covariaat tot andere resultaten leidt.

Verloop OTS

Tabel 5.4 toont de gegevens met betrekking tot het verloop van de OTS. Twaalf maanden na de totstandkoming van het EK-c plan bleek de OTS in 41 procent van de gezinnen in de experimentele groep na een jaar niet verlengd. In de controlegroep ging dit om 49 procent van de gezinnen. Dit verschil was statistisch niet significant. De gemiddelde duur van de afgesloten OTS-en in de experimentele groep was 11 maanden, evenals in de controlegroep. Ook hier werd er geen verschil tussen de groepen gevonden. Ook wanneer er gecorrigeerd werd voor *aanwijzingen voor kindermishandeling* op voormeting waren er geen verschillen tussen de groepen in het verloop van de OTS. Bij 22 procent van de gezinnen (zes gezinnen) in de experimentele groep werd bij afsluiting van de OTS ook de hulp in het vrijwillig kader afgesloten; in de controlegroep ging dit om 24 procent van de gezinnen (acht gezinnen) waarbij de OTS werd afgesloten. Vanwege de kleine aantallen is hiervoor geen verschiltoets uitgevoerd.

Uit de moderatie-analyses blijkt dat de resultaten van de EK-c's in termen van wel/geen verlenging OTS niet samenhangen met het aantal kerngezinnen en de duur van totstandkoming van het EK-c/gezinsplan, ook niet na correctie voor *aanwijzingen van kindermishandeling* op voormeting. Etniciteit lijkt wel een rol te spelen (OR = 6,38; 95% BI = 1,36 – 29,55, $p < 0,05$): bij gezinnen met een andere etnische achtergrond leidt de inzet van een EK-c (versus GGW zonder EK-c) tot een hogere kans op verlenging van de OTS (OR = 2,50; 95 % BI = 1,08-5,79), terwijl dit bij autochtone gezinnen niet het geval is. De resultaten van de EK-c's in termen van duur OTS (indien afgesloten) hangen niet samen met etniciteit, het aantal kerngezinnen en de duur van totstandkoming van het EK-c/gezinsplan. Resultaten van de analyses zijn weergegeven in Tabel 5.5 en 5.6.

Uithuisplaatsing

Een jaar na het maken van het EK-c-plan/gezinsplan is in 18 gezinnen sprake van één of meer nieuwe uithuisplaatsingen, namelijk bij zeven gezinnen in de experimentele groep (10 procent) en 11 gezinnen in de controlegroep (15,7 procent). Het gaat hierbij om 29 kinderen in totaal. Bij deze nieuwe uithuisplaatsingen gaat het om netwerkplaatsingen (43 procent in de experimentele groep en 18 procent in de controlegroep), bestandsplaatsingen (14 procent in de experimentele groep en negen procent in de controlegroep) en residentiële plaatsingen (43 procent in de experimentele groep en 73 procent in de controlegroep). Daarnaast is bij 23 gezinnen één of meerdere kinderen teruggeplaatst, namelijk bij 17 gezinnen in de experimentele groep (24 procent) en bij zes gezinnen (negen procent) in de controlegroep; in totaal 34 kinderen. Hierbij gaat het eveneens om terugplaatsingen vanuit zowel netwerkplaatsingen (22 procent in de experimentele groep en 33 procent in de controlegroep), bestandsplaatsingen (28 procent in de experimentele groep en nul procent in de controlegroep) en residentiële plaatsingen (50 procent in de experimentele groep en 67 procent in de controlegroep). Vanwege het kleine aantal gezinnen waarbij een uithuisplaatsing of terugplaatsing werd gerapporteerd, zijn voor deze uitkomstmaten geen verschiltoetsen en moderatoranalyses uitgevoerd.

Kindermishandeling

Tabel 5.7 toont de gegevens over kindermishandeling, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen aanwijzingen voor kindermishandeling en risico op kindermishandeling. Ten tijde van de nameting is er bij 37,5 procent van de gezinnen in de experimentele groep sprake van aanwijzingen voor kindermishandeling, voor de controlegroep geldt een percentage van 35,6 procent. De verschillen tussen de groepen zijn niet significant, ook niet na correctie voor *aanwijzingen voor kindermishandeling* op voormeting. Een specificering naar de aard van de kindermishandeling laat zien dat het percentage aanwijzingen voor verwaarlozing hoger ligt dan het percentage aanwijzingen voor emotionele/fysieke mishandeling (respectievelijk 32,1 en 12,5 procent in de experimentele groep en 30,5 en 24 procent in de controlegroep). Vanwege het kleine aantal gezinnen per groep is er geen verschiltoets uitgevoerd voor aanwijzingen van emotionele en fysieke kindermishandeling. Verder bestaat er geen significant verschil tussen de groepen voor aanwijzingen van verwaarlozing op de nameting. Ook wanneer werd gecorrigeerd voor de covariaat *aanwijzingen voor verwaarlozing* op voormeting werd er geen significant verschil gevonden tussen de experimentele en controlegroep.

Uit de analyses voor risico op kindermishandeling komt naar voren dat er geen significant verschil tussen de twee groepen werd gevonden in risico op kindermishandeling op de nameting. Ook wanneer gecorrigeerd werd voor *aanwijzingen voor kindermishandeling* op voormeting werd hier geen significant verschil gevonden tussen de twee groepen.

Uit de moderatie-analyses bleek vervolgens dat de resultaten van EK-c's in termen van aanwijzingen voor kindermishandeling (algemeen en specifiek voor verwaarlozing) en risico op kindermishandeling niet samen hingen met etniciteit, het aantal kerngezinnen en duur van totstandkoming van het EK-c/gezinsplan, ook niet na correctie voor *aanwijzingen van kindermishandeling* op voormeting. Resultaten van de analyses zijn weergegeven in Tabel 5.8, 5.9 en 5.10.

Professionele zorg

Tabel 5.11 toont de gegevens van professionele zorg die door jeugdbeschermer, gezin en/of netwerk ingezet werd na totstandkoming van het EK-c/gezinsplan. In de experimentele groep werden er gemiddeld drie vormen van professionele zorg ingezet, tegenover twee vormen van professionele zorg in de controlegroep. Dit verschil tussen de twee groepen, gecorrigeerd voor professionele zorg op de voormeting, is niet significant. Ook wanneer werd gecorrigeerd voor de covariaat *aanwijzingen voor kindermishandeling* op voormeting werd er geen significant verschil gevonden tussen de groepen. Ingezetten zorg na de totstandkoming van het EK-c/gezinsplan betrof veelal een combinatie van zorg gericht op individuen binnen het gezin en zorg voor het hele gezin (33 procent in de experimentele groep en 59 procent in de controlegroep).

Uit de moderatie-analyses bleek dat de resultaten van EK-c's in termen van ingezette professionele zorg niet samen hingen met etniciteit, met het aantal kerngezinnen en duur van totstandkoming van het EK-c/gezinsplan, ook niet na correctie voor *aanwijzingen van kindermishandeling* op voormeting. Resultaten van de analyses worden weergegeven in Tabel 5.12.

Discussie en conclusie

Discussie

In dit deel van het onderzoeksproject is dieper ingegaan op de lange termijn effecten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming, ofwel een jaar na totstandkoming van het plan van aanpak. Om dit te onderzoeken is bij Jeugdbescherming een dossieronderzoek

uitgevoerd, waarbij de volgende onderzoeksvraag werd opgesteld: “Wat zijn de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden bij gezinnen in de jeugdbescherming?”. Daarbij werden er twee deelvragen geformuleerd: “Leidt de inzet van familienetwerkberaden tot een kortere duur van ondertoezichtstelling, minder uithuisplaatsingen, minder signalen van kindermishandeling en minder inzet van professionele zorg?” en “Hebben gezinskenmerken of kenmerken van de hulpverlening invloed op de resultaten van familienetwerkberaden?”.

Ondertoezichtstelling, uithuisplaatsing, kindermishandeling en professionele zorg

Om de eerste deelvraag te beantwoorden is de samenhang gemeten tussen de inzet van EK-c's en het verloop van ondertoezichtstellingen, het aantal uithuisplaatsingen en terugplaatsingen, aanwijzingen voor/risico op kindermishandeling en de inzet van professionele zorg. Hier blijkt dat de inzet van EK-c's niet leidt tot minder OTS-verlengingen na een jaar, een kortere duur van de ondertoezichtstellingen, minder aanwijzingen voor kindermishandeling, een lager risico op kindermishandeling en minder ingezette professionele zorg in vergelijking met de inzet van de gebruikelijke werkwijze (GGW) zonder EK-c.

Hoewel met de inzet van een EK-c beoogd wordt een veiligere thuissituatie en, door het betrekken van het netwerk, minder inzet van professionele zorg te bewerkstelligen (Schuurman & Mulder, 2011), tonen de resultaten van dit dossieronderzoek dat de inzet van EK-c's niet leidt tot betere resultaten dan de inzet van GGW zonder EK-c. Wat betreft de uitkomstmaat kindermishandeling, een belangrijke factor in de beslissing om de ondertoezichtstelling al dan niet te verlengen, sluiten de resultaten van huidig onderzoek aan bij de bevindingen van Deelstudie I naar de effectiviteit van verschillende vormen familienetwerkberaden. Op basis van een meta-analyse van de resultaten uit voorgaand onderzoek werd daarin geconcludeerd dat de inzet van familienetwerkberaden, in vergelijking met reguliere zorg, niet leidt tot een sterkere afname in kindermishandeling, en zelfs leidt tot een minder sterke afname in kindermishandeling volgens de resultaten van – kwalitatief sterkere – prospectieve studies (waarvoor gezinnen zijn gevolgd over de tijd). Wat betreft ingezette professionele zorg komen de resultaten van huidig onderzoek overeen met de resultaten van eerder gecontroleerd onderzoek. Zowel Sundell en collega's (2004) als Weigensberg en collega's (2009) vonden geen verschil in hoeveelheid ingezette professionele zorg tussen de groep waarin familienetwerkberaden werden ingezet en de groep waarbij dit niet het geval was.

Hoewel de percentages nieuwe uithuisplaatsingen en terugplaatsingen suggereren dat de inzet van EK-c's leidt tot minder uithuisplaatsingen (tien procent van de experimentele

groep; 16 procent van de controlegroep) en meer terugplaatsingen (24 procent van de experimentele groep; negen procent van de controlegroep), zijn – vanwege het kleine aantal gezinnen – verschillen tussen de groepen op deze uitkomstmaten niet statistisch geanalyseerd. Zodoende zijn hierover geen conclusies geformuleerd. Resultaten van eerder onderzoek naar het effect van familienetwerkberaden op uithuisplaatsing zijn tegenstrijdig. Waar gecontroleerde, retrospectieve studies vaak positieve resultaten van familienetwerkberaden vinden, d.w.z. minder en kortere uithuisplaatsingen, komen uit prospectieve studies met name negatieve effecten naar voren, d.w.z. meer en langere uithuisplaatsingen (Deelstudie I). Prospectief onderzoek met een voldoende grote onderzoeksgroep is nodig om meer zicht te krijgen op de effectiviteit van familienetwerkberaden in termen van uithuisplaatsing en terugplaatsing. Het wordt daarbij aanbevolen om niet alleen het voorkomen en de duur van de uithuisplaatsing te onderzoeken, maar ook de veiligheid en ontwikkelkansen voor het kind in het (pleeg)gezin van plaatsing.

Moderatie door gezins- en hulpverleningskenmerken

Voor de tweede deelvraag werd onderzocht of gezinskenmerken en hulpverleningskenmerken van invloed zijn op de resultaten van EK-c's. Hiervoor werd de invloed van de etniciteit van het gezin, het aantal kerngezinnen en de duur van totstandkoming van het EK-c/gezinsplan onderzocht. Het aantal kerngezinnen en de duur van totstandkoming van het EK-c/gezinsplan bleken geen invloed te hebben op de resultaten van EK-c's in termen van het verloop van de OTS, kindermishandeling en inzet van professionele zorg. In andere woorden, op basis van dit onderzoek lijkt een EK-c even goed te werken als de gebruikelijke werkwijze, ongeacht of het gezin bestaat uit één of meerdere kerngezinnen (bij gescheiden ouders die beiden betrokken zijn bij de hulpverlening), en ongeacht de tijd die nodig is om een EK-c plan te maken.

Etniciteit bleek invloed te hebben op de resultaten van EK-c's in termen van het verloop van de OTS; in gezinnen met een andere etnische achtergrond leidde de inzet van een EK-c vaker tot verlenging van de OTS na een jaar dan in gezinnen van autochtone afkomst. Een verklaring voor het gevonden verschil tussen autochtone gezinnen en gezinnen met een andere etnische achtergrond kan zijn dat er bij gezinnen van een andere etnische achtergrond vaak sprake is van schaamte voor problemen richting buitenstaanders (Distelbrink & Pels, 2008). Mogelijk leidt deze schaamte bij gezinnen met een andere etnische afkomst tot minder bereidheid om het netwerk te betrekken en tot minder openheid tijdens een EK-c, waardoor er niet tot de kern van de problemen wordt doorgedrongen en het opgestelde plan minder goed

aansluit bij de problemen van het gezin (Merkel-Holguin, 2005). Dit kan er vervolgens toe leiden dat de beoogde doelen niet worden behaald en een OTS-maatregel vaker wordt verlengd. Een andere mogelijk verklaring kan gevonden worden in de grootte van het informele netwerk bij autochtone gezinnen en gezinnen met een andere etnische achtergrond. Het informele netwerk speelt een belangrijke rol bij een EK-c, daar het netwerk bij elkaar wordt geroepen om het gezin te ondersteunen (Wijnen-Lunenburg et al., 2008). Bij gezinnen van een andere etnische achtergrond kan er sprake zijn van een gebrek aan conventioneel kapitaal, waar het sociale netwerk ook onder valt (Pels, 2008), bijvoorbeeld doordat de familie in het buitenland woont. Hierdoor is de kans groter dat het betrokken informele netwerk van onvoldoende grootte is om een betekenisvolle bijdrage te kunnen leveren aan het opstellen van een plan van aanpak. Er is echter, zover bekend, nog geen onderzoek naar familienetwerkberaden uitgevoerd waarin zowel de grootte van het netwerk als etniciteit worden onderzocht waardoor deze verklaring niet met literatuur kan worden ondersteund. Onderzoek naar de invloed van het sociale netwerk op het slagen van een familienetwerkberaad waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen verschillende etniciteiten is hier van betekenis.

Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek

Het huidige onderzoek werd uitgevoerd als aanvulling op voorgaand onderzoek naar de korte termijn effecten van EK-c's. Een sterk punt aan dit onderzoek is dan ook de relatief lange onderzoeksperiode waardoor op langere termijn gekeken kan worden naar de effecten van familienetwerkberaden. Hiermee vormt het huidige rapport een belangrijke bijdrage aan de wetenschappelijke literatuur omtrent de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming, en EK-c's in het bijzonder.

Dit onderzoek kent ook enkele beperkingen, inherent aan dossieronderzoek. Zo werd toewijzing aan de experimentele- en controlegroep retrospectief bepaald. Dit maakt de kans op initiële verschillen tussen de twee groepen groter, aangezien er redenen kunnen zijn waarom in bepaalde gezinnen wel gekozen is voor de inzet van een EK-c en in andere gezinnen niet. Hoewel er geen verschillen tussen de groepen bleken te zijn wat betreft etnische achtergrond, samenstelling van het gezin, reden van aanmelding en LVB-problematiek van ouders (bij dit laatste kenmerk was er overigens wel sprake van een trend), leek de ernst van de problematiek hoger in de gezinnen in de EK-c groep. In deze groep was er sprake van meer aanwijzingen van verwaarlozing, meer uithuisplaatsingen en meer inzet van professionele zorg. Middels correctie voor *aanwijzingen voor kindermishandeling* en

voor eventuele significante verschillen op de voormeting is gecorrigeerd voor initiële verschillen tussen de experimentele en controlegroep in ernst van de problematiek. Een tweede limitatie is dat de informatie in de dossiers van gezinnen niet altijd volledig was. Zo kon het voorkomen dat de informatie over ingezette professionele zorg gedeeltelijk of geheel niet was ingevuld door de jeugdbeschermer. Bovendien is het mogelijk dat zorg waar het gezin geen gebruik van maakt of zorg die nog niet afgesloten was, niet door de jeugdbeschermer in het dossier was opgenomen. Dit zou tot een onderschatting van ingezette zorg kunnen leiden. Echter, er zijn geen redenen om te verwachten dat deze vertekening alleen of meer aanwezig zouden zijn in één van beide onderzoeksgroepen.

Conclusie

In het huidige onderzoek werden de resultaten van familienetwerkberaden een jaar na de totstandkoming van het plan van aanpak vergeleken met de resultaten van de gebruikelijke werkwijze in de jeugdbescherming, bij gezinnen waar één of meerdere kinderen onder toezicht werden gesteld. Tevens werd er gekeken naar de modererende rol van etniciteit van het gezin, het aantal kerngezinnen en de duur van de totstandkoming van het plan van aanpak. In dit onderzoek is niet aangetoond dat de inzet van EK-c's leidt tot een kortere duur van OTS, een sterkere afname van kindermishandeling of het risico op kindermishandeling, of zorgt voor minder inzet van professionele zorg. Voor meer inzicht in de resultaten van familienetwerkberaden op het gebied van uithuisplaatsingen en terugplaatsingen is robuust onderzoek met een grotere onderzoeksgroep nodig.

De belangrijkste uitkomst van huidig dossieronderzoek is dat er vooralsnog geen empirisch bewijs is gevonden voor de effectiviteit van EK-c's voor gezinnen in de jeugdbescherming, waar de problematiek heeft geleid tot justitieel ingrijpen; EK-c's doen het bij deze doelgroep niet beter of slechter dan de reguliere werkwijze. Deze resultaten komen overeen met de literatuurstudie beschreven in Deelstudie I, waarin ook geen evidentie voor de effectiviteit van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming werd gevonden.

Tabel 5.2.

Beschrijvende gegevens voor uithuisplaatsingen, kindermishandeling en professionele zorg op voormeting.

	Experimentele groep			Controlegroep		Verskil tussen groepen		
	Totale N	N conditie	N/% of M (SD)	N conditie	N/% of M (SD)	T/ χ^2	df	p
Gezinnen waarbij sprake is van uithuisplaatsing T2	140	70	32 / 45,7	70	20 / 28,6	4,41	1	0,04*
Aanwijzingen kindermishandeling (totaal) T1	92	41	32 / 78,1	51	30 / 58,8	3,82	1	0,05+
- Emotioneel en fysiek		38	15 / 39,5	50	17 / 34	0,28	1	0,60
- Verwaarlozing		38	28 / 73,7	49	22 / 44,9	7,26	1	0,01**
Risicoscore kindermishandeling T1	102	45	3,51 (1,52)	57	3,77 (1,44)	0,81	100	0,38
Totale professionele zorg voor Ek-c/gezinsplan	140	70	5,34 (3,23)	70	4,19 (2,90)	-2,23	138	0,03*
1. Kind		70	11 / 15,7	70	16 / 22,9			
2. Ouder		70	2 / 2,9	70	2 / 2,9			
3. Gezin		70	4 / 5,7	70	7 / 10			
4. Combinatie***		70	48 / 68,8	70	41 / 58,6			

+ = trend significant; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** Combinatie van zorg voor kind, zorg voor ouder en/of zorg voor gezin.

Tabel 5.3.

Beschrijvende statistieken moderatoren aantal kerngezinnen en duur tot stand komen plan

	M (SD)/%			Verschil tussen groepen		
	<i>Totale N</i>	Experimentele groep	Controlegroep	T/ χ^2	<i>df</i>	<i>p</i>
Gezinskenmerk:						
2 kerngezinnnen*	131	24,4	17,6	1,50	1	0,22
Hulpverleningskenmerk:						
Duur (in maanden) tot stand komen plan	107	5,41 (4,62)	3,92 (3,34)	-1,76	105	0,08+

+ = trend significant; * Vergeleken met 1 Kerngezin.

Tabel 5.4.

Verschillen tussen de groepen in verloop OTS

	Totale <i>N</i>	Experimentele groep		Controlegroep		<i>df</i>	Vershil tussen de groepen		
		<i>N</i>	<i>n</i> / % <i>M</i> (SD)	<i>N</i> <i>conditie</i>	<i>n</i> / % <i>M</i> (SD)		Odds Ratio / <i>MS</i>	95% BI / <i>F</i>	<i>p</i>
OTS verlengd na 1 jaar	139	70	41 / 58,6	69	35 / 50,7	1	1,37	0,70 – 2,68	
Duur OTS (indien afgesloten)	63	29	10,77 (2,34)	34	11,02 (2,77)	1	25,81	1,81	0,18

Tabel 5.5.

Verlenging OTS na één jaar: de rol van etniciteit, aantal kerngezinnen en duur tot stand komen van het Ek-c/gezinsplan

		OTS verlengd na 1 jaar	
		Odds Ratio	95% BI
2a	Etniciteit (Autochtoon = 0; Andere etnische achtergrond = 1)	0,49	0,17 – 1,42
	Conditie	0,39	0,11 – 1,42
	Etniciteit x Conditie	6,38*	1,36 – 29,55
2b	Aantal kerngezinnen (1 kerngezin = 0; 2 kerngezinnen = 1)	0,40	0,15 – 1,08
	Conditie	0,81	0,09 – 7,03
	Aantal kerngezinnen x Conditie	1,46	0,35 – 6,15
2c	Duur tot stand komen plan	0,99	0,82 – 1,20
	Conditie	1,11	0,32 – 3,89
	Duur tot stand komen plan x Conditie	1,00	0,80 – 1,24

Model 2a: $R^2 = 0,07$ (Nagelkerke), Model 2b: $R^2 = 0,06$ (Nagelkerke), Model 2c: $R^2 = 0,00$ (Nagelkerke). * $p < 0,05$.

Tabel 5.6.

Duur OTS (in maanden): de rol van etniciteit, aantal kerngezinnen en duur tot stand komen van Ek-c/gezinsplan.

		Duur OTS (in maanden)		
		<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
2a	Etniciteit ouders	1	0,97	0,33
	(Autochtoon = 0; Andere etnische achtergrond = 1)			
	Conditie	1	0,92	0,34
	Etniciteit x Conditie	1	0,03	0,86
2b	Aantal kerngezinnen (1 kerngezin = 0; 2 kerngezinnen = 1)	1	0,15	0,70
	Conditie	1	1,50	0,23
	Aantal kerngezinnen x Conditie	1	0,39	0,53
2c	Duur tot stand komen plan	1	1,46	0,20
	Conditie	1	0,05	0,83
	Duur tot stand komen plan x Conditie	1	0,57	0,75

Tabel 5.7.

Verschillen tussen de groepen in kindermishandeling

	Experimentele groep			Controlegroep		Vershil tussen de groepen			
	Totale <i>N</i>	<i>N</i>	<i>n</i> / %	<i>N</i>	<i>n</i> / %	<i>df</i>	Odds	95% BI	
		<i>conditie</i>		<i>conditie</i>			Ratio		
Aanwijzingen kindermishandeling (totaal) T3	115	56	21 / 37,5	59	21 / 35,6	1	1,52	0,41 – 5,68	
Verwaarlozing	115	56	18 / 32,1	59	18 / 30,5	1	1,11	0,50 – 2,44	
	Totale <i>N</i>	<i>N</i>	<i>M (SD)</i>	<i>N</i>	<i>M (SD)</i>	<i>df</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
		<i>conditie</i>		<i>conditie</i>					
Risicoscore kindermishandeling T3	120	58	3,43 (1,81)	62	3,82 (1,73)	1	4,59	1,47	0,23

Tabel 5.8.

Aanwijzingen kindermishandeling (totaal) op T3: de rol van etniciteit, aantal kerngezinnen en duur tot stand komen van Ek-c/gezinsplan.

		Kindermishandeling (totaal) T3	
		Odds Ratio	95% BI
2a	Etniciteit	0,34	0,11 – 1,05
	(Autochtoon = 0; Andere etnische achtergrond = 1)		
	Conditie	0,40	0,10 – 1,68
	Etniciteit x Conditie	3,50	0,64 – 19,29
2b	Aantal kerngezinnen (1 kerngezin = 0; 2 kerngezinnen = 1)	0,69	0,23 – 1,98
	Conditie	0,11	0,01 – 1,24
	Aantal kerngezinnen x Conditie	4,23	0,83 – 21,46
2c	Duur tot stand komen plan	1,12	0,89 – 1,41
	Conditie	2,36	0,54 – 10,36
	Duur tot stand komen plan x Conditie	0,87	0,67 – 1,13

Model 2a: $R^2 = 0,04$ (Nagelkerke), Model 2b: $R^2 = 0,05$ (Nagelkerke), Model 2c: $R^2 = 0,02$ (Nagelkerke).

Tabel 5.9.

Aanwijzingen verwaarlozing op T3: de rol van etniciteit, aantal kerngezinnen en duur tot stand komen van Ek-c/gezinsplan.

		Verwaarlozing	
		Odds Ratio	95% BI
2a	Etniciteit	0,70	0,22 – 2,24
	(Autochtoon = 0; Andere etnische achtergrond = 1)		
	Conditie	0,69	0,15 – 3,04
	Etniciteit x Conditie	1,94	0,33 – 11,47
2b	Aantal kerngezinnen	0,81	0,26 – 2,55
	(1 kerngezin = 0; 2 kerngezinnen = 1)		
	Conditie	0,26	0,02 – 3,48
	Aantal kerngezinnen x Conditie	2,58	0,47 – 14,26
2c	Duur tot stand komen plan	0,95	0,70 – 1,28
	Conditie	1,83	0,36 – 9,28
	Duur tot stand komen plan x Conditie	1,05	0,76 – 1,45

Model 2a: $R^2 = 0,01$ (Nagelkerke), Model 2b: $R^2 = 0,02$ (Nagelkerke), Model 2c: $R^2 = 0,04$ (Nagelkerke).

Tabel 5.10.

Risicoscore kindermishandeling op T3: de rol van etniciteit, aantal kerngezinnen en duur tot stand komen van Ek-c/gezinsplan.

		Risicoscore kindermishandeling (T3)		
		<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
2a	Etniciteit	1	0,05	0,82
	(Autochtoon = 0; Andere etnische achtergrond = 1)			
	Conditie	1	0,49	0,49
	Etniciteit x Conditie	1	0,05	0,83
2b	Aantal kerngezinnen	1	0,82	0,38
	(1 kerngezin = 0; 2 kerngezinnen = 1)			
	Conditie	1	2,33	0,13
2c	Aantal kerngezinnen x Conditie	1	0,00	0,95
	Duur tot stand komen plan	1	0,96	0,51
	Conditie	1	0,74	0,39
	Duur tot stand komen plan x Conditie	1	0,56	0,84

Tabel 5.11.

Verschillen tussen de groepen voor professionele zorg na EK-c/gezinsplan.

Na EK-c/gezinsplan					Verschil tussen de groepen		
Experimentele groep			Controlegroep				
Totale N	N	M (SD)	N	M (SD)	df	F	p
	conditie		conditie				
Totale professionele zorg	140	2,60 (1,86)		2,21 (1,74)	1	0,10	0,75
	n	n / %	n	n / %			
Kind	70	17 / 23,4	70	18 / 25,7			
Ouder	70	6 / 8,6	70	5 / 7,1			
Gezin	70	4 / 5,7	70	4 / 5,7			
Combinatie*	70	41 / 58,6	70	23 / 32,9			

*Combinatie van zorg voor kind, zorg voor ouder en/of zorg voor gezin.

Tabel 5.12.

Hoeveelheid professionele zorg na EK-c/gezinsplan: de rol van etniciteit, aantal kerngezinnen en duur tot stand komen van Ek-c/gezinsplan.

		Hoeveelheid professionele zorg na Ek-c/gezinsplan		
		<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
2a	Etniciteit	1	0,45	0,50
	(Autochtoon = 0; Andere etnische achtergrond = 1)			
	Conditie	1	0,03	0,86
	Etniciteit x Conditie	1	0,04	0,85
2b	Aantal kerngezinnen	1	0,09	0,76
	(1 kerngezin = 0; 2 kerngezinnen = 1)			
	Conditie	1	0,07	0,79
	Aantal kerngezinnen x Conditie	1	0,00	0,95
2c	Duur tot stand komen plan	1	0,70	0,80
	Conditie	1	0,31	0,58
	Duur tot stand komen plan x Conditie	1	1,00	0,45

Algemene discussie

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie is eind 2013 gestart met een grootschalig onderzoeksproject naar de praktijkervaringen met en resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming. Om de overkoepelende onderzoeksvraag “Zorgt de inzet van familienetwerkberaden voor een betere bescherming van kinderen en jongeren die onder toezicht gesteld zijn en door welke kenmerken wordt dit beïnvloed?” te beantwoorden zijn vijf verschillende deelstudies uitgevoerd naar 1) wat bekend is uit de nationale en internationale literatuur over de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming (literatuuronderzoek; Deelstudie I), 2) de praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden en de inhoud van de familiegroepsplannen (kwalitatief onderzoek; Deelstudie II en III), en 3) de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in Nederland (kwantitatief onderzoek; Deelstudie IV en V). In deze algemene discussie worden de belangrijkste bevindingen beschreven en worden conclusies getrokken over de ervaringen met de inzet van familienetwerkberaden in Nederland en over de werkzaamheid van familienetwerkberaden wat betreft de bescherming van kinderen en jongeren die onder toezicht gesteld zijn.

Literatuuronderzoek naar de resultaten van familienetwerkberaden

Een systematische zoektocht naar beschikbare studies naar de effectiviteit van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming, waarin de resultaten in gezinnen waarbij een familienetwerkberaad werd ingezet vergeleken werden met de resultaten in gezinnen waarbij geen familienetwerkberaad werd ingezet, bevestigde het beeld dat er nog weinig gecontroleerd onderzoek is uitgevoerd naar de effectiviteit van dit besluitvormingsmodel. De zoektocht resulteerde in 16 veelal in de Verenigde Staten uitgevoerde studies, gebaseerd op gegevens uit 13 onafhankelijke steekproeven. Niet alleen het kleine aantal gecontroleerde studies is opmerkelijk, maar ook de lage kwaliteit van de meeste studies. De lage kwaliteit is vooral gelegen in het retrospectieve design dat in de meeste studies gebruikt werd, waarbij slechts gebruik gemaakt werd van dossierinformatie. In deze studies is vaak weinig informatie beschikbaar om de representativiteit van de onderzoeksgroep en de vergelijkbaarheid van de experimentele en controlegroep te kunnen beoordelen. Dit beperkt de validiteit van de resultaten. Op basis van de resultaten van de

literatuurstudie kan geconcludeerd worden dat er, gezien de grote investeringen die worden gedaan om de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming te bevorderen, opvallend weinig robuust onderzoek beschikbaar is naar de effectiviteit van familienetwerkberaden voor deze doelgroep, dat wil zeggen, onderzoek op basis waarvan causale uitspraken gedaan kunnen worden.

De meeste beschikbare studies richtten zich op de effectiviteit van familienetwerkberaden in termen van het verminderen van kindermishandeling, het verminderen en verkorten van uithuisplaatsingen en het stimuleren van netwerkplaatsingen versus plaatsingen elders, het eerder afsluiten van dossiers bij jeugdzorg en het versnellen van terugplaatsingen bij ouders. De resultaten op deze indicatoren, die in 11 van de 16 studies onderzocht werden, zijn middels meta-analyses getoetst. Hieruit blijkt, in grote lijnen, dat de resultaten tot nu toe niet bemoedigend zijn. *Overall* lijkt de inzet van familienetwerkberaden niet te leiden tot minder meldingen van kindermishandeling, minder uithuisplaatsingen en snellere afsluiting van dossiers bij jeugdzorg. Uit prospectieve studies (waarvoor gezinnen zijn gevolgd over de tijd), blijkt zelfs dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot meer meldingen van kindermishandeling en meer en langere uithuisplaatsingen, terwijl het tegenovergestelde wordt gevonden in retrospectieve studies. De inzet van familienetwerkberaden lijkt wel een klein effect te hebben op het vergroten van de kans op een netwerkplaatsing (versus plaatsing elders) en op een snellere terugplaatsing bij ouders. Netwerkplaatsingen en snellere terugplaatsingen bij ouders zijn echter niet onomstreden positieve uitkomsten (Vanschoonlandt, Vanderfaeillie, Van Holen, De Maeyer & Andries, 2012).

Uit de resultaten op minder vaak onderzochte indicatoren komt naar voren dat de inzet van familienetwerkberaden een marginaal effect heeft op het verminderen van angstklachten en bevorderen van aanpassingsvermogen bij kinderen (Sheets et al., 2009) en tot een sterkere afname in zorgpunten, met name op de korte termijn (Onrust & Romijn, 2013; Wijnen-Lunenberg et al., 2008). Daarentegen lijkt de inzet van familienetwerkberaden niet te leiden tot minder inzet van professionele zorg (Sundell et al., 2004; Weigensberg et al., 2009), een besparing op zorgkosten (Onrust & Romijn, 2013) en een betere benutting van de geboden zorg (Lorentzen, 2008). Het is echter te voorbarig om conclusies te trekken ten aanzien van deze indicatoren aangezien de resultaten zijn gebaseerd op individuele studies met verschillende methodologische tekortkomingen.

Praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden

Interviews met ouders, kinderen, leden van het netwerk, jeugdbeschermers en netwerkberaad-coördinatoren bevestigen het beeld uit eerder onderzoek (e.g. Lupton, 1998; Holland & O'Neill, 2006) dat betrokkenen bij een tot stand gekomen familienetwerkberaad over het algemeen tevreden zijn over de sfeer tijdens het netwerkberaad. Gezinsleden voelen zich gehoord en ervaren betrokkenheid van het netwerk. Bij deze familienetwerkberaden wordt de onderlinge samenwerking om de problemen aan te pakken door alle betrokkenen als positief ervaren. Ook vinden gezinsleden het fijn om samen met hun netwerk een familiegroepsplan te maken. Niet alle betrokkenen ervaren het familiegroepsplan echter als een “eigen” plan (versus plan van de jeugdbeschermer) of als een geschikt plan om de problemen in het gezin aan te pakken (omdat de afspraken niet gericht zijn op het oplossen van de onderliggende problematiek).

Bij gezinnen waar sprake is van conflicten, zoals bij vechtscheidingen, zijn de ervaringen van de verschillende betrokkenen minder positief door de onderlinge spanningen en de minder constructieve samenwerking. Jeugdbeschermers en netwerkberaad-coördinatoren lijken bij gezinnen waar sprake is van onderlinge conflicten, net als bij gezinnen met een beperkt sociaal netwerk, ook minder mogelijkheden te zien om een familienetwerkberaad succesvol in te zetten. Dit zou invloed kunnen hebben op de manier waarop jeugdbeschermers de mogelijkheden van een familienetwerkberaad overbrengen aan het gezin, wat vervolgens invloed kan hebben op het verloop van een familienetwerkberaad.

Wat betreft het werken met de familiegroepsplannen kwam naar voren dat er ten tijde van het interview (gemiddeld drie maanden na het familienetwerkberaad) met het merendeel van de plannen niet meer wordt gewerkt. Deze bevinding sluit aan bij eerder onderzoek van Wijnen-Lunenburg en collega's (2008). Het is opmerkelijk dat een groot deel van de gezinnen en jeugdbeschermers positief is over het familienetwerkberaad en het opstellen van het familiegroepsplan, maar het familiegroepsplan vervolgens niet uitvoert. Als redenen voor het niet werken met het familiegroepsplan werden onder andere genoemd dat gemaakte afspraken niet houdbaar waren omdat ouders het hier achteraf toch niet mee eens waren, of niet langer relevant waren vanwege uithuisplaatsing van de kinderen in het gezin. Het niet werken met de familiegroepsplannen hangt mogelijk ook samen met de focus van de familiegroepsplannen. In de interviews werd door zowel ouders, leden van het netwerk als jeugdbeschermers aangegeven dat het familiegroepsplan weliswaar duidelijke afspraken bevatte over de dagelijkse ondersteuning van ouders in de zorg voor hun kinderen, maar zich niet richtte op de onderliggende problemen in het gezin die eerst aangepakt zouden moeten worden. Dit

beeld lijkt te worden ondersteund door de analyse van de familiegroepsplannen (Deelstudie III). Hieruit blijkt dat de meeste afspraken in de familiegroepsplannen betrekking hebben op de ondersteuning van ouders en de communicatie van ouders onderling, met hun kinderen, met hun netwerk en met professionals, en dat opvallend weinig afspraken direct betrekking hebben op de veiligheid van de kinderen in het gezin. Hoewel gemaakte afspraken indirect beogen bij te dragen aan de veiligheid in het gezin, suggereren deze bevindingen dat in ieder geval in een deel van de gezinnen het familienetwerkberaad niet wordt ingezet om een volwaardig plan op te stellen om de problematiek in een gezin aan te pakken, maar als hulpmiddel om de betrokkenheid van het netwerk bij de dagelijkse ondersteuning van het gezin te vergroten. Uit de analyse van de familiegroepsplannen blijkt daarnaast dat veel plannen beperkte informatie bevatten over de betrokkenen en over de voorgelegde vragen die de basis vormen van de te maken afspraken. Ook worden gemaakte afspraken veelal op abstract niveau beschreven. Gebrek aan aansluiting tussen voorgelegde vragen en gemaakte afspraken en beperkte werkbaarheid van de gemaakte afspraken zijn ook mogelijke verklaringen voor het feit dat veel familiegroepsplannen niet uitgevoerd worden.

Ten slotte werd onderzocht in hoeverre een jeugdbeschermer kan terugtreden na de inzet van een familienetwerkberaad, zoals ook beoogd wordt in situaties buiten de jeugdbescherming. Uit de interviews met ouders en jeugdbeschermers blijkt dat een deel van de ouders meer regie ervaart waardoor de jeugdbeschermer een stapje terug kon doen, maar een even groot deel niet. Als reden voor het ontbreken van regieverschuiving werd de complexiteit van de problematiek genoemd. Leden van het netwerk zijn positiever over de regieverschuiving. Zij merken op dat ouders vanwege de betrokkenheid van het netwerk gemotiveerder zijn om zaken zelf op te pakken. De beperkte mate van regieverschuiving gerapporteerd door ouders en jeugdbeschermers moet gezien worden in het licht van de relatief korte onderzoekstermijn (de meeste gezinnen werden ongeveer drie maanden na het netwerkberaad geïnterviewd). In onderzoek van Wijnen-Lunenberg en collega's (2008) wordt gevonden dat de regieverschuiving drie maanden na het netwerkberaad nog niet zichtbaar is, maar negen maanden na het beraad wel. Mogelijk is er bij de gezinnen in dit onderzoek op langere termijn meer sprake van een toename in regie, waardoor de jeugdbeschermer in toenemende mate kan terugtreden.

Resultaten van de inzet van familienetwerkberaden

Om de korte termijn resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming in kaart te brengen is een groot aantal gezinnen bij verschillende gecertificeerde instellingen

gevolgd tot drie maanden na het opstellen van een familiegroepsplan (in de groep waar een familienetwerkberaad tot stand kwam) of een gezinsplan (in de controlegroep waar de reguliere werkwijze werd ingezet). Hieruit blijkt allereerst dat slechts 41 procent van de gezinnen die in de gelegenheid worden gesteld om een familienetwerkberaad in te zetten daadwerkelijk erin slaagt hiermee een familiegroepsplan op te stellen. Dit percentage is lager dan percentages uit eerder onderzoek (Crampton & Jackson, 2007; Wijnen-Lunenberg et al., 2008). Hoewel familienetwerkberaden ingezet worden op basis van vrijwilligheid, waardoor ouders vrij zijn om aan te geven dat ze geen gebruik wensen te maken van deze mogelijkheid, wordt in de filosofie van familienetwerkberaden uitgedragen dat dit besluitvormingsmodel geschikt is voor alle gezinnen, ongeacht afkomst en problematiek (Merkel-Holguin, 2005). Uit het lage percentage tot stand gekomen familienetwerkberaden blijkt dat deze overtuiging nog niet alom gedeeld wordt. Op basis van dit onderzoek kan niet vastgesteld worden in hoeverre beslissingen om geen familiegroepsplan op te stellen beïnvloed werden door overtuigingen van ouders versus jeugdbeschermers.

Een andere relevante bevinding in dit kader betreft de lange termijn tussen de start van de OTS (en het moment waarop werd aangeboden een familienetwerkberaad in te zetten) en de totstandkoming van het familienetwerkberaad of de beslissing om het familienetwerkberaad geen doorgang te laten vinden. Deze was gemiddeld respectievelijk 18 (range van 0 tot 77 weken) en 28 (range van 0 tot 81 weken) weken, terwijl voorheen een wettelijke termijn van zes weken gehanteerd werd waarbinnen een nieuw gezinsplan geformuleerd diende te worden na de uitspraak van een OTS. Ook ten opzichte van de gemiddelde termijn waarbinnen in dit onderzoek een gezinsplan tot stand kwam middels de reguliere werkwijze ($M = 10$ weken, range 0-37 weken) lijkt er met het inzetten van een familienetwerkberaad in een deel van de gezinnen een langere periode nodig voordat duidelijk wordt welke stappen er volgens het plan van aanpak moeten worden gezet.

De aanzienlijk langere periode voordat in sommige gezinnen duidelijkheid bestaat over de aanpak van de problemen in het gezin kan op gespannen voet staan met de noodzaak om de ernstige zorgen over het kind die aanleiding vormden voor de OTS op te lossen. Echter, tijdens de interviews (Deelstudie II) kwam naar voren dat er bij sommige gezinnen naast het familiegroepsplan ook een gezinsplan of veiligheidsplan opgesteld was, zoals gebruikelijk is in de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. Mogelijk hebben betrokken jeugdbeschermers dit nodig geacht om de veiligheid in de gezinnen te kunnen waarborgen gedurende de voorbereidingstijd van het familienetwerkberaad, bijvoorbeeld vanwege een concrete bedreiging van de veiligheid of ontwikkeling van het kind. Over een dergelijk besluit

werd echter niet expliciet gesproken in de interviews met ouders en jeugdbeschermers, waardoor onduidelijk blijft of deze werkwijze een gevolg is van het vasthouden aan een vertrouwde werkwijze of voortkomt uit concrete bedreigingen waardoor niet op een familiegroepsplan gewacht kan worden. Er is meer inzicht nodig in factoren die het tot stand komen van een familienetwerkberaad vertragen of in de weg staan om te kunnen bepalen wat gezinnen nodig hebben om binnen een redelijke termijn een familiegroepsplan op te kunnen stellen. Dat het wel mogelijk is om binnen een kortere termijn een familienetwerkberaad te organiseren en een familiegroepsplan te maken blijkt ook uit dit onderzoek. De inzet van een familienetwerkberaad lijkt daarom niet per definitie te leiden tot een vertraagde aanpak van de problematiek in het gezin.

Wat betreft de effectiviteit van familienetwerkberaden komt uit dit onderzoek naar voren dat de inzet van familienetwerkberaden na drie maanden niet effectiever is dan de inzet van de reguliere zorg in de jeugdbescherming wat betreft het *terugdringen van kindermishandeling* en het *verminderen van de inzet van professionele zorg*. Ook de bevindingen van het retrospectieve onderzoek naar de resultaten van familienetwerkberaden op de langere termijn (een jaar na het werken met het familiegroepsplan; Deelstudie V) wijzen in dezelfde richting. In combinatie met de overeenkomstige bevindingen in het literatuuronderzoek, beschreven in deelstudie I, kan daarom geconcludeerd worden dat de inzet van familienetwerkberaden niet leidt tot minder kindermishandeling en inzet van professionele zorg dan de reguliere zorg in de jeugdbescherming. Hoewel de resultaten van het literatuuronderzoek suggereren dat in prospectieve studies, waaronder ook het korte termijn onderzoek valt, de inzet van familienetwerkberaden zou leiden tot meer meldingen van kindermishandeling, wordt dit niet ondersteund door de resultaten van het huidige onderzoek. Ook werden er geen aanwijzingen gevonden voor het bestaan van kenmerken die de werkzaamheid van familienetwerkberaden in termen van het terugdringen van kindermishandeling en reductie van in te zetten professionele zorg beïnvloeden. Hoewel tijdens de uitvoering van het onderzoek bleek dat er in de praktijk (uiteenlopende) opvattingen heersen over de geschiktheid van familienetwerkberaden voor specifieke gezinnen, lijken dergelijke opvattingen op basis van de resultaten van dit onderzoek voorbarig.

Vanwege het kleine aantal gezinnen in zowel het korte als lange termijn onderzoek waarbij sprake was van één of meerdere nieuwe *uithuisplaatsing(en)* of *terugplaatsing(en)*, konden op dit gebied geen verschillen tussen de twee groepen betekenisvol getoetst worden. In het lange termijn onderzoek kon daarentegen wel vastgesteld worden of de inzet van

familienetwerkberaden invloed had op het *verloop van de ondertoezichtstelling*. Hier blijkt dat de inzet van familienetwerkberaden, waarbij het in dit deelonderzoek specifiek gaat om Eigen Kracht conferenties, *overall* niet leidt tot minder OTS-verlengingen na een jaar of een kortere duur van de ondertoezichtstellingen (bij gezinnen waar de OTS afgesloten is). Etniciteit blijkt wel van invloed te zijn op de resultaten van familienetwerkberaden met betrekking tot het verloop van de OTS; in gezinnen met een andere etnische achtergrond leidde de inzet van een familienetwerkberaad vaker tot verlenging van de OTS na een jaar dan in gezinnen van autochtone afkomst.

Ten slotte werd onderzocht in hoeverre de inzet van familienetwerkberaden op korte termijn leidt tot een *vermindering aan zorgkosten* (uitgesplit naar kosten aan gezondheidszorg en juridische hulpverlening) in vergelijking met de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. Hoewel er wat betreft de kosten voor juridische hulpverlening geen verschil wordt gevonden tussen de twee werkwijzen, lijkt de inzet van familienetwerkberaden op de korte termijn te leiden tot hogere kosten voor gezondheidszorg dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming (hieronder vallen kosten voor huisarts, Bureau Jeugdzorg (inclusief de kosten voor het familienetwerkberaad), RIAGG, GGZ-centrum, Psychologenpraktijk, Ouder Kind Centrum, Maatschappelijk werk, Schoolpsycholoog, Verslavingszorg, Fysiotherapie, Acupunctuur, Homeopathisch arts, Masseur, Creatieve therapeut en Psychomotore therapeut). In plaats van de verwachte besparingen (Schuurman & Mulder, 2012) lijkt er, in ieder geval op korte termijn, sprake van een kostenverhoging door de inzet van familienetwerkberaden. Deze bevinding komt overeen met de resultaten van onderzoek van Onrust en Romijn (2013) naar de inzet van familienetwerkberaden in de keten van de jeugd-lvb. Hierin werd gevonden dat een jaar na de inzet van een familienetwerkberaad significant meer zorgkosten worden gemaakt in de groep waarbij een familienetwerkberaad heeft plaatsgevonden dan in de groep waarin dit niet het geval is. Benadrukt dient te worden dat in het huidige onderzoek nadrukkelijk geen kosteneffectiviteit is berekend. De hogere kosten zijn hierdoor niet afgewogen tegen de effecten, waardoor over de kosteneffectiviteit geen uitspraken gedaan kunnen worden. Vervolgonderzoek op het gebied van kosteneffectiviteit en met een langere follow-up duur is gewenst om meer inzicht te krijgen in de lange termijn resultaten van familienetwerkberaden, de bijbehorende kosten en in mogelijke besparingen op de langere termijn.

Sterke punten en beperkingen

In dit onderzoek is middels verschillende deelstudies, gebruik makend van verschillende methoden, een uitgebreid beeld geschetst van de praktijkervaringen met en korte en lange termijn resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming. De rijke dataset maakte het mogelijk om de ervaringen en resultaten op verschillende relevante gebieden in kaart te brengen. Zoals naar voren komt uit het literatuuronderzoek beschreven in Deelstudie I is kwalitatief goed onderzoek naar de effectiviteit van familienetwerkberaden schaars. Veel onderzoeken zijn van retrospectieve aard en verschaffen beperkte informatie om de representativiteit van de onderzoeksgroep en de vergelijkbaarheid van de experimentele en controlegroep te kunnen beoordelen. Dit beïnvloedt de validiteit en betrouwbaarheid van de resultaten. Bij de opzet van de kwantitatieve onderzoeken uit dit onderzoeksproject is getracht om de methodologische tekortkomingen van eerdere studies waar mogelijk te voorkomen. Dit is gedaan door de keuze voor een prospectief onderzoeksdesign in deelstudie IV en door het coderen van een veelheid aan informatie om de vergelijkbaarheid van de experimentele en controlegroep in de retrospectieve deelstudie V te kunnen vaststellen en te corrigeren voor eventuele verschillen. Helaas was het gezien de opzet van dit onderzoek niet mogelijk om een gerandomiseerd onderzoek uit te voeren. Gerandomiseerd vervolgonderzoek met een langere follow-up periode wordt waardevol geacht voor het leveren van aanvullend inzicht in de effectiviteit van de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming.

Een tweede beperking van het huidige onderzoek is de selectiviteit van de onderzoeksgroep. Enerzijds is deze selectiviteit inherent aan de onderzochte werkwijze. Immers, alleen bij gezinnen die gebruik wilden maken van de mogelijkheid om middels een familienetwerkberaad een familiegroepsplan op te stellen is een familienetwerkberaad ingezet (conform artikel 4.1.2 van de Jeugdwet). Bij gezinnen in de experimentele groep is daarom een bepaalde mate van motivatie voor de inzet van een familienetwerkberaad aanwezig, terwijl gezinnen in de controlegroep geen “keuze” hadden wat betreft de gehanteerde werkwijze. Anderzijds heeft de wervingsprocedure van dit onderzoek, waarbij de projectleiders de jeugdbeschermers aanstuurden om gezinnen te vragen om toestemming voor deelname, mogelijk gezorgd voor een toename in selectiviteit van de onderzoeksgroep. Veel gezinnen die volgens de onderzoeksprocedure benaderd hadden moeten worden voor deelname aan het onderzoek zijn niet benaderd. Daarnaast gaf slechts 44 procent van de benaderde gezinnen toestemming voor deelname en kwam maar bij 41 procent van de gezinnen een familienetwerkberaad tot stand. Selectieve uitval beperkt de representativiteit

van de onderzoeksgroep en daarmee de generaliseerbaarheid van de resultaten van dit onderzoek. Wat betreft de aard van de selectieve uitval in dit onderzoek lijkt het aannemelijk dat met name gezinnen geselecteerd zijn waarbij de kans op een geslaagd familienetwerkberaad het grootst geacht werd door 1) de jeugdbeschermers (die dergelijke gezinnen mogelijk vaker benaderden voor deelname aan het onderzoek) of 2) het gezin (dat door motivatie voor familienetwerkberaad mogelijk vaker ervoor koos om in het kader van het onderzoek een familienetwerkberaad in te zetten en dit ook daadwerkelijk uit te voeren). Voor een volgend grootschalig onderzoek op dit gebied wordt aangeraden om waar mogelijk een getrapte aansturing voor de werving te vermijden en zo direct mogelijk te communiceren met de professionals die betrokken zijn bij de gezinnen en die vanuit die positie een brug kunnen slaan tussen gezinnen en onderzoekers.

Een dergelijke aanpak zal niet alleen ten goede komen aan de representativiteit maar ook aan de grootte van de onderzoeksgroep. Door het achterblijvende aantal deelnemende gezinnen en het lage percentage tot stand gekomen familienetwerkberaden, waren de onderzoeksgroepen per vorm van familienetwerkberaad in het huidige onderzoek te klein om robuuste kwantitatieve onderzoeksresultaten te kunnen genereren. In het prospectieve onderzoek beschreven in Deelstudie IV is daarom alleen gekeken naar de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden (ongeacht de vorm) in de jeugdbescherming. In toekomstig prospectief onderzoek naar de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming dient rekening te worden gehouden met het relatief lage slagingspercentage door grotere onderzoeksgroepen per vorm van familienetwerkberaad te includeren.

Conclusie

Zorgt de inzet van familienetwerkberaden voor een betere bescherming van kinderen en jongeren die onder toezicht gesteld zijn?

Op basis van de resultaten uit het huidige onderzoeksproject kan niet geconcludeerd worden dat de inzet van familienetwerkberaden zorgt voor een betere bescherming van kinderen en jongeren die onder toezicht gesteld zijn dan de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming, noch voor de korte noch voor de langere termijn. Hoewel ook niet geconcludeerd kan worden dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot minder goede resultaten dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming, lijken enkele kanttekeningen op hun plaats.

Allereerst lijkt het bieden van de mogelijkheid aan ouders om met hun netwerk een familiegroepsplan op te stellen in ieder geval bij een deel van de gezinnen te leiden tot een langere besluitvormingsperiode wat mogelijk gevolgen heeft voor het verdere hulpverleningstraject. Van een langere besluitvormingsperiode kan sprake zijn bij het relatief kleine deel van de gezinnen dat erin slaagt om met het netwerk een familiegroepsplan op te stellen (41 procent), maar in nog sterkere mate bij het grotere deel van de gezinnen dat er niet in slaagt een familienetwerkberaad te realiseren waardoor er geen familiegroepsplan opgesteld wordt. Daarbij zijn er aanwijzingen dat er tijdens de voorbereidingstijd bij sommige gezinnen naast het familiegroepsplan ook een gezinsplan of veiligheidsplan opgesteld werd zoals gebruikelijk is in de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. De Jeugdwet voorziet in deze mogelijkheid, mits er sprake is van specifieke uitzonderingen waardoor ouders en jeugdige geen gelegenheid krijgen om eerst een familiegroepsplan te maken, bijvoorbeeld vanwege concrete bedreiging van de veiligheid of ontwikkeling van het kind. Echter, tijdens het uitvoeren van dit onderzoek is door geen enkele jeugdbeschermer expliciet genoemd van deze uitzonderingsmogelijkheid gebruik te hebben gemaakt. Hierdoor blijft het onduidelijk of deze werkwijze voortkomt uit concrete bedreigingen waardoor niet op een familiegroepsplan gewacht kan worden, of een gevolg is van het vasthouden aan een vertrouwde werkwijze, mogelijk vanwege het lange wachten op het familiegroepsplan. In het laatste geval lijkt de lange termijn voor het opstellen van een familiegroepsplan een bedreiging voor een doel dat beoogd wordt met de inzet van familienetwerkberaden, namelijk om de regie te verplaatsen naar het gezin en haar netwerk.

Ten tweede is het de vraag of familienetwerkberaden altijd ingezet worden om de doelen die met de OTS nagestreefd worden te bereiken. Volgens verschillende ouders, leden van het netwerken en jeugdbeschermers richt het familiegroepsplan zich met name op de dagelijkse ondersteuning van ouders in de zorg van hun kinderen, maar niet op de onderliggende problemen in het gezin die eerst aangepakt zouden moeten worden. Dit wordt door dezelfde informanten als reden aangedragen om het familiegroepsplan niet of beperkt uit te voeren, wat op zichzelf een evidente bedreiging vormt voor de effectiviteit van familienetwerkberaden. Ook een analyse van de familiegroepsplannen suggereert dat in ieder geval bij een deel van de gezinnen het familienetwerkberaad niet wordt ingezet om een volwaardig plan op te stellen om de problematiek in een gezin aan te pakken, maar als hulpmiddel om de betrokkenheid van het netwerk bij de dagelijkse ondersteuning van het gezin te vergroten. Aangezien er in dergelijke gezinnen sprake zal zijn van een aanvullend

hulpverleningsplan geldt ook hier dat de beoogde regieverschuiving mogelijk achter zal blijven.

Ten slotte lijkt ook van het beoogde doel om met de inzet van familienetwerkberaden een besparing te realiseren op de inzet van professionele zorg in ieder geval op de korte termijn geen sprake, aangezien het totaal aan gezondheidszorgkosten hoger blijkt in gezinnen waar een familienetwerkberaad wordt ingezet dan in gezinnen waar de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming ingezet wordt. Hoewel deze bevinding aansluit bij eerder onderzoek waarin de zorgkosten op een iets langere termijn in kaart gebracht worden, wordt vervolgonderzoek met een langere follow-up en een kosteneffectiviteitsanalyse op dit gebied aanbevolen om krachtigere uitspraken te kunnen doen over de lange termijn effecten op het gebied van zorgkosten.

Implicaties voor de praktijk

Uit voorgaande conclusie volgen verschillende aanbevelingen voor de uitvoering van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming. Complexe problematiek en een beperkte beschikbaarheid van het netwerk worden door zowel jeugdbeschermers als coördinatoren genoemd als redenen voor het niet realiseren van een familienetwerkberaad. Een interessante volgende stap zou zijn om vast te stellen wat wel werkt in gezinnen waarbij sprake is van dergelijke problematiek, zodat duidelijk wordt hoe jeugdbeschermers en coördinatoren zich verder kunnen professionaliseren om ondanks de extra uitdagingen toch succesvol een familienetwerkberaad in te zetten. Voorgaande geldt voor situaties waarin het opstellen van een familiegroepsplan de belangen van het kind niet schaadt. Wanneer de veiligheid van het kind in het geding is (naar de inschatting van de jeugdbeschermer) is de overheid op grond van internationale verplichtingen gehouden om te zorgen dat het kind snel en adequaat beschermd wordt (Factsheet Familiegroepsplan, 2015).

Hoewel met de inzet van een familienetwerkberaad beoogd wordt de regie over de aanpak van de problemen die aanleiding gaven tot de OTS bij het gezin en het netwerk te leggen, lijkt de gerealiseerde regieverschuiving op korte termijn beperkt. Dit is niet verrassend, aangezien uit de opgelegde OTS blijkt dat begeleiding bij het oplossen van de opvoedingsproblemen in het gezin noodzakelijk geacht wordt. Begeleiding van het gezin bij het inzetten van een familienetwerkberaad en uitvoeren van een familiegroepsplan, waarbij de jeugdbeschermer op basis van deskundigheid inschat in hoeverre de regie over de aanpak van de problematiek bij gezin en netwerk kan worden neergelegd, lijkt daarom geïndiceerd.

Hoewel tijdens de familienetwerkberaden een plan gemaakt wordt waarin de zorg voor de kinderen centraal staat, is het nog niet vanzelfsprekend dat kinderen aanwezig zijn bij de familienetwerkberaden. Meer aandacht voor de afweging om het kind wel of niet te laten participeren in het familienetwerkberaad en het maken van het familiegroepsplan lijkt daarom geïndiceerd.

Ondanks dat de inzet van familienetwerkberaden gemiddeld genomen lijkt te leiden tot een langere periode voordat duidelijk wordt welke stappen er volgens het plan van aanpak moeten worden gezet, blijkt de inzet van een familienetwerkberaad niet per definitie te leiden tot een langere besluitvormingsperiode. Meer inzicht in wat gezinnen, jeugdbeschermers en coördinatoren kunnen doen om binnen een redelijke termijn een familiegroepsplan op te stellen kan waardevolle handvatten bieden voor de uitvoering van familienetwerkberaden.

Hoewel uit voorgaand onderzoek bekend is dat concretisering van afspraken een voorwaarde is voor succes (Stichting Bureaus Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland, 2006), zijn veel gemaakte afspraken abstract, wat de kans op succesvolle uitvoering en evaluatie verkleint. Gezin en netwerk lijken daarom gebaat bij handvatten om afspraken zo concreet mogelijk te kunnen opstellen tijdens het familienetwerkberaad. Daarnaast lijkt extra aandacht van de jeugdbeschermer op dit gebied belangrijk, daar deze de taak heeft familiegroepsplannen te toetsen op geschiktheid om de problemen in het gezin aan te pakken.

Ten slotte bleek dat veel gezinnen die een familiegroepsplan maakten na drie maanden niet meer hiermee werkten. Gezien de noodzaak tot verbetering van de opvoedsituatie in het gezin en de investeringen voor het maken van het familiegroepsplan, is het belangrijk dat de uitvoering van de familiegroepsplannen verbeterd wordt. Naast de eerder genoemde concretisering van de gemaakte afspraken in het familiegroepsplan lijkt er ook winst te behalen in de monitoring en evaluatie van de uitvoering van de familiegroepsplannen en in de communicatie hierover. Een vast format waarin de afspraken duidelijk worden genoteerd en waarin een planbewaker wordt aangewezen die de uitvoering van het plan monitort en actie onderneemt wanneer dit niet gebeurt is hierin een eerste stap.

Referentielijst

- Bakker, J., Vanderfaeillie, J., Hoeve, M., & Stams, G. J. J. M. (2014). *Differences between Kinship and Non-Kinship Foster Care in Placement Characteristics, Foster Parents, Biological Parents, and Psychosocial Functioning of Foster Children: a Meta-Analysis*. Ingediend manuscript.
- Balder-van Seggelen, C., de Jong, B., & Slot, W. (2013). Rapportage van het onderzoek naar de Verve werkwijze in de praktijk: opbrengt en aanbevelingen voor door ontwikkeling van de aanpak.
- Barnsdale, L., & Walker, M. (2007). *Examining the use and impact of Family Group Conferencing*. Scottisch Executive Social Research.
- Berzin, S. C. (2006). Using sibling data to understand the impact of family group decision-making on child welfare outcomes. *Children and Youth Services Review*, 28(12), 1449-1458.
- Berzin, S. C., Cohen, E., Thomas, K., & Dawson, W. C. (2008). Does family group decision making affect child welfare outcomes? Findings from a randomized control study. *Child Welfare*, 87(4), 35-54.
- Bureau Jeugdzorg Haaglanden (2006). *Onderzoek project Familienetwerkberaad en Eigen Kracht conferenties*. Den Haag.
- Burford, G., Connolly, M., Morris, K., & Pennell, J. (2009). *Family involvement strategies: An annotated bibliography*. American Humane Association: New York.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale. NJ: Erlbaum.
- Crampton, D. (2007). Research Review: Family group decision-making: a promising practice in need of more program theory and research. *Child & Family Social Work*, 12(2), 202-209.
- Crampton, D., & Jackson, W. L. (2007). Family group decision making and disproportionality in foster care: a case study. *Child Welfare*, 86(3), 51-69.
- Crampton, D. S., Usher, C. L., Wildfire, J. B., Webster, D., & Cuccaro-Alamin, S. (2011). Does community and family engagement enhance permanency for children in foster care? Findings from an evaluation of the family-to-family initiative. *Child Welfare*, 90, 61-77.

- Dekovic, M., Gerrits, L., Groenendaal, J., & Noom, M. (1996). *Bronnen van opvoedingsondersteuning, inventarisatie (BOO) [questionnaire for the measurement of support with respect to child-rearing practices]*. Utrecht: Universiteit van Utrecht.
- Distelbrink, M., & Pels, T. (2008). *Aandachtspunten voor preventie van marginalisering van Antilianen*.
- Edwards, M., & Tinworth, K. (2006). *Family Team Meeting (FTM). Process, outcome and impact evaluation*. American Humane Association Website:
<http://www.americanhumane.org/children/programs/family-group-decision-making/bibliographies/research-and-evaluation/family-team-meeting-ftm.html>
- Frost, N., Abram, F., & Burgess, H. (2012). Family Group Conferences: context, process and ways forward. *Child & Family Social Work*.
- Hakkaart-van Rooijen, L., Tan, S., & Bouwmans, C. (2010). *Dutch costing manual*. Rotterdam: Institute for Medical Technology Assessment (by Order of the Board of Health Insurances).
- Helland, J. (2005). *Family group conferencing literature review*. Child and Youth Officer for British Columbia.
- Holland, S. & O'Neill, S. (2006). Enabling children's participation in family decision-making through the family group conference. *Childhood*, 13(1), 91-111.
- Hox, J. J. (2002). *Multilevel analysis: Techniques and applications*. Psychology Press.
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15, 1277-1288.
- Hudson, J., Galaway, B., Morris, A., & Maxwell, G. (1996). *Research on Family Group Conferencing in child welfare in New Zealand*. Family Group Conferences: Perspectives on Policy and Practice. Monsey, New-York: Criminal Justice Press.
- Huntsman, L. (2006). *Family group conferencing in a child welfare context*. Centre for parenting & research.
- Jagtenberg, R., van Hulst, B., & de Roo, A. (2011). *Maatschappelijke opbrengsten van Eigen Kracht-conferenties in het kader van geïndiceerde jeugdzorg trajecten met een toespitsing op multi-probleemgezinnen*. Rotterdam/Delft: Technische universiteit Delft, IPSE-studies, Innovatie en Publieke Sector Efficiënte Studies en Mediation Research.
- Kiely, P., & Bussey, K. (2001). *Family group conferencing: A longitudinal evaluation*. Sydney, Australia: Macquire University.
- Kraemer, H. C., Wilson, G. T., Fairburn, C. G., & Agras, W. S. (2002). Mediators and

- moderators of treatment effects in randomized clinical trials. *Archives of General Psychiatry*, 59, 877–883.
- Lipsey, M. W., & Wilson, D. B. (2001). The way in which intervention studies have “personality” and why it is important to meta-analysis. *Evaluation & the Health Professions*, 24(3), 236-254.
- Lorentzen, B. L. (2008). *Effects of Family Group Decision Making in a voluntary family maintenance program*. ProQuest.
- Lupton, C. (1998). User empowerment or family selfreliance? The Family Group Conference Model. *British Journal of Social Work*, 28 (1), 107–12.
- Lupton, C. (1999). *Family group conferences: The role of research in 1999 family group decision making national roundtable international conference*. Seattle: Washington.
- Lupton, C., & Nixon, P. (1999). *Empowering practice?: A critical appraisal of the family group conference approach*. Policy Press.
- Malmberg-Heimonen, I. (2011). The effects of family Group conferences on social support And Mental health for longer-term social assistant recipients in Norway. *British Journal of Social Work*, 41(5), 949-967.
- Merkel-Holguin, L. (2005). *The intersection between family group decision making and systems of care*. American Humane Association Website: <http://www.americanhumane.org/assets/pdfs/children/fgdm/pc-fgdm-ibintersection.pdf>.
- Merkel-Holguin, L., Nixon, P., & Burford, G. (2003). Learning with families: A synopsis of FGDM research and evaluation in child welfare. *Protecting Children*, 18(1-2), 2-11.
- Milner, J. S. (1986). *The child abuse potential inventory: Manual*. Psytec.
- Montfoort, A.J. van, & Slot, N.W. (2013). *Werken met Verve. Handleiding voor de jeugdbeschermer*. Leiden: Hogeschool Leiden.
- Montfoort, A.J. van, & Beukering, R. (2014). *De werkwijze van SAVE – Vernieuwing van de jeugdbescherming in Utrecht*. Woerden: van Montfoort.
- Mullen, B. (1989). *Advanced basis meta-analysis*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Nixon, P., Burford, G., Quinn, A., & Edelbaum, J. (2005). *A survey of international practices, policy & research on family group conferencing and related practices*. London, Groot-Brittannië: Family Right Group.
- Van den Noortgate, W., & Onghena, P. (2003). Combining Single-Case Experimental Data Using Hierarchical Linear Models. *School Psychology Quarterly*, 18(3), 325.
- Onrust, S., & Romijn, G. (2013). *Eigen Kracht in de keten van de jeugd-lvb*. Utrecht:

- Trimbos Instituut.
- Oosterkamp-Swajcer, E. M., & De Swart, J. J. W. (2012). *Op eigen kracht vooruit. Een onderzoek naar de resultaten van Eigen Kracht-conferenties in Nederland*. Zwolle: Saxion.
- Pagee, R. van. (2012). *Family group conference renews the relationship between citizens and the government*. In: R. Clarijs & T. Malmber (eds.). *The Quiet revolution. Aggrandising people power by Family Group Conferences*. Amsterdam: SWP Publishers.
- Paterson, K., & Harvey, M. (1991). *Organisation and Operation of care and Protection Family Group Conferences*. Wellington: Evaluation Unit, Dept. of Social Welfare.
- Peduzzi, P., Concato, J., Kemper, E., Holford, T. R., & Feinstein, A. R. (1996). A simulation study of the number of events per variable in logistic regression analysis. *Journal of Clinical Epidemiology*, 49(12), 1373-1379.
- Pennell, J., & Burford, G. (2000). Family group decision making: Protecting children and women. *Child Welfare New-York*, 79(2), 131-158.
- Pennell, J., Edwards, M., & Burford, G. (2010). Expedited family group engagement and child permanency. *Children and Youth Services Review*, 32(7), 1012-1019.
- Pels, T. (2008). *Deel IV. Aandachtspunten voor preventie van marginalisering van jongens van Marokkaanse afkomst*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Rice, M. E., & Harris, G. T. (2005). Comparing effect sizes in follow-up studies: ROC Area, Cohen's d, and r. *Law and Human Behavior*, 29(5), 615.
- Sheets, J., Wittenstrom, K., Fong, R., James, J., Tecci, M., Baumann, D. J., & Rodriguez, C. (2009). Evidence-based practice in family group decision-making for Anglo, African American and Hispanic families. *Children and Youth Services Review*, 31(11), 1187-1191.
- Schuurman, M. (2011). Opbrengsten en effecten van Eigen Kracht-conferenties. *Jeugdbeleid*, 4, 227-232.
- Schuurman, M., & Mulder, C. (2011). *Eigen Krachtconferenties bij gezinnen in de regio . Wat levert het op?* Nieuwegein: Kalliope Consult.
- Schuurman, M., & Mulder, C. (2012). Besparingen door Eigen Kracht-conferenties in de Stadsregio Amsterdam. *Resultaten van vervolgonderzoek*.
- Shlonsky, A., Schumaker, K., Cook, C., Crampton, D., Saini, M., Backe-Hansen, E., & Kowalski, K. (2009). *Family group decision making for children at risk of abuse and Neglect*. Campbell Collaboration Social Welfare Group, research protocol.

- Shlonsky, A., & Saini, M. (2011). *Family Group Decision-Making for Children at Risk of Child Maltreatment*. Presentatie op het jaarlijkse congres van de Society for Social Work and Research.
- Sundell, K., & Vinnerljung, B. (2004). Outcomes of family group conferencing in Sweden: A 3-year follow-up. *Child Abuse & Neglect*, 28(3), 267-287.
- Taussig, H. N., Clyman, R. B., & Landsverk, J. (2001). Children who return home from foster care: A 6-year prospective study of behavioral health outcomes in adolescence. *Pediatrics*, 108(1), 1-7.
- Teal, B. L. (2013). *The effectiveness of Team Decision Making in children's division on child welfare outcomes*. (Doctoral dissertation). Capella University.
- Ten Berge, I., Eijgenraam, K., & Bartelink, C. (2014). *Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid (LIRIK)*. Nederlands Jeugdinstituut.
- Thomas, B. H., Ciliska, D., Dobbins, M., & Micucci, S. (2004). A process for systematically reviewing the literature: providing the research evidence for public health nursing interventions. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 1(3), 176-184.
- Titcomb, A., & LeCroy, C. (2005). Outcomes of Arizona's family group decision making program. *Protecting Children*, 19(4), 47-53.
- Van der Put, C., Assink, M., & Stams, G. J. (2015). Actuarieel Risicotaxatie Instrument voor Jeugdbescherming (ARIJ). *In Progress*.
- van Steensel, F. J., Dirksen, C. D., & Bögels, S. M. (2013). A cost of illness study of children with high-functioning autism spectrum disorders and comorbid anxiety disorders as compared to clinically anxious and typically developing children. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(12), 2878-2890.
- Vanschoonlandt, F., Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., De Maeyer, S., & Andries, C. (2012). Kinship- and non-kinship foster care: Differences in contact with parents and foster child's mental health problems. *Children and Youth Services Review*, 34, 1533-1539.
- Wang, E. W., Lambert, M. C., Johnson, L. E., Boudreau, B., Breidenbach, R., & Baumann, D. (2012). Expediting permanent placement from foster care systems: The role of family group decision-making. *Children and Youth Services Review*, 34(4), 845-850.
- Weigensberg, E. C., Barth, R. P., & Guo, S. (2009). Family group decision making: A propensity score analysis to evaluate child and family services at baseline and after 36-months. *Children and Youth Services Review*, 31(3), 383-390.
- Wingrove, T. A., & Weisz, V. (2005). *An evaluation of expedited family group conferences*. Presented at American Law-Psychology Society Annual Conference, La Jolla, CA.

- Winokur, M., Holtan, M., & Batchelder, K.E. (2014). *Kinship Care for the Safety, Permanency, and Well-being of Children Removed from the Home for Maltreatment: A Systematic Review*. The Campbell Collaboration.
- Wheeler, C., & Johnson, S. (2003). Evaluating family group decision making: The Santa Clara example. *Protecting Children*, 18 (1–2), 65–69.
- Wijnen-Lunenburg, P., van Beek, F., Bijl, B., Gramberg, P., & Slot, W. (2008). De familie aan zet. *De uitkomsten van Eigen Kracht-conferenties in de jeugdbescherming met betrekking tot veiligheid, sociale cohesie en regie*.

Afkortingenlijst

(op alfabetische volgorde)

ARIJ =	Actuarieel Risicotaxatie Instrument Jeugdbescherming
CAPI =	Child Abuse Potential Inventory
EK-c =	Eigen Kracht-conferenties
FDM =	Family Decision Meeting
FGC =	Family Group Conferencing
FGDM =	Family Group Decision Making
FNB =	FamilieNetwerkBeraad
FTC =	Family Team Conferencene
FTM =	Family Team Meeting
FUM =	Family Unit Meeting
GGW =	Generiek Gezinsgericht Werken
LIRIK =	Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid
LVB =	Licht Verstandelijke Beperking
OTS =	Ondertoezichtstelling
RCT =	Randomized Controlled Trial
SoNeStra =	Sociale Netwerk Strategieën
SoS =	Signs of Safety
VERVE =	Veiligheid En Regie Voor Elk
WODC =	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum